

79.

Aantekeningen, maart – mei 2021

Pieter Wisse

79.1

De opvattingen van Ludwig Feuerbach (1804-1872) zijn relativistisch. Hij wijst een enkelvoudig beginsel af, omdat daarmee volgens hem nooit recht gedaan kan zijn aan – in mijn woorden – omgang (lees ook: verkeer) door en voor verschillen. Dat maak ik op uit **Anthropologischer Materialismus** (samensteller Alfred Schmidt, Europäische Verlagsanstalt/Europa Verlag, twee delen, 1967). Het principiële verschillenschema van Feuerbach is weliswaar zeker in formele zin beperkter dan wat ik als enneade voorstel. Maar wat het praktische, zeg ook maar, metabeginsel betreft, heb ik dus niets nieuws bedacht.

In [aantekening 78.79](#) heb ik al aangehaald, dat Feuerbach wisselwerking tussen subject en object veronderstelt. Wat hij ermee voorstelt, noemt hij antropologie omdat voor hem nadruk politiek ligt op verhoudingen van mens tot mens. De enneade mikt op twee manieren ruimer. Een subject is niet slechts een mens, maar kan een willekeurig organisme zijn. Als zodanig is een subject 'iets' met vermogen tot wisselend gedrag al naar gelang van ervaring van omstandigheden (lees ook: een situatie) inclusief gericht gedrag volgens plan voor eventuele verandering van omstandigheden, enzovoort. Ofwel, tot dat gedragingsvermogen behoort cognitief vermogen. En cognitief vermogen berust op een als het ware extra relativistische verhouding tussen sub- en object. Charles S. Peirce (1839-1914) ziet de verhouding tussen – subjectieve – interpretant en object principieel bemiddeld door teken (Engels: sign). Het is natuurlijk die bemiddeling waardoor een subject zich verschillend van een object ervaart (onder veronachtzaming van ervaring van wisselwerking).

Zowel het tweevoudige schema van Feuerbach (subject-object) als het drievoudige van Peirce (interpretant-teken-object) telt onvoldoende elementen ter verklaring van gedragingsvariëteit. Herstel, Peirce's schema is viervoudig, maar grond noemt hij slechts algemeen als verbijzonderingsfactor. Naar aanleiding van het wilsbegrip van Arthur Schopenhauer en mijn contextbegrip voor stelselmatige betekenissenmodellering (methode: [Metapatroon](#)) – en destijds onbekend met Feuerbachs werk – heb ik allereerst dienovereenkomstige grondelementen toegewezen aan elk van de elementen in Peirce's drievoudige schema, waarna ik op hun beurt elk van die elementenparen heb voorzien van een bemiddelend element. Een verschillenschema met van drie via zes naar negen elementen: enneade; zie voor ontwerpverslag hoofdstukken 2 en 4 in [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#). De enneade toont op hoofdlijn dat/hoe de dynamiek van sub- en object volgens nadere verschillen verloopt. Voor het subject dient daartoe telkens een motief en voor het object een situatie; wat het teken betreft bestaat de grond uit een context.

De verwantschap van de enneade met de principiële aanname door Feuerbach is de inherente betrekkelijkheid. Als onderdelen van de grondslag zijn de veronderstelde elementen, zoals Peirce het voor zijn schema uitdrukt, onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zo is het volgens Feuerbach dus onzinnig om van een subject te

spreken zònder een object erbij te betrekken, en omgekeerd. Vergelijkbaar vind ik dat er altijd negen elementen 'tegelijk' aan de orde zijn.

Wat Feuerbach veronderstelt met slechts twee elementen, nogmaals, sub- en object, is door dat geringste meervoud prompt van een àndere orde dan een ènkelvoudig beginsel. Terwijl iemand met elk(e) voorstel(ling) waarmee z/hij meent af te wijken, daarmee feitelijk kritiek heeft op wat tot dusver bekend resp. aanvaard is, ontkomt z/hij òpbouwend voor een nieuwe grondslag niet aan kritiek op wat volgens haar/hem een achterhaalde grondslag is. Die kritiek is noodzakelijk voor een zgn paradigmawissel. Daar komt echter de moeilijkheid bij dat aanhangers van de bekritiseerde grondslag doorgaans niets van kritiek erop willen weten. Sterker nog, zij herkennen kritiek niet eens zolang zij onbewust criteria voor beoordeling van het nieuwe voorstel blijven ontlennen aan de gevestigde grondslag, laat staan dat zij volgens dergelijke criteria waardering kunnen opbrengen voor wat iemand opbouwend bedoelt.

Veel aandacht besteedt Feuerbach daarom aan kritiek op wat 'in zijn tijd' overheersende leren zijn volgens ènkelvoudig beginsel zoals christendom en hegeliaanse filosofie. Dergelijke dogmatische leren zijn onverminderd populair, wat ook die gedeelten van Feuerbachs werk hoogst actueel houdt. Hij schrijft, vind ik althans, ook zeer leesbaar. Ik 'geloof' die kritiek echter wel. Want overtuigd ben ik allang van onbruikbaarheid van steriliserende aanname.

Graag wijs ik vooral aan wat Feuerbach oppert over nut en noodzaak van een samenhangende verschienduiding. Daarvoor begin ik in deze aantekening met de tweede tekst die in genoemde bundel opgenomen staat, **Notwendigkeit einer Reform der Philosophie** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 75-81, oorspronkelijk 1842). Feuerbach zegt dat filosofie een doel moet dienen, dwz

[n]ur **die** Veränderung der Philosophie kann die notwendige, die wahre sein, die dem Bedürfnis der Zeit, der Menschheit entspricht.[p. 75]

Met zoveel woorden, want wat Feuerbach schrijft is onderhevig aan censuur, kiest hij een politieke oriëntatie:

[D]en einen ist oder scheint es Bedürfnis, das Alte zu erhalten, das Neue zu verbannen, den anderen ist es Bedürfnis, das neue zu verwirklichen.[pp. 75-76]

Op een retorische vraag geeft hij meteen antwoord:

Auf welcher Seite liegt das wahre Bedürfnis? Auf der, welche das Bedürfnis der Zukunft ist – die antizipierte Zukunft –; auf welcher die vorwärtsgehende Bewegung ist.[p. 76]

Daar denken nogal wat mensen, altijd en overal, nogal anders over. Maar ja, als helemaal niemand begint over een àndere insteek enzovoort, verandert er natuurlijk nooit iets. Wij blijven op een dwaalspoor door

die Frage von der Notwendigkeit einer Veränderung nur vom **philosophischen** Standpunkt [her zu fassen, weil] so würden wir sie zu beschränkt fassen[. ...] Nichts überflüssiger als dies.[p. 75] Die Notwendigkeit einer wesentlich anderen Philosophie geht [...] daraus hervor, daß wir den Typus der bisherigen Philosophie schon vollkommen vor uns haben.[pp. 77-78]

Ermees ophouden, dus.

Het vervolg van dat opstel wijdt Feuerbach aan de (natie)staat. Op mij maakt dat de indruk, alsof de staat voortaan als het ene beginsel moet dienen. Dat kan ik niet rijmen met wat hij principieel reeds in **Über den »Anfang der Philosophie«** stelt over

de subject-object wisselwerking.

Ik ga verder met **Vorläufige Thesen zur Reform der Philosophie** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 82-99, oorspronkelijk 1842).
Waarom gaat een enkelvoudig beginsel mank?

Die Philosophie, welche das Endliche aus dem Unendlichen, das Bestimmte aus dem Unbestimmten ableitet, **bringt es nie zu einer wahren Position des Endlichen und Bestimmten**. [...] Die Wahrheit des Endlichen wird von der absoluten Philosophie nur auf **indirekte, verkehrte** Weise ausgesprochen.[p. 87]

Klopt, de dia-enneadische dynamiek is open, want

[d]ie Aufgabe der wahren Philosophie ist nicht, das Unendliche als das Endliche, sondern das Endliche als das **nicht** Endliche, als das Unendliche zu erkennen; oder, nicht das Endliche in das Unendliche, sondern das Unendliche in das Endliche zu setzen.[p. 87]

Nou ja, zo iets:

[D]er Anfang der Philosophie ist das Endliche, das Bestimmte, das **Wirkliche**. Das Unendliche kann gar nicht gedacht werden, **ohne** das Endliche.[pp. 87-88]
Einfachheit, Bestimmtheit sind die formellen Kennzeichen der realen Philosophie.[p. 89]

De enneade helpt, dankzij het grotere aantal verklaringselementen, om verschillen alweer – veel – duidelijker eenduidig te laten uitkomen. Dus slechts tweeledig geduid merkt Feuerbach in **Grundsätze der Philosophie der Zukunft** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 100-157, oorspronkelijk 1842) op, dat

das [eine] Wesen bezieht sich **notwendig** auf ein [anderes] Wesen außer ihm, hat seinen **wesentlichen** Gegenstand, das wodurch es ist, was es ist, **außer sich**[. p. 103]

De enneade wijst niet alleen op bepaalde verbijzondering, maar eveneens op de afwisseling van situatie tot situatie van zulke verbijzonderingen. Als meervoud geldt daarom

[w]as aber ein Wesen ist[. Es] wird nur aus seinem **Gegenstand** erkannt; der Gegenstand, auf den sich ein Wesen notwendig bezieht, ist nichts anderes als sein **offenbares** Wesen.[p. 104]

Ik noem dat situationeel gedrag van een subject. En omdat alle gedragingen pas subjectief-situationeel eenduidig gelden, moet het wezen in de zin van essentie, kern e.d. van een subject – of een object – gedragsmatig (!) niets-omvattend verondersteld zijn: nul-identiteit.

Feuerbach wijst erop dat – wat ik noem – samenloop ons spraakgebruik tekent:

Wir benennen daher auch im Leben die Dinge und Wesen nur nach ihren Gegenständen.[p. 104]

Want

Sein ist etwas, wobei nicht Ich allein, sondern auch die anderen, vor allem auch der **Gegenstand** selbst **beteiligt** ist. **Sein** heißt **Subjekt sein**, heißt **für sich sein**. Und das ist wahrlich nicht einerlei, ob ich Subjekt oder nur Objekt bin[. p. 130] Das Sein ist **kein allgemeiner, von den Dingen abtrennbarer Begriff. Es ist eins mit dem, was ist**. Es ist nur mittelbar denkbar – nur denkbar durch die Prädikate, welche das Wesen eines Dinges begründen. Das Sein ist die Position des Wesens.[p. 132]

En met wisselende situaties wijzigt de “Position” van een subject, zoals het omgekeerd vandaaruit situaties wijzigt:

Ein Objekt, ein wirkliches Objekt, wird mir nämlich nur da gegeben, wo mir ein auf mich wirkendes Wesen gegeben wird, wo meine Selbsttätigkeit [...] an der Tätigkeit eines anderen Wesens ihre **Grenze** – Widerstand findet.[p. 140]

Wat Feuerbach als zinnelijkheid duidt, en daarmee bedoelt hij volgens mij zoiets als vermogen om indrukken ‘van buiten’ te ondergaan, beschouw ik ruimer als – met excuus voor het woord – gedragelijkheid. Dienovereenkomstig gewijzigd stem ik in met zijn stelling, die ik met die voorwaarde van ‘van buiten’ zelfs tot tautologie verklaar, dat

[d]as Geheimnis der Wechselwirkung löst nur die Sinnlichkeit. Nur sinnliche Wesen wirken aufeinander ein.[p. 140]

Het dialogische thema waarom Martin Buber (1878-1965) bekend staat, heeft Feuerbach reeds verwoord:

Ich bin Ich – für mich – und zugleich Du – für andere.[p. 140] Der **natürliche Standpunkt** des Menschen, der Standpunkt der **Unterscheidung** in **Ich** und **Du**, **Subjekt** und **Objekt**, ist der **wahre**, der **absolute Standpunkt**, folglich auch der **Standpunkt der Philosophie**. [p. 156]

Let wel, wat hij met absoluut wil zeggen, is ... betrekkelijk. Hoewel Feuerbach gedrag niet in wisselwerking betreft, terwijl dat m.i. is waarom dynamiek ‘draait,’ klinkt hij ronduit pragmatisch:

Die Aufgabe der Philosophie, der Wissenschaft überhaupt, besteht **nicht** darin, von den [...] **wirklichen** Dingen **weg**, sondern **zu ihnen hin zu kommen**. [p. 147]

Dat doet een subject volgens een motief, dwz als object beschouwd verkerend in een situatie. En wat een subject als zodanig waarneemt is situationeel gedrag van een – ànder – object; zo’n waarneming ‘gaat op’ – nee, ik heb geen idee hoe dat gebeurt; maar ja, wie heeft dat wèl?! – in de bepaling van vòlgend situationeel gedrag door het subject in kwestie, enzovoort. Waarmee helpt Metapatroon als een formele methode? Lees ditmaal situatie voor oord:

Verschiedenes an verschiedene Orte zu stellen, [...] zu scheiden, was qualitativ verschieden, das ist die Bedeutung jeder Ökonomie, selber der geistigen. [...] E]s kommt hier auch nichts weiter in Betracht als die Ortsbestimmtheit.[p. 148] Das [ort]liche Außereinandersein ist daher erst die **Wahrheit** der logische Unterschiede.[p. 149]

Met zoveel woorden verklaart Feuerbach – het nut van de veronderstelling van – nul-identiteit:

[A]bstrahire ich von aller Bestimmtheit, die ist, so habe ich natürlich Sein gleich Nichts. Der Unterschied, die Grenze zwischen Sein und Nichts ist ja allein die Bestimmtheit.[p. 150]

Wat Feuerbach aan – het verloop van – de tijd toeschrijft, lukt alweer nader bepaald met nul-identiteit als gedragsloos verbindingspunt, maw als

[d]as Mittel, **entgegengesetzte** oder **widersprechende** Bestimmungen auf eine der Wirklichkeit entsprechende Weise in einem und demselben Wesen zu **vereinen**. [p. 150]

Hoewel Feuerbach terdege beseft,

daß jetzt diese Bestimmung – diese Empfindung, dieser Vorsatz – jetzt eine andere, eine geradezu entgegengesetzte Bestimmung mich erfüllt und beherrscht[. p. 150]

mist hij de kunstgreep van nul-identiteit als zo'n verbindingspunt. Zo beseft hij niet dat het tegelijk een onderscheidingspunt is, dat de (bepalings)verschillen als het ware ontdoet van tegenstrijdigheid. Intussen wijst hij wel degelijk erop, dat

[d]iese Differenz [...] eine normale [ist. p. 150]

Verder weet Feuerbach dat hij het niet laten kan bij het aanwijzen van tegenstrijdigheid. Als oplossing stelt hij voor,

daß das Denken **nicht in gerader Linie, in der Identität mit sich fortläuft, sondern sich durch die sinnliche Anschauung unterbricht**. [p. 151]

Volgens de dia-enneadische opstelling, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#), telt een cyclus niet twee, maar drie momenten, dwz met nota bene óók en vooral gedrag als moment. in elk geval,

denke als **lebendiges, wirkliches** Wesen, [...] denke **in** der Existenz, **in** der Welt als Mitglied derselben, nicht im Vakuum der Abstraktion, als eine vereinzelte Monade[. p. 153]

(Ook) voor een mens als subject geldt, dat

das Denken [nicht] die Ursache, sondern [...] eine **notwendige Folge** und **Eigenschaft** des menschlichen Wesens ist. [p. 154]

De 'absolute' betrekkelijkheid beschouwt Feuerbach nog niet wat ecologisch is gaan heten. Nogmaals, hij is humanist in de zin van voorrang nemen voor intermenselijke verhoudingen. Aldus meent hij,

daß die **Wahrheit** und **Vollkommenheit** nur die **Verbindung**, die **Einheit** von wesensgleichen Wesen ist. Das höchste und letzte Prinzip der Philosophie ist daher die **Einheit des Menschen mit dem Menschen**. Alle wesentlichen Verhältnisse – die Prinzipien verschiedene Wissenschaften – sind nur **verschiedene Arten und Weisen dieser Einheit**. [p. 157]

Onder ecologische noemer komt de nadruk zelfs te liggen op verhoudingen tussen òngelijksoortige ob- en subjecten. Maar als algemene opmerking over samenhangende verschillen heeft Feuerbach natuurlijk allang ... gelijk. In Kritische **Bemerkungen zu den Grundsätzen der Philosophie** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 158-162, oorspronkelijk 1848-1849) herhaalt Feuerbach zijn veronderstelling van de

Sinne als das Kriterium, d.h. Merkmal und Grundlage, des Menschen und der Wirklichkeit[. p. 159]

Daarop herhaal ik dat gedrag een m.i. omvattender criterium enz. biedt, en niet uitsluitend voor menselijk gedrag, maar algemeen voor 'eigenschappen' van willekeurige ob- en subjecten. Het enneadische element focus staat symbool voor aandacht met bijbehorende beperking. Want

[i]ch kann nicht sehen, wenn ich nichts etwas zum Gegenstande meiner Aufmerksamkeit mache, etwas von den umgebenden Gegenständen absondere und für sich selbst fixiere. [p. 159]

Een subject 'ziet' echter zowel meer als minder dan wat Feuerbach aangeeft. Een subject ziet telkens méér dan een ènkel object, te weten een situatie. Maar daarin ziet dat subject juist minder dan zo'n object-als-geheel; zijn zicht is immers beperkt

tot het objectgedrag overeenkomstig de omvattende situatie. Hoewel Feuerbach dus lang niet toekomt aan negen principiële verklaringselementen, wijst hij met zoveel woorden nogmaals op de ònlosmakelijkheid van de beide elementen die hij wèl veronderstelt:

[S]o wenig der Sinn ohne Denken etwas ist, so wenig ist das Denken, die Vernunft ohne Sinne etwas[. p. 159 D]ie Elemente eines Wesens [...] sind noch nicht das Wesen selbst.[p. 180 S]ie sind [es] nur, [...] solange [sie] in den **Bund** [...] aufgenommen sind.[p. 181]

Feuerbachs kritiek en oproep zijn onverminderd actueel. De ontkenning van zulke ònlosmakelijkheid, maar dan alweer meervoudiger samengesteld dan hij die veronderstelt, is een

Verkehrtheit, die unsere Kultur charakterisiert[. Es] ist [...] hohe Zeit und Not, daß wir wieder das richtige Verhältnis herstellen, den Zweck wieder über die Mittel setzen, [...] zum Natur in allen Beziehungen wieder zurückkehren[. p. 162]

Tot een methodische duiding van variëteit komt Feuerbach nog niet, dat kàn daarmee ook niet, door het tot twee beperkte aantal, zeg maar, formele elementen. Maar informeel uitgedrukt in **Wider den Dualismus von Leib und Seele, Fleisch und Geist** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 165-191, oorspronkelijk 1846) weet hij van variëteit:

Unser Ich [...] ist in der Wirklichkeit [...] verschieden[. ...]. Ich bin ein anderes Ich im Gram, als in der Freude, ein anderes Ich im Zustande der Leidenschaft, als der Besonnenheit, ein anderes in der Glut der Empfindung als in der Kälte des Denkens, ein anderes mit leerem als vollem Magen, ein anderes im Freiem als in der Stube, ein anderes auf Reisen als zu Hause.[p. 171]

Voilà, subjectief situationisme. Dat spitst de analyse uitputtend toe, dat

[d]er Gegensatz [...] selbst logisch kein haltbarer [ist].[p. 174]

Volgens Feuerbach

[fallen] Gegensätze [...], logisch ausgedrückt, in ein und dieselbe Wesensgattung.[p. 174]

Dat valt voor – stelselmatige – logica dus te vernauwen tot waar, wanneer enz. één en dezelfde situatie aan de orde is. Met gedrag als samenloop van subject en situatie vind ik nòg weer – pas?! – begrijpelijker dat Feuerbach stelt, dat

nur dieser Standpunkt [...] mir **Totalität** und **Individualität** [gibt].[p. 177]

Dat vergt wisselwerking:

Das Äußere setzt das Innere voraus, aber nur in seiner Äußerung verwirklicht sich das Innere.[p. 177] Das Äußere ist das **befriedigte** Innere.[p. 179]

Voilà, dia-enneadische dynamiek, waarbij tēkens, nota bene door verspringende focus, het wisselende (!)

Standpunkt entscheidet[. p. 178]

Feuerbach blijft erop hameren dat het eerste beginsel praktisch niet ènkelvoudig kan worden genomen. Zo stelt hij wederom in **Der Spiritualismus der sogenannten Identitätsphilosophie oder Kritik der Hegelschen Psychologie** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 192-209, oorspronkelijk 1863-1865) dat

es mit dieser [...] Einheit eine ganz besondere Bewandnis haben muß, [d.h.] so muß sie zugleich auch das Gegenteil der Einheit sein.[p. 192]

Dat beweert overigens Nicolaas van Cusa (1401-1464) al, die eraan toevoegt dat zo'n beginsel daarom nutteloos is voor bruikbare kennis die immers – het maken van – onderscheid vergt. In Feuerbachs woorden

[ist] das Geheimnis dieser Einheit [...] der Widerspruch.[p. 192] Die absolute Identität oder vielmehr Konfusion der Gegensätze und Gegenstände hat [...] die streitige Sache [...] nur in mystisches Dunkel gesetzt.[p. 196]

In dat latere opstel wijst Feuerbach eveneens opnieuw op wisselwerking door onlosmakelijkheid:

Aber vergessen wir nicht über der einen Seite die andere[. p. 201] Was Wirkung, wird zur Ursache und umgekehrt.[p. 202]

Met de betrekking als grondslag, zoals ook in **Kritik des Idealismus** (in: **Anthropologischer Materialismus**, deel 1, pp. 210-221, oorspronkelijk 1863-1865)

[ist d]as wirkliche Ich [...] nur das Ich, dem ein Du gegenübersteht, und das selbst einem anderen Ich gegenüber Du, Objekt ist[. ...] Ich bin und denke, ja empfinde nur als »**Subjekt – Objekt**«[. p. 211] Denn ich kann [...] nicht [...] denken, ohne über mich hinauszugehen, ohne mit dem Gefühle oder Begriffe meiner selbst zugleich den Begriff von einem anderen, unterschiedenen, aber gleichwohl mir entsprechenden Wesen zu verknüpfen.[p. 212]

Enneadisch beschouwd gebeurt dat op gedrag toegespitst, maar voor Feuerbach telt betrekking (!) dus reeds nadrukkelijk als (meta)beginsel:

Das eben ist der Grundmangel des Idealismus, daß er die Frage von der Objektivität oder Subjektivität, von der Wirklichkeit oder Unwirklichkeit der Welt nur vom theoretischen Standpunkte aus sich stellt und löst, während doch die Welt ursprünglich, zuerst, nur weil sie ein Objekt des Wollens, des Sein- und Habenwollens ist, Objekt des Verstandes ist.[p. 213]

Dat vind ik meteen de grondslag van pragmatisme. Gedragmatig is samenloop aan de orde, omdat

das Subjekt das Wesen des Objekts zur Schranke seines Willens hat[. A]lles, was wir über das Objekt vermögen, [liegt] ebenso sehr im Vermögen des Objekts, als in unserem eigenen[Vermögen. ... D]as schlechthin sogenannte Objekt [ist] ebensogut **Objekt – Subjekt**, wie das schlechthin sogenannte Subjekt wesentlich und unabsonderlich **Subjekt – Objekt** [ist. p. 215] Nicht Ich, nein! Ich und Du, Subjekt und Objekt, unterscheiden und doch unzertrennlich verbunden, ist das wahre Prinzip des Denkens und Lebens[. p. 220]

Deel 1 van de bundel **Anthropologischer Materialismus** heeft samensteller Schmidt afgesloten met **Aus den »Nachgelassenen Aphorismen«** (pp. 222-255). Op mijn beurt geef ik daaruit een selectie weer:

Was ist das [...] Unterschiedene [...]? Das was [...] bindet, was [...] vereint, was also selbst keine [B]estimmtheit mehr ist – [...] das Band[. p. 223]
Die Harmonie der Dinge entstammt eben den Gegensätzen[. ...] Nur da bedarf es eines vereinigenden dritten außer ihnen [...], was aus ihnen selbst geholt werden soll, aber nicht in ihnen gefunden werden kann.[pp. 227-228]
Der Mensch ist geworden, nicht gemacht. Erst wenn er geworden ist, kann er sich machen, wird er ein Produkt menschlichen Wissens.[p. 229]
[S]o kommt alles Individuelle [...] zur Existenz: ungleich, bedingt, verschoben.[p. 230]
Was uns anzieht, was uns entspricht, das halten wir für wahr; was uns widerspricht, für falsch und schlecht.[p. 231]

weder die Politik noch der Staat für sich selbst ist Zweck. Der Staat löst sich in Menschen auf, ist um der Menschen willen.[p. 233]

Wie unzählig viele Übelstände [...] werden immer erst dann erhoben, wenn sie auf einen Punkt gestiegen sind, wo die Fortdauer der alten Praxis zu einer reiner Unmöglichkeit geworden ist. So handelt der Mensch, so handeln die Regierungen stets nur gedrängt, nur gezwungen, nie von sich aus, wie man doch nach ihren schönen Reden erwarten sollte; nie aus Freiheit, nie aus Vernunft, aus Vorerkenntnis.[p. 236]

[D]ieser metaphysische Trugschluß [hielt] mich jahrelang in seinen Banden gefangen[. p. 252]

Feuerbach weet eraan te ontkomen, zo'n nodeloos beperkend beginsel. Het lijkt sindsdien slechts weinig mensen gelukt. Tja, hoe moet het dan met de enneade?

79.2

Ik heb van het laatste gedeelte van het gesprek, dus toen ik mijn mond hield, :-)) veel geleerd. Zo legde jij diplomatiek uit wèl zo snugger geweest te zijn om een vraag van de externe accountant als aanleiding voor verandering te benutten. Blijkbaar vond 'men' raadsmedewerker Z die er-iets-mee-wilde maar een vreemde snuiter. Tja, zèlf hadden ze dus geen beter idee en gebeurde er nog steeds niets. Hopelijk is jouw boodschap ditmaal overgekomen. Ik vond het duidelijk!

Voor een eventueel vervolg kreeg ik sterk de indruk dat het weleens zou kunnen helpen om organisatie resp. beheerorganisatie als leidraad te nemen. Ik ben het met je eens, dat in de Rechtspraakorganisatie de nadruk op beheer overheerst. Met die houding proberen 'ze' vernieuwing, zelfs dwangmatig, maar dat lukt uiteraard niet, herstel, nooit. Mijn suggestie voor het spoedige voorstel waarom Y jou gevraagd heeft, is daarom om erop te mikken zo ver mogelijk wèg te blijven van 'instanties' – ik begrijp dat er zelfs een Strategy & Innovation Board is – die daadwerkelijke vernieuwing slechts frustreren. Daartoe leent zich de aanduiding met beheer. Interessant, nietwaar, dat juist mensen met zo'n kenmerkende houding er publiekelijk afstand van nemen in de belemmerende wirwar van, eh, governance. Iederéén toont zich vóór vernieuwing, maar hoeft intussen niet bang te zijn dat er iets verandert. Dus, 'ze' moeten beheer vooral saai vinden. Prima, wanneer ze zich er daardoor niet mee bemoeien.

Nou ja, ik heb [in **aantekening 79.3**] geprobeerd de noodzaak van een veranderproces te beschrijven met zo min mogelijk nadruk op wat er tevens met digitalisering kwalitatief toch ècht anders moet. (Daarvoor dient zo'n vertrouwelijker gesprek als wij gisteren hadden, klaar.)

[En zie [aantekening 77.53](#) voor] afschrift van een emailbericht dat ik [...] over een eventueel eerste vervolg stuurde. Niet alleen vind ik dat voorstel nog ongewijzigd treffend. Sterker nog, we doen alweer sinds maanden 'vrijwillig' wat daar als eerste (vervolg)fase staat aangegeven.

79.3

De afgelopen maanden is gebrekkig autorisatiebeheer mbt digitale informatiesystemen prominent in het nieuws geweest. Van enkele overheidsinstellingen resp. uitvoeringsorganisaties zoals Politie, UWV en GGD zijn de mogelijkheden aan de kaak gesteld die onbevoegde personen hebben, dwz voor misbruik van informatie.

De Rechtspraak(organisatie) was al eerder met verbetering van autorisatiebeheer als aspect van informatiebeveiliging begonnen. Mede dankzij die publiciteit is stellig duidelijker dan ooit, dat het werk aan verbeteringen dringend dóór moet gaan. (Ook

en vooral) autorisatiebeheer vergt passende organisatie, deskundige medewerkers en geschikt gereedschap.

Wat organisatie betreft, ook en vooral de Rechtspraak betreft haarzelf in een veel ruimere opzet volgens digitalisering. Daarvan geeft een noemer als digitale toegankelijkheid blijk. Inderdaad, dat gebeurt mede om in de pas te lopen met maatschappelijke ontwikkelingen. (Veel) voorheen aparte informatiesystemen (lees ook: toepassingen) gaan onderdeel uitmaken van zoiets als een stelsel voor informatieverkeer (lees volgens de iv-koers van de Rechtspraak ook: digitaal ecosysteem).

Zoals het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** (2019) benadrukt[, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor publieksversie], is een stelselmatig bemeten

autorisatievoorziening zelfs van kritiek belang voor ‘veilig informatieverkeer.’

Vanwege de stelselmatische opzet zijn echter óók bij autorisatiebeheer praktisch allerlei deelnemende organisaties betrokken. Ofwel, het wèrk aan autorisatiebeheer kan niet aan een enkele organisatorische eenheid opgedragen zijn. Het is echter wèl mogelijk, zelfs noodzakelijk, om voor een maatschappelijk thema zoals rechtsprakenlijk informatieverkeer de taak van – zoiets als – de regie over verder federatief ingericht autorisatiebeheer aan één organisatorische eenheid toe te wijzen. Daarvoor komt de afdeling Beveiliging van de Raad voor de rechtspraak in aanmerking.

Geld heeft tegenwoordig overheersend een elektronische vorm. En gereedschappen voor financiële administratie zijn overwegend digitaal. Dat betekent echter niet (!) dat de ‘afdeling voor digitalisering’ het financieel beheer er bij gaat doen. Dat beheer blijft de taak van de ‘afdeling’ waarvan het de primaire taak is (en daarmee blijft tevens voldaan aan voorwaarden van zgn functiescheiding).

Volgens vergelijkbare redenering is autorisatiebeheer géén hoofdtaak van de, zeg maar, digitaliseringsafdeling. Die ‘afdeling’ heeft en houdt uiteraard de afgeleide taak wat betreft beschikbaarheid van geschikt gereedschap voor, in dit geval, autorisatiebeheer.

Voor de afdeling Beveiliging is de regietaak mbt autorisatiebeheer in allerlei opzichten anders. En wat ervoor nodig is, kan grotendeels pas gaandeweg blijken overeenkomstig de opstelling die de Rechtspraak kiest als aspectverantwoordelijke instelling voor – facilitering van – rechtsprakenlijk informatieverkeer. Over heersende beheerhouding gesproken, dergelijke onzekerheden maken het onwijs om van de afdeling Beveiliging te verwachten zelfstandig autorisatiebeheer op stelselmatische leest te schoeien. Daarvoor is een veranderorganisatie nodig met de opdracht om voor autorisatiebeheer zowel een ‘netwerk’ van deskundige medewerkers – nota bene, binnen en buiten de ‘eigen’ Rechtspraakorganisatie – op te zetten als geschikt gereedschap voor stelselmatig autorisatiebeheer beschikbaar te krijgen. Zodra de kwaliteit van autorisatie aldus ook stelselmatig beheer(s)baar is, draagt de veranderorganisatie de regietaak over aan de afdeling Beveiliging.

De Rechtspraak heeft voor allerlei thema’s portefeuillehouders aangesteld. Zo is er ook een portefeuillehouder Beveiliging. Het verdient aanbeveling om de veranderorganisatie (lees ook: het project) voor stelselmatig autorisatiebeheer onder haar/zijn (be)sturing te plaatsen. En de veranderorganisatie bestaat feitelijk reeds; onder (project)leiding van X worden eerst verbeteringen van huidig autorisatiebeheer

voortgezet, het 'netwerk' deskundige medewerkers uitgebreid en daar komt zsm gereedschap bij dat voorts geschikt is voor stelselmatig bereik.

79.4

Is het een idee dat je Y, ditmaal schriftelijk, laat weten dat hij volkomen gelijk heeft dat het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** mbt tot de Rechtspraakorganisatie vooral – zoiets als – metabegrippen voorstelt? Zo ja, wat mij betreft stuur je nog voorafgaand aan zijn aangekondigde tweede rapportlezing – een deel van – dit emailbericht aan hem door.

Dus, ja, metabegrippen, zo kan je ze beslist duiden. Dat klopt omdat er met genoemd rapport met voorrang een referentiekader bedoeld is voor – wat het rapport aangeeft als – aspectverantwoordelijkheid. Zo van, wat komt er zoal kijken bij bijdragen aan de opzet en zo door naar beheer van wat m.i. overigens nogal klakkeloos ook wel een digitaal ecosysteem wordt genoemd?

Nota bene, de Rechtspraakorganisatie vervult een dubbelrol. Zodra voorzieningen voor informatieverkeer ook praktisch stelselmatig van aard zijn, maw het bereik van een netwerk hebben dat zich vèr buiten de 'eigen' organisatie uitstrekt, is de Rechtspraakorganisatie met haar 'eigen' medewerkers immers niet alleen meer/maar gebruiker van 'eigen' informatiesystemen. Eh, wanneer ik er ook iets over mag zeggen, àls Rechtspraakorganisatie wàs zij uiteraard altijd al tevens verantwoordelijk ervoor dat willekeurige betrokkenen bij – verloop van – rechtspraak(processen) gebruik kùnnen maken van informatiesystemen waarvan de samenhang zich uitstrekt tot buiten de 'eigen' organisatie. Maatregelen voor informatieverkeer 'op basis van' papier zijn daarvoor echter zó vanzelfsprekend (geraakt), dat zij niet (meer) opvallen. Door de mogelijkheden van digitale technologieën voor communicatie vergt die aspectverantwoordelijkheid wederom volle aandacht. Hoe kunnen zulke nieuwe mogelijkheden optimaal worden benut? En welke risico's zijn ermee verbonden die dus óók c.q. juist maatregelen vergen om ze te vermijden/beheersen? Digitale toegankelijkheid, en zo. Tja. je kunt stellen dat toegankelijkheid is wat er overblijft, nadat òntoegankelijkheid deugdelijk geregeld is. Deze hernieuwde aandacht voor de, zeg maar, regierol noodzaakt nog weer véél radicaler dan met, vooruit, vóór-digitale communicatiemiddelen tot het nemen van enige afstand van de 'eigen' gebruikerrol. Want àndere gebruikers (lees mbt onderhavig maatschappelijk aspect: deelnemers aan rechtspraken/informatieverkeer) moeten óók 'in het plaatje passen.' Dat maakt veralgemenisering onvermijdelijk, althans om voorzieningen overzichtelijk, beheersbaar enz. te krijgen en houden. Voilà, metabegrippen.

De bonus met relevante metabegrippen is dat, zodra ze passen voor willekeurige gebruikers/deelnemers, ze mbt facilitering van informatieverkeer 'als vanzelf' eveneens opgaan voor de Rechtspraakorganisatie zèlf. Dat schiet op, omdat wel beschouwd informatieverkeer – ook – voor verloop van rechtspraak(processen) kenmerkend is. Ofwel, er hoeft voor strikt 'eigen' gebruik door de Rechtspraakorganisatie nog nauwelijks iets bij.

Zo'n ontwerpbenadering van buiten naar binnen is inderdaad even wennen. Andersom lukt het echter nooit om stelselmatig bruikbare (verkeers)voorzieningen te treffen, wat met talloze mislukte digitaliseringsprojecten inmiddels toch wel als bewezen mag gelden.

Het lijkt paradoxaal om voorzieningen vooral voor ànderen te regelen. De paradox lost prompt op door het besef dat je vaak zèlf die ànder bent. Noem het ook verlicht

eigenbelang. Concreet, tref met voorrang voorzieningen als aspectverantwoordelijke. Daarmee ben je immers voor voorzieningen als gebruiker in één en dezelfde moeite door vergaand klaar. Dat werkt, kost per saldo slechts een fractie van wat andersom ... nooit kan werken, is dus optimaal beheer(s)baar met een zeer beperkt aantal – deskundige, dat wel – medewerkers, zorgt in elk geval administratief voor opbouwende verhoudingen met rechtzoekenden resp. hun vertegenwoordigers resp. beroepsorganisaties van zulke vertegenwoordigers, enzovoort, enzovoort. Oh ja, over praktische doelstelling gesproken, door alom praktisch bruikbare invulling te geven aan aspectverantwoordelijkheid voor rechtsprakelijk informatieverkeer is en blijft de Rechtspraakorganisatie herkenbaar als instelling waar in het maatschappelijk verkeer mbt rechtspraak om draait.

79.5

Misschien heb ik Y afgelopen donderdag tijdens ons gesprek verkeerd begrepen, maar ik meen hem hebben horen zeggen dat hij graag een voorstel voor autorisatiebeheer krijgt volgens welk ook – deels het register van – IAM op de informatieronde aangesloten is. Dat hadden we zelf kunnen bedenken. :-)

Van jou meen ik eerder begrepen te hebben, dat jij o.a. talloze vergaderingen over IAM (Identity & Access Management) moet bijwonen. Mijn verzoek is of jij mij ter oriëntatie over dat informatiesysteem documentatie, als die er is, ter inzage kunt sturen. Ik vermoed dat tevens het verband met P-Direkt relevant is.

79.6

Wat ik inmiddels heb geleerd, zie elders [aantekening 78.79](#) en hierboven **aantekening 79.1**, als de afwijzing door Ludwig Feuerbach (1804-1872) van een enkelvoudig verklaringsbeginsel bracht me op het idee om opnieuw **Über die vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde** van Arthur Schopenhauer (1788-1860) op te slaan, ditmaal de herdruk verschenen bij Diogenes Verlag (1977).

Zijn inleidende hoofdstuk, en daartoe beperk ik mij met onderhavige aantekening, begint Schopenhauer met erop te wijzen dat de methode om begrippen te ordenen gekenmerkt moet zijn door – omgang met – spanning tussen veralgemenisering en detaillering. Aldus past elk begrip optimaal op, zeg maar, het scherp van de snede. Dat is althans mijn vergelijking als uitleg van waarvoor Willem van Ockham (1288-1347) overdrachtelijk pleit als – gebruik van – een scheermes. Volgens Schopenhauer moet met dat scheermes ook en vooral nodig onder handen worden genomen wat geldt als de hoofdstelling over kennis, te weten

den Satz vom zureichenden Grunde.[p. 14]

In het Nederlands maak ik er van: de stelling van passende grond. Die stelling, zo geeft Schopenhauer aan, is weliswaar allang bekend. Maar het is volgens hem tot dusver aan de aandacht ontsnapt, hij schrijft dat in 1813 resp. 1847, dat die stelling anders uitpakt overeenkomstig verschillende kenvermogens:

[Es gibt] höchst verschiedenen Anwendungen, in deren jeder [d]er Satz eine andere Bedeutung erhält[. p. 14]

Over veralgemenisering gesproken, mijn idee ... is dat een begrip met voorrang met gedrag kan resp. moet worden geassocieerd. En uitgaande van een gedraging is er ... kennelijk enerzijds iets-dat-zich-gedraagt, anderzijds een situatie waarin dat-iets-met-die-gedraging ... past. Ik noem dat ob- dan wel subjectief situationisme. Als

kenmerkend verschil tussen object en subject beschouw ik dat een subject over vermogen beschikt om 'actief' aandeel aan een gedraging te leveren. Daarvoor moet een subject situaties mbt voor hem relevante verschillen kunnen duiden, maw mede over een kenvermogen beschikken. En daardoor staat een subject met en door zijn kennis als het (on)ware alweer op grotere afstand op zgn werkelijkheid. Dat vergt een beginselelement ertussen, zoals Charles Peirce (1839-1914) met teken doet. De veralgemenisering onder de noemer van situationisme biedt tegelijk de grondslag voor willekeurige detaillering. Want de verhouding van wat als ob-/subject en wat als situatie telt, laat zich herhalen: recursiviteit.

Hoe dan ook valt Schopenhauers behandeling van zijn 'onderwerp' situationistisch te duiden. Hij beweert immers, algemener uitgedrukt, dat de stelling van passende grond iets is dat onder omstandigheden van – inzet van – een bepaald kenvermogen dienovereenkomstig specifiek (uit)werkt. Of ik dat met hem eens ben, laat ik in het midden. Ik bedoel hier te benadrukken, dat Schopenhauer reeds de noodzaak van eventuele verbijzondering (lees dus ook: detaillering) herkent van wat ten onrechte vaak nogal klakkeloos als een enkel begrip wordt ... begrepen. Als verbijzonderingsfactor tov het ob-/subject in kwestie oppert hij echter niet – zoiets als – wisselende omstandigheden. Ipv een ander ... iets (situatie) tegenover het ene iets te (veronder)stellen, suggereert Schopenhauer m.i. dat het ene iets tevens zijn zgn wortels omvat waarvan er telkens één het specifieke kenvermogen-in-actie constitueert. Maar wat bepaalt dan welke wortel, eh, opspeelt? Voor – specifiek – gedrag is volgens mij altijd óók een situatie, vooruit, de bron. Zijn er verschillende bronsituaties? Zo ja,

so wird daraus folgen, daß die Nothwendigkeit, welche [d]er [Satz] als ein **a priori** feststehender Satz bei sich führt, ebenfalls nicht **eine** und überall **dieselbe**, sondern eine eben so vielfache, wie die Quellen des Satzes selbst ist.[p. 15]

Schopenhauer heeft véél en véél algemener gelijk dan hij beseft. Dat blijkt wanneer ik zijn vermelding van c.q. verwijzing naar de stelling van passende grond vervang door het willekeurige iets (Duits: Etwas). Dus, in het besef van situationele veelheid

wird jeder, der auf [Etwas] einen Schluß gründet, die Verbindlichkeit haben, genau zu bestimmen, auf welche der verschiedenen, [dem Verhalten zug]runde liegenden Nothwendigkeiten er sich stütze, und solche durch einen eigenen Namen [...] zu bezeichnen.[p. 15]

Ook zo'n "naam," ofwel een teken, vergt een opzet die ... past bij het bereik met veralgemenisering waarbinnen (!) detaillering eenduidig geordend moet zijn. Daarvoor stel ik elk teken – recursief – samengesteld voor met signatuur, context en intext als elementen. Daarop is [Metapatroon](#) gebaseerd als modelleermethode voor stelselmatige variëteit. Noem informatiekundig ontwerp(en) met als hoofdpogave stelselmatige ordening van betekenissen gerust ook filosofie. Dan is en blijft óók Schopenhauers vervolgopmerking toepasselijk:

Ich hoffe, daß dadurch für die Deutlichkeit und Bestimmtheit im Philosophiren Einiges gewonnen seyn wird, und halte die, durch genaue Bestimmung der Bedeutung jedes Ausdrucks zu bewirkende , größtmögliche Verständlichkeit für ein zur Philosophie unumgänglich nöthiges Erforderniß, um uns vor Irrthum und absichtlicher Täuschung zu sichern und jede im Gebiet der Philosophie gewonnene Erkenntniß zu einen sichern und nicht, durch später aufgedeckten Mißverstand oder Zweideutigkeit, uns wieder zu entreißenden Eigenthum zu machen.[p. 15]

Wat ik stelselmatigheid noem, dwz dat met òrdening van verschillen tegelijk de samenhang ertussen geldt, benadrukt Schopenhauer nogeens èxtra. Zulke orde(ning)

nämlich bedeutet ein **System** von Erkenntnissen, d.h. ein Ganzes von verknüpften Erkenntnissen, im Gegensatz des bloßen Aggregats derselben.[p. 16]

Dat is ... precies wat een betekenissenmodel, mits – deskundig – opgesteld, uiteraard, met Metapatroon ook onderhoudbaar (!) uitdrukt.

Metapatroon met de semiotische enneade als grondslag operationaliseert methodisch voor beschrijvingen (lees ook: betekenismodellen) de stelling van Arthur Schopenhauer,

daß alle unsere Vorstellungen unter einander in einer gesetzmäßigen und der Form nach **a priori** bestimmbaren Verbindung stehen, vermöge welcher nichts für sich Bestehendes und Unabhängiges, auch nichts Einzelnes und Abgerissenes, Objekt für [ein Subjekt] werden kann.[p. 41]

Overigens geeft Schopenhauer bij die gelegenheid dus eerder dan Feuerbach de ònlosmakelijkheid van subject en object aan. Daarvoor merk ik op nader onderscheid te willen vermijden dat Schopenhauer nog voorstelt voor

unser erkennendes Bewußtseyn, [d.h.] als äußere und innere Sinnlichkeit (Receptivität), Verstand und Vernunft auftretend[. p. 41]

Wat mij betreft beschikt een subject over, kort gezegd, cognitief vermogen. Wat een subject met zijn cognitief vermogen kent, zo stelt Schopenhauer,

zerfällt in Subjekt und Objekt, und enthält nichts außerdem.[p. 41]

Nogmaals, volgens Peirce zit er dan altijd een teken tussen. En door het idee van bewustzijn met nadere dieldeling ervan te verlaten ontstaat ruimte voor ànder onderscheid. Zowel subject als object, met daartussen óók teken, kunnen m.i. praktischer recursief gestructureerd worden gedacht volgens de indeling figuur en (achter)grond met een schakelelement ertussen.

Volgens ruimte zijn er verschillende plaatsen voorstelbaar, volgens tijd zijn dat verschillende momenten. Er 'bestaat' echter pure ruimte noch tijd. Zoals Schopenhauer stelt,

[erscheinen d]ie empirischen, zum gesetzmäßigen komplex der Realität gehörigen Vorstellungen [...] in beiden Formen zugleich, und sogar ist eine **innige Vereinigung** beider die Bedingung der Realität, welche aus ihnen gewissermaßen wie ein Produkt aus seinen Faktoren erwächst.[p. 44]

Ik beschouw gedrag (lees ook: toestandsverandering) als noemer voor de voorstellingen (van de werkelijkheid). Een – geval van – gedrag(ing) beschouw ik algemeen als (samenloop)resultaat. Als factoren gelden m.i. een object – of een subject – en een situatie; door het gedrag verandert – de toestand van – zowel het ob-/subject als de situatie in kwestie. Enzovoort. Met Metapatroon kan volgens

ihrer wechselseitigen Durchdringung [...] die **empirische Realität** [...] als eine Gesamtvorstellung[, p. 45]

nou ja, als suggestie ervan, worden gemodelleerd als

Komplex [...] von dem alle einzelnen [...] Vorstellungen Theile sind und in ihm bestimmten, [...] a priori [...] Gesetzen gemäß, ihre Stellen einnehmen, in welchem daher unzählige Objekte **zugleich** existiren[. p. 45]

De wetmatigheid die ik aanneem, is die van situationele gedragsverbijzondering van een ob-/subject, nota bene op z'n enneadisch overeenkomstig motivationele begripsverbijzondering van een focus resp. contextuele intextverbijzondering van een signatuur. Dankzij recursief doorlopend veronderstelde verbijzonderingsstructuur lukt het praktisch om een consequent (lees ook; logisch) overzicht op te stellen. Voor feitelijk gedrag wijst het enneadische element focus er op, dat een subject

nur **eine** deutliche Vorstellung, wiewohl diese sehr zusammengesetzt seyn kann, auf Ein Mal gegenwärtig [kann] seyn.[p. 46]

Het is telkens een volgende situatie die mede het gedrag van een subject bepaalt. En naarmate een subject géén controle heeft over toekomstige situaties,

wird jene Vorstellung stets wieder verschwinden, von andern verdrängt, nach einer nicht **a priori** bestimmbaren, sondern von [...] Umständen abhängigen Ordnung.[p. 46]

Dat duid ik als dia-enneadische dynamiek, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#).

Wordt vervolgd?

79.7

De Stemwijzer blijkt in die zin zéér betrouwbaar dat volgens mijn antwoorden Forum voor Democratie op de láátste plaats komt van de dertig opgenomen partijen.

79.8

Dank je zeer voor documentatie! Of ik alles gelezen heb? Zelfs nauwkeurig? Nee. Mijn vervolgvraag is, of je te pakken kunt krijgen wat stellig het gegevensmodel heet. Inzage daarin helpt althans mij (pas) gericht verder.

Intussen heb ik de indruk dat voor het verkeersaspect van zgn identity management het zoveelste register opgetuigd is met overlappingen met reeds bestaande registers. Dat is blijkbaar onvermijdelijk, terwijl het idee van aanduiding van iets àls aspect uiteraard is om apartheid te bestrijden.

Vooruit, hoe blijft wát er allemaal aan informatie in zulk veelvoud aan registers opgenomen raakt, desondanks op elkaar afgestemd? Klopt, ook maar aansluiten op informatierotonde.

Vooruitlopend op, hopelijk, inzage in het gegevensmodel heb ik de indruk dat stelselmatig beheer ook dat informatiesysteem alweer strakker kan gaan omvatten dankzij het aanvullende hoedanighedenplatform. Daarvoor hoeft er niets aan te veranderen. (Want) als je het platformmodel bekijkt, zie [Situationele hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#), staat rechtsboven; voorziening. Dat kan je eveneens als gebouw, kamer e.d. opvatten, zeg maar een willekeurige – fysieke – ruimte. En een actor (lees hier: persoon-in-hoedanigheid) kan aldus geregistreerd staan als gebruiker van een voorziening (lees ook: fysieke ruimte). Nogmaals, waar is dat èxtra informatiesysteem/register mbt toegangsbeheer eigenlijk voor nodig? :-)

Wat eventuele inzet van een of ander programmatuurpakket voor autorisatie volgens zgn active roles betreft, dwz aansluitend op zo'n systeem voor identity management, heb ik – netzo voorlopig – een vergelijkbare opvatting. Doe wat je niet laten kunt. Maar besef dat de reële beheerschaal ruimer is, digitaal ecosysteem en zo, en sluit daarom ook zo'n active-roles-register op de informatierotonde aan.

79.9

Tja, als 'ze' nu even contact opgenomen hadden toen 'ze' eraan begonnen. (Pas) zodra je er stelselmatig naar 'kijkt,' valt op dat er gróndig iets allang niet meer klopt aan – wat 'ze' aanduiden als – sectoraal identity management (Sim). Met identiteit is daar persoonsidentiteit bedoeld. Maar identiteit àls persoon geldt natuurlijk algemener dan voor een zgn sector van maatschappelijk verkeer.

Wat 'ze' met persoonsidentiteit verwarren, kortom, is zoiets als sectorale hoedanigheid(sidentiteit). Intussen zit er daar dus géén verschil tussen. En waarom zou je doen, wat overbodig is?

De aanname is juist dat persoonsidentiteit-vermomd-als-sectorale-hoedanigheid voor toegangsbeheer (Engels: access management) ónvoldoende specifiek kan zijn, en uiteraard ook is voor allerlei wat ik maar even subsectorale voorzieningen noem zoals onroerend goed en digitale informatiesystemen. Als differentiërende factor geldt volgens Sim "verband" waaronder "werkrelatie." Bijna goed. De vergissing is echter onverminderd wat van oudsher aparte toepassingen kenmerkt, dwz om zulke betrekkingen volledig als ónderdeel van de sector in kwestie te blijven beschouwen. Welke sector aan de orde is, geldt daardoor impliciet. Daarom is die opzet nog steeds óngeschikt voor – facilitering van verkeer met – stelselmatig bereik.

De crux van stelselmatige voorzieningen is dat verkokering van maatschappelijk-verkeersverloop volgens domeinen, sectoren e.d. moet zijn opgeheven. Het is niet anders. Als ze er ooit al waren, er zijn bijvoorbeeld toch ook allang geen aparte verkeersborden meer per dorp?!

Nota bene, maat- resp. naamgevend voor wat telt als een sector is traditioneel de 'hoogste' overheidsinstelling waar de uitvoering mbt een onderwerp van zorg aan opgedragen is. Sector weerspiegelt aldus vooral een indeling van een gedeelte van de overheidsorganisatie (en voedt de illusie dat er voor een sector mbt persoonsidentiteit apàrt iets moet gebeuren). De belanghebbenden bij zorg 'staan' echter juist buiten die organisatie(s). Ofwel, het maatschappelijk (informatie)verkeer voor overheidszorg staat als het ware haaks (!) op de overheidsorganisatie.

Bijgevolg pakt sector averechts uit als schakelelement tussén persoon en haar/zijn situationele hoedanigheden. Gewoon weglaten, klaar.

Waarom is het zo moeilijk om tot mislukking gedoemde digitalisering te vermijden? Retoriek van o.a. digitaal ecosysteem ten spijt blijven (overheids)organisaties voorzieningen treffen alsof het verkeer dat ze ermee bedoelen te faciliteren, volledig binnen de 'eigen' organisatie verloopt. Dat was stellig een verstandige aanname, zolang er geen technologieën geschikt waren voor vlot, betrouwbaar e.d. verkeer op ruimere schaal. Noem het maar het tijdperk van aparte digitale toepassingen. Inmiddels is dat veranderd. Wat vroeger praktisch zelfs onmogelijk was, moet thans 'gewoon' als regel worden gevolgd. Met facilitering van (informatie)verkeer over de grenzen van de 'eigen' organisatie is in één moeite door zulk verkeer geregeld dat erbinnen blijft. Dat vergt expliciete relativering van 'eigen' organisatie, sector e.d. Zucht, dat systeem voor sectoraal identity management komt er. Vooruit dan maar, de informatierotonde is er klaar voor om wildgroei van registers redelijk beheersbaar te houden. Ooit moet het natuurlijk om te beginnen al anders aangepakt worden.

79.10

Hoe stel jij je dat voor? Wanneer je zo'n aanvraag voor een ketenmachtiging niet aan je klanten wilt overlaten, heb je daarvoor immers hun ... machtiging nodig. Of lukt dat met een andersoortige machtiging? :-)

79.11

In het model [Situatieve hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#) komen voor wat ik maar even recursieve knooppunten noem. Dat zijn daar resp. actor, gebeurtenis en document. Als vraag waarop een praktisch, ofwel uitvoerbaar antwoord onmisbaar is, heb jij geopperd: Wat wil je zien? Ik doe hier een suggestie voor actor. Dezelfde opzet moet dan passen voor vergelijkbare knooppunten.

Voor een oplossing ontkomen we m.i. niet aan wat jij vaker als onontkoombaar geduid hebt. Het idee is dat 'iets' als aanzet vooral nog géén eigenschappen heeft. Maar, rara, hoe vind je in een verzameling van zulke ietsen dan het ene exemplaar waaraan je pas met verbijzonderingen daadwerkelijke eigenschappen wilt verbinden? Daarvoor moeten die exemplaren desondanks reeds zijn voorzien van voldoende onderscheidende waarden van ... eigenschappen. Zo heeft baron van Münchhausen tenminste zijn eigen haren nodig om zich uit het moeras omhoog te trekken.

Dit is de reden waarom volgens genoemd model óók het knooppunt voor iets van enkele eigenschappen/kenmerken voorzien moet gedacht zijn. Met de geregistreerde waarde(n) ervan valt er – als het goed is – voldoende kenmerkends aan een ietsexemplaar te zien (en naar een passend exemplaar te zoeken). Zo'n Münchhausen-voorziening lijkt mij eveneens nodig voor bedoelde recursieve knooppunten. Dus, elk actorexemplaar omvat een eigenschap waarvan de waarde gebruikt wordt voor presentatie ervan. Als voorwaarde om te zoeken, hmm, zo denk ik er vooralsnog over, acht zo'n eigenschap daar overigens van minder belang. Nu is elk actorexemplaar ongeacht het aantal recursies afgeleid van één ietsexemplaar. Uitgaande van een actorexemplaar is daar dus aan, nota bene aan het oorspronkelijke ietsexemplaar, te komen. Ik stel voor dat het actorexemplaar dan wordt getoond door – de waarde van – de Münchhausen-eigenschap van dat ene ietsexemplaar gevolg door een dubbele punt en daarna – de waarde van – de Münchhausen-eigenschap van het actorexemplaar in kwestie. Voor regulier gebruik door reguliere gebruikers zou de weergave volgens {ietsexemplaar: actorexemplaar} duidelijk genoeg moeten – kunnen – zijn en aldus optimaal werkbaar. Zo niet, dan kunnen de waarden van de resp. Münchhausen-eigenschappen worden, zeg maar, uitgebreid.

Vanwege recursie kan een actorexemplaar zijn 'opgebouwd' uit twee andere actorexemplaren plus een aanwijzing van een situationele actorhoedanigheid. Om zekerheid over een actorexemplaar te verkrijgen moet die opbouw volledig (!) kunnen worden nagegaan. Daarvoor is, zo stel ik mij verder voor, aan de vermelding van {ietsexemplaar: actorexemplaar} een icoon toegevoegd. Activering resulteert erin dat beide 'naast hoger' samenstellende actorexemplaren plus de desbetreffende situationele actorhoedanigheid worden getoond, bijvoorbeeld beginnend met

ietsexemplaar: actorexemplaar ■

als

ietsexemplaar: actorexemplaar

ietsexemplaar: actorexemplaar ■
ietsexemplaar: actorexemplaar ■
situationele actorhoedanigheid

Ik ga verderop door op presentatie van situationele actorhoedanigheid. Elke vermelding van {ietsexemplaar: actorexemplaar} wordt van zo'n icoon voorzien totdat de samenstelling van een actorexemplaar 'beperkt' is tot ietsexemplaar en situationele actorhoedanigheid. Bijvoorbeeld:

```

ietsexemplaar: actorexemplaar
    ietsexemplaar: actorexemplaar
        ietsexemplaar: actorexemplaar
            ietsexemplaar
            situationele hoedanigheid
        ietsexemplaar: actorexemplaar ■
        situationele actorhoedanigheid
    ietsexemplaar: actorexemplaar
        ietsexemplaar
        situationele hoedanigheid
    situationele actorhoedanigheid
ietsexemplaar: actorexemplaar
    ietsexemplaar
    situationele hoedanigheid
    situationele actorhoedanigheid

```

In dit voorbeeld is er opzettelijk nog één tak overgelaten waarvan het tonen van de opbouw nog niet helemaal is opgevraagd.

Klopt, overzichtelijk is anders, maar wellicht valt dat tzt te verbeteren.

Wat – presentatie van - situationele actorhoedanigheid betreft, gaat het telkens om samenloop van een exemplaar 'uit' de situatieclassificatie en een exemplaar 'uit' de actorhoedanigheidsclassificatie, allebei een homogene hiërarchie. Ik stel voor om van beide samenstellende exemplaren – met drie punten ertussen? – eind- en beginexemplaar volgens de hiërarchie in kwestie te tonen met eveneens in beide gevallen via activering van een icoon de mogelijkheid om het hiërarchische spoor volledig getoond te krijgen. Vervang wat tot er dusver staat als {situationele actorhoedanigheid} door zoiets als, op een scherm bij voorkeur op dezelfde regel,

```

eindexemplaar ... beginexemplaar van hiërarchische classificatie volgens
situatie ■ eindexemplaar ... beginexemplaar van hiërarchische classificatie
volgens actorhoedanigheid ■

```

De 'inhoud' van het opgeroepen spoor vervangt dan de 'samenvatting,' en het complete spoor moet omgekeerd tot die samenvatting teruggebracht kunnen worden. Er valt uiteraard aan spoor verder niets te tonen, wanneer een samenstellend exemplaar van situationele actorhoedanigheid twee of minder exemplaren telt uit zo'n classificatie.

Nou ja, het lijkt mij hoe dan ook verstandig om per actorexemplaar een Münchhausen-eigenschap op te nemen. Als dat bevalt voor regulier gebruik, is

alweer minder belangrijk hoe de opbouw per exemplaar overzichtelijk kan worden getoond.

En wat inderdaad voor actor werkt, is meteen bruikbaar voor willekeurige knooppunten met dezelfde recursieve opzet.

79.12

Zoals besproken zou je voor een assertievere verandertactiek kunnen (rond)schrijven dat je graag enige toelichting geeft over de informatierotonde. Hier heb ik als volgende alinea een voorstel voor een eventueel begeleidend tekst toegevoegd.

Het informatiekundige beginsel volgens welk informatie uit verschillende registers dankzij een informatierotonde ordelijk verzameld en overzichtelijk gerapporteerd kan worden, staat in [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#) beschreven. In technisch opzicht kunnen registers online op de informatierotonde aangesloten zijn; aansluiting kan ook gebeuren met afschriften van – delen van – registers, wat dan uiteraard frequentie van verversing vergt die op de informatiebehoeften mbt overzichten is afgestemd. Dat werkt alweer sinds jaren probleemloos als oplossing voor het landelijk debiteurenbeheer voor griffierechten. Onlangs is op die manier een begin gemaakt met achterstallig onderhoud van de veelheid van autorisatiebestanden.

79.13

Met zijn pensionering als aanleiding heeft Eva Smal een vraaggesprek gevoerd met Piet Mallekoote (verslag in: **NRC Handelsblad**, katern **Economie**, 11 maart 2021, pp. 4-5):

[A]nalyzes [...] is hij als baas altijd blijven maken. Als je een besluit wilt nemen, moet je eerst weten hoe het zit. Ik heb altijd geprobeerd [...] vooraf goed na te denken[.]

Tja, dat zou vanzelfsprekend moeten zijn. Op de vraag wat hij nu gaat doen, antwoordt Mallekoote dat het hem

nog bezighoudt, [...] dat we er in Nederland niet in zijn geslaagd een goed en breed werkend digitaal identificatiemiddel te introduceren.

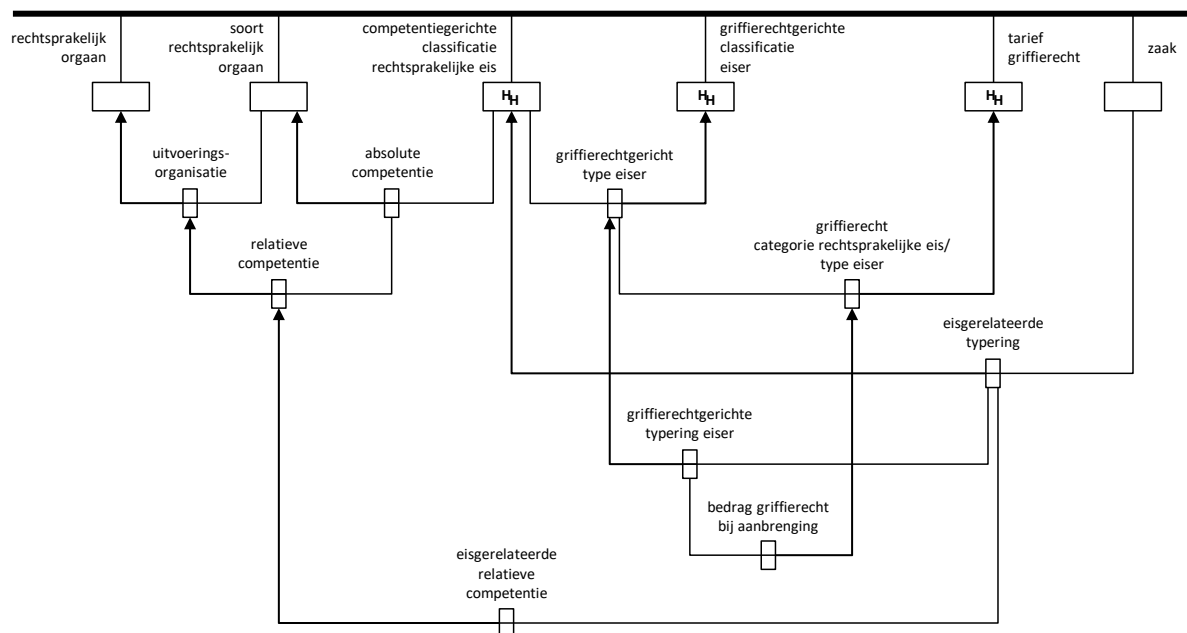
Als maat voor geldigheid van identiteitstelling komt het stelsel van informatieverkeer in aanmerking ipv zoiets als apart domein, sector e.d. Daarvoor pleit ik allang, zie o.a. [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004). Wat mij betreft zijn er overigens allerlei van zulke middelen, zie o.a. [Samenhang tussen identificatie, autorisatie en authenticatie in theorie en praktijk](#) (2015).

79.14

Alweer ruim een jaar geleden hebben wij zoiets als een algemeen stramien opgetuigd als onderdeel van ontwerp voor digitale facilitering van aanbrenging van een willekeurige (!) rechtsprakelijke zaak, zie o.a. [aantekening 73.98](#). Toen hebben wij onze aandacht vooral gericht op noodzakelijk onderscheid tussen verschillende hoedanigheden inclusief de eventuele debiteur griffierecht. O.a. de vaststelling van het aan griffierecht – aanvankelijk – verschuldigde bedrag lieten wij nog in het midden.

Daarvoor meen ik nu een algemeen (!) bruikbaar ontwerp opgesteld te hebben, zie de bijgevoegde schets volgens Metapatroon (auteursrecht: Information Dynamics).

Ik vrees overigens dat deze schriftelijke – poging tot – uitleg moeilijk, zo niet onmogelijk, valt te begrijpen. Tijdens een gesprek lukt het mij hopelijk beter om het model toe te lichten.

De oplossing bestaat m.i. eruit om er de aanwijzing van de competentie bij te betrekken. Zoiets als de verbindende factor biedt dan het modelement **competentiegerichte classificatie rechtspraktijk eiser**. Daarmee is een – hiërarchische opsomming beschikbaar van, even ruw gezegd, soorten geschillen die een rechter behandelt.

Vanaf dit modelement ga ik allereerst de andere kant op, ofwel wèg van bepaling van griffierecht. Uit het soort geschil volgt welk **soort rechtspraktijk orgaan** de absolute competentie voor behandeling heeft. Zo is rechtbank een exemplaar ervan, gerechtshof een ander exemplaar, enzovoort.

Bijvoorbeeld van rechtbank als **soort rechtspraktijk orgaan** zijn er als daadwerkelijk **rechtspraktijk orgaan** – thans, als ik het goed heb – vijftien. Van gerechtshof vijf dat er vijf. Van de Hoge Raad één, zoals van enkele zgn colleges. Hoe dan ook, de absolute competentie die geldt voor een **soort rechtspraktijk orgaan**, pakt voor een **rechtspraktijk orgaan** als **uitvoeringsorganisatie** uit, althans, zo heb ik dat met het model geduid, als relatieve competentie. Houd dat ajb even vast. :-)

Helemaal – voor de kijker – rechts in het model staat **zaak** als element opgenomen. Wie een zaak aanbrengt, registreert daar dus een nieuw exemplaar van. (Omdat wij ons destijds om hoedanigheden van aanbrenger enz. bekommerden, ga ik er hier niet op in. Nogmaals, hier gaat het om – aanvankelijke – bepaling van griffierecht.) Wie een zaak aanbrengt/registreert, moet een exemplaar kiezen uit de, zeg ook maar, tabel **competentiegerichte classificatie rechtspraktijk eiser**; die keuze wordt vastgelegd met het element **eisgerelateerde typering**.

Nu zijn er allerlei soorten geschillen waarvoor griffierecht niet aan de orde is met rechterlijke behandeling. Maar wanneer dat wèl zo is, geldt mbt tarief voor de eiser tevens vaak onderscheid tussen enerzijds natuurlijk persoon, anderzijds rechtspersoon. En voor een natuurlijkpersoon bestaat een lager tarief, indien z/hij

zgn onvermogen is. Algemeen gesteld telt het model daarom een **griffiegericht classificatie eiser**; indien van toepassing verwijst een exemplaar uit de tabel **competentiegericht classificatie rechtsprakelijke eis** naar één of meer exemplaren uit de tabel **griffiegericht classificatie eiser**, telkens resulterend in een exemplaar van het modelelement **griffiegericht type eiser**. En vanuit zo'n exemplaar wordt verwezen naar één of meer exemplaren uit de tabel **tarief griffierecht**. Dat kunnen er meer zijn, omdat het griffierecht o.a. in het geval van vordering van een geldsom kan variëren met de hoogte van dat bedrag. Nota bene, dergelijke registraties blijven een aanbrengrer bespaard. Dat is allemaal een kwestie van informatiebeheer, maw voorbereidingen opdat aanbrengrers nog slechts hoeven (lees ook: kunnen) kiezen.

Nadat de aanbrengrer een exemplaar van **eisgerelateerde typering** 'gemaakt' heeft, krijgt z/hij volgens het daarvoor gekozen exemplaar uit de 'tabel' **competentiegericht classificatie rechtsprakelijke eis** de eventueel dáár bijbehorende exemplaren uit de tabel **griffiegericht classificatie eiser** voorgeschoteld om daaruit een ... keuze te maken. En afhankelijk van welke keuze z/hij dáárvor maakt, moet z/hij vervolgens ... kiezen uit de (tarief)variaties met als resultaat een exemplaar van met modelelement bedrag griffierecht bij aanbrenging. De opzet kan – moet? – 'aan de kant' van **tarief griffierecht** enz. overigens nòg strakker, wanneer de variëteit volgens vorderingsbedragen e.d. reeds met dienovereenkomstig èxtra exemplaren van **competentiegericht classificatie rechtsprakelijke eis** tot uitdrukking komt. Dat is zelfs onontkoombaar, als met dergelijke verschillen een overgang van competentie in het geding is.

Oh ja, via de keuze van een exemplaar uit de tabel **competentiegericht classificatie rechtsprakelijke eis** komt de aanbrengrer uit op één of meer exemplaren van **rechtsprakelijk orgaan** met **relatieve competentie** om daaruit te ... kiezen voor een exemplaar van **eisgerelateerde relatieve competentie**.

79.15

Desgevraagd, zo kreeg ik gisteren telefonisch van hem door, krijgt [jouw collega] géén inzage in het informatiemodel (lees ook: gegevensmodel) van het (informatie)systeem voor zgn sectoraal identity management. Tja, dan valt onmogelijk na te gaan waaruit relevante selectie uit zo'n register bestaat voor noodzakelijk overzicht voor integraal autorisatiebeheer. Wij hadden Y toch tot erkenning ervan gebracht dat voor deugdelijk beheer ook en vooral die toevoeging via de informatierotonde wèl de bedoeling is?

Wanneer jij Y de kennelijke weigering laat weten, zou hij dan 'hoger op' zèlf dat verzoek om inzage willen doen? Hoe zit het met de afdeling Beveiliging, of wat de naam ervan ook is? Ga zo maar door ...

Het kost telkens een veelvoud van feitelijk zelfs averechtse inspanningen om aan een beetje werk met prompt nuttig resultaat toe te komen. Vooral ditmaal vind ik het echter zeker de moeite waard om hoe dan ook vèrder te vragen. Want is zo'n model er überhaupt? Is de afwijzende boodschap dat wij ons er niet mee moeten bemoeien? Maar waar besteden allerlei medewerkers van de Rechtspraakorganisatie eigenlijk onder de noemer van dat informatiesysteem hun tijd aan zònder het grondige inzicht in informatie(waarden) in samenhang dat slechts, maar ja, dan moet het er wèl zijn, een zgn conceptueel model kan bieden? Wil Y nu dat het wèrkt, of eigenlijk tòch maar liever niet?

79.16

Zonodig kan je er nader op wijzen dat de programmatuur voor de informatierotonde eigendom is van Information Dynamics; de Rechtspraakorganisatie heeft die programmatuur beschikbaar gekregen volgens een gratis gebruikslicentie voor projecten waarvan X de leiding heeft.

79.17

De gewoonte om (computer)programmatuur om-niet beschikbaar te stellen bestaat van oudsher. De aanduiding met open source software is blijikbaar vanaf 1998 populair. Enkele jaren eerder, in 1993, wees ik in de column [Gratis](#) op de mogelijkheid om programmatuur beschikbaar te krijgen die op overheidskosten gemaakt is. Dat deed ik dus onder een andere noemer, te weten de Wet openbaarheid van bestuur. Ik zie dat voorstel nu bevestigd door het beleid voor het vrijgeven van de broncode van overheidssoftware. Tot “overwegingen” daarvoor behoort immers dat

[h]et publiceren van de broncode [...] gezien [kan] worden als een document in de zin van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Het uitgangspunt in de wet is “open tenzij”, maar er zijn uitzonderingsgronden.

Nee, niets nieuws. Overigens liet ik ook mijn twijfel al merken over kwaliteit van zulke programmatuur. Wie zit erop te wachten?

79.18

Zo’n digitaal aanbreningsportaal zet voor – verdere – (zaak)behandeling informatie dóór naar het daarvoor in aanmerking komende primair-processysteem (pps). Het is immers verstandig om de pps-en in elk geval voorlopig óngewijzigd te laten. Van een proefopstelling ligt daarmee de eerste groep gebruikers m.i. voor de hand. Dat zijn enkele van de medewerkers die thans bedoelde informatie ‘direct’ in een pps registreren.

Ik stel, nou ja, als het ervan komt, voor een vroeg stadium minstens een tweede groep voor. Inmiddels heb ik dankzij Leons voorlichting begrepen, dat een deurwaarder niet alleen de beoogde tegenpartij de dagvaarding, maar óók processtukken namens de – procesvertegenwoordiger van de – eiser bij de rechtbank in kwestie bezorgt. Ofwel, deurwaarders ‘brengen’ aldus kwantitatief stellig verreweg de meeste rechtsprakelijke zaken ‘aan,’ dwz in de zin van formeel het initiële contact erover met – een onderdeel van – de Rechtspraakorganisatie. De kritieke opgave is, dat vooral zij praktische voordelen moeten hebben van gebruik van een digitaal aanbreningsportaal rechtspraak (Dapr, spreek uit: dapper :-). Dat vergt tijdige samenwerking. Oh ja, meteen met gebruik door – enkele – deurwaarders moet autorisatie stelselmatig geregeld zijn.

Aan het informatiekundig ontwerp voor Dapr ontbrak nog het gedeelte voor bepaling van zowel competentie als griffierecht. Dat is er nu dus ook.

79.19

Als je meent dat ik over een onbetamelijke vraag stelde, :-) laat mij dat ajb duidelijk weten. (Of) komt een derde FS-bundel er domweg niet?

79.20

Besturing moet bedoeld zijn als deel van oplossingen, dus niet om problemen nogeens te verergeren. Waarom gaat dat zo vaak, zelfs steeds vaker, mis? Verhulling met de Engelse term governance helpt dan ook niet, integendeel.

Een verklaring kan beginnen met het begrip aspect. De aanduiding van een aspect, zeg a, is slechts zinvol volgens de veronderstelling van iets, zeg X, waarvan a aspect is. En zo'n X telt dan niet slechts het ene aspect a. Er zijn verschillende aspecten onderscheiden, ofwel a, b, c, ...

In de aanwijzing van de status als aspect komt erkenning van enig belang tot uitdrukking. Tot zover, prima. Daarvoor kunnen immers allerlei redenen zijn, van wat belanghebbenden bij X kennelijk ... belangrijk vinden tot wat vooral er – wederom om allerlei redenen – moeilijk aan is om X te realiseren.

Organisatorisch is er traditioneel staf voor aspecten en lijn voor zowel afweging van aspecten als uitvoering volgens die afweging.

Kortom, de keuze voor aspecten moet praktisch zijn, altijd met het oog op waarvan ze als aspecten gelden. En het onderscheiden van aspecten moet gebeuren in het besef dat zo'n X omgekeerd dus géén simpele opstapeling is van respectievelijke aspectuitkomsten. Want die uitkomsten zijn onderling stellig deels strijdig. Nota bene, de reële verwachting van hun strijdigheid vormt de hoofdreden om aspecten te onderscheiden, opdat ze allereerst als het ware stuk voor stuk voldoende aandacht krijgen. Maar vervolgens is afstemming van aspectuitkomsten nodig voor X als 'hun' geheel. Dat vergt een dienovereenkomstige ontwerpslag.

En is redelijkerwijs pas sprake van besturing, indien daarvoor een beroep wordt gedaan op integraal ontwerp (lees ook: voorstel). Dat stelt eisen óók (!) aan bestuurders.

Blijkbaar missen nogal wat bestuurders het inzicht dat, zoals het gezegde luidt, de som méér is dan de delen. Het is inderdaad géén kwestie van louter optellen.

Bestuurders inclusief leden van stuurgroepen e.d. hebben zelf doorgaans een, zeg ook maar, aspectachtergrond. Dat leidt gauw tot verabsolutering van aspecten. Van de weeromstuit vertegenwoordigt de besturingsstructuur niet – de noodzaak tot – afweging tot c.q. ontwerp van geheel, maar raken potentieel strijdige aparthen volgens aspecten voortgezet.

Nee, zodra de opgave wat ingewikkelder is, passen op die manier de (aspect)delen nooit voor een bruikbare e.d. som. De besluitvorming, of wat feitelijk het gebrek eraan is, verloopt van het aspectkastje naar de aspectmuur, enzovoort. Zonder idee dat de uitkomst voor de som ergens ertussen ligt en onder uiteindelijk onweerstaanbare druk om 'iets' te doen, krijgt de aanzet volgens één van de aspecten tevens de status van integraal ontwerp. Wat dus niet werkt. Zolang aspect verward blijft met wat allerlei aspecten omvat, volgt mislukking onvermijdelijk op mislukking. Als maatregel, tja, precies verkeerd, volgt op elke mislukking zelfs uitbreiding van aspectgerichte besturingsopzet (waarvoor de term besturing dus nergens meer op slaat).

Maar architectuur dan? Veel bestuurders associëren architectuur wellicht met wat hier onder integraal ontwerp verstaan wordt. Aldus vertrouwen zij er op dat onder die noemer de aspecten onderling deskundig afgestemd zijn. Dergelijk vertrouwen is echter vaak onterecht. Want óók zgn architecten, vooral die zich zo mbt digitalisering noemen, richten hun aandacht feitelijk op een aspect ipv het geheel. Zij doen domweg mee aan de kastje-muurverdwaling annex -verdwazing.

Het helpt ook niet, wanneer bestuurders voor digitalisering aan zulke ict-architecten de vraag naar integraal ontwerp voorleggen. (Ook) zij kunnen immers geen passend antwoord geven. Afstemmend ontwerp is een andere vakdiscipline. Voor digitalisering is dat informatiekunde.

Nee, ook dit is weer niets nieuws. Zie ook o.a. [Specialist in generalisatie](#) (in: **Informatie Management**, 1995, nr 11). Maar wanneer gaan – genoeg – bestuurders dat – genoeg – inzien?

79.21

Wie het ermee eens is dat, zoals David Harvey met **Justice, Nature & the Geography of Difference** (Blackwell, 1996) benadrukt,

[d]efining a politics that can bridge the [dynamics of] multiple heterogeneities [...] without repressing difference is one of the biggest challenges[. p. 438]

zou, tevens in het besef dat elk gedrag politiek is in de zin van – poging tot – invloed ervan op verhoudingen met respectievelijke ruimtes van dien voor belangen, toch een methode moeten verwelkomen om verschillende betekenissen samenhangend te ordenen. Zo'n methode is [Metapatroon](#). Het wil met verspreiding, gebruik e.d. van Metapatroon echter niet zo lukken. (Ook) aan Harvey's boek zijn daarvoor verklaringen te ontleen. Dialectiek van betrekkelijkheid biedt

not a particularly new way to understand the world. But it has proven difficult to sustain as a way of thought and politics. [People] often tend to slip away into a far more simplified and simplistic rhetoric[. p. 430]

Bestuurders verwarren variëteit vaak gretig met wanorde. Daarmee verschaffen zij zich de reden

that strong order, authority, and centralized control [...] must be reasserted[. p. 437]

Kortzichtig veronderstellen zij orde ènkelvoudig en zo mogelijk nòg kortzichtiger ontkennen zij wanorde categorisch; die bestaat volgens hen domweg niet. Dáárvoor beschouwen zij thans digitalisering als hulpmiddel. Het idee komt – dus – niet bij ze op, dat ook en vooral informatieverkeer voor variëteit van gedragingen door deelnemers digitaal gefaciliteerd kan en moet zijn. Tja, wie dàt niet (h)erkennt, weet inderdaad niet wat z/hij met Metapatroon aan moet:

[T]he sclerosis that often reigns in planners' heads [...] effectively check[s] the possibilities of evolving a different [...] process. The dead weight of conventional [...] thinking [...] weighs like a practical nightmare on the thought and [...] possibilities of the living.[p. 419]

Sterker nog, de associatie van Metapatroon met variëteit klinkt voor hen prompt ondermijnend, onveilig, enzovoort. Onderdrukking van verschillen doet ze echter niet verdwijnen, integendeel. Daarom stelt Harvey m.i. terecht, dat

tensions born of heterogeneity cannot and should not be repressed. [...] Diversity and difference, heterogeneity of values [...] are not to be feared as sources of disorder.[p. 437]

Want wat ik subjectief situationisme noem, zie o.a. [Semiosis & Sign exchange, design for a subjective situationism](#), houdt in dat

[p]olitics has fundamentally to be about modes of transformation of [situations] related dialectically to modes of [subject]-realization[. p. 435]

De opgave

requires a proactive absorption of new ways of thinking[. p. 435]

Ik maak daarvoor onderscheid tussen een, zeg maar, manier van denken en een gedachte die eruit resulteert. Ik vind denken geen doel op zichzelf. Een subject

‘denkt’ als middel voor situationele gedragbepaling. Denken en doen beschouw ik als momenten, met à la Charles Peirce (be)teken(en) als derde onlosmakelijke moment. Uitgebreider dan Peirce stel ik dat als enneade voor; voor afbeelding zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Op z’n enneadisch veronderstel ik slechts één manier van denken enzovoort, maar mede door recursiviteit van structuur is daarmee de variëteit van gedachten enzovoort zowel gelijktijdig als achtereenvolgens open.

Harvey heeft zo’n grondslag als de enneade nog niet bereikt. Hij komt niet verder dan de terechte oproep, dat

[we] must arm [our]sel[ves] with concepts and ideas, [...] fundamental understandings and “epistemologies that can tell the difference,” with foundational beliefs and pervasive arguments [for] go[ing]about [our] task effectively.[p. 434]

De (bev)orde(ring) van variëteit acht Harvey nauw verwant met

[e]mancipation [which] should mean opening up the production of difference, even opening up a terrain for contestation within and between differences, rather than suppressing them.[p. 433 It] has to be on-going since the fields and terrains of [behaviour] are perpetually changing as the [...] socio-ecological dynamic changes.[p. 431]

En hoewel subjectief situationisme berekend is op dynamische stelselmatigheid van verschillen, is het natuurlijk ook maar weer zoiets als een referentiekader, en daarom onderhevig aan

its own sclerotic tendencies to combat its own embedded fixed capital of concepts, institutions, practices, and politics which can function on the one hand as an excellent resource and on the other as a dogmatic barrier to action.[p. 432]

Openheid voor alternatieve grondslagen blijft geboden. Maar ook wat Harvey als grondslag beweert te benutten, vind ik van minder potentieel dan subjectief situationisme op zo’n enneadisch

to find ways to be [...] flexible [...] over a space of volatile uneven development[. p. 431]

Terwijl Harvey stelt dat

we have as yet only scraped the surface of how to achieve [...] integration across [...] diversity of [...] scales at which different [...] questions acquire the prominence they do[, p. 429]

legt Metapatroon voor (gedrags)beschrijvingen beperkingen op aan bereik noch detaillering. Dat maakt van Metapatroon een modelleermethode ter praktische verduidelijking enzovoort van

the much more tricky problem of creating a politics of heterogeneity and a domain of publicness that stretches across the diverse spatio-temporalities of contemporary [...] living.[p. 426]

Als geograaf vraagt Harvey aandacht voor

the dialectics of place and space[, p. 426]

maar hij verbindt zulke dialectiek van betrekkelijkheid m.i. nog onvoldoende met, zoals de enneade wél toont, motief als interpretatief element van situering in het algemeen dat als context tot uitdrukking komt. Wat mij betreft is ook en, inderdaad, vooral ruimtelijkheid een aspect van motivationele duiding voor gedragbepaling. Dat

is 'logisch,' omdat subjectief gedrag altijd moet passen in o.a. ruimtelijkheid van situatie. Ondanks zijn semiotisch nog tekortschietende grondslag wijst Harvey verabsolutering dus terecht àf:

[T]he **a priori** definition of some theoretical object, construed as a natural entity in absolute space, [...] mislead[s]. [p. 425]

De vergissing zit 'm in de

persistent habit of privileging things [...] over processes[, ...] in effect propos[ing] a fixed [...] order that ensures social stability by destroying the possibility of history and containing all processes within a fixed spatial frame. [p. 419]

Daaraan gaat tegenwoordig tevens digitalisering nog steeds mank. Inmiddels hebben 'we' er al enige decennia van digitalisering op zitten. Dat maakt het niet alleen onmogelijk om alles tegelijk te veranderen, maar ook ongewenst. Dus eveneens wat digitalisering betreft geldt allang als

common problem: how to plan the construction of the next layers in the [...] palimpsest in ways that match future wants and needs without doing too much violence to all that has gone before. [...] There is rarely now a **tabula rasa** upon which new [...] form can be freely constructed. [p. 417]

Wat telt, is de noodzaak van facilitering van veranderlijk meervoud (!) van gedragingen. Harvey ziet een belemmering, omdat

in all of this I am struck again and again by the difficulty of designing an adequate language, an adequate conceptual apparatus to grasp the nature of the problem we seem to be faced with. [p. 416]

Daarentegen vind ik dat met subjectief situationisme op z'n enneadisch een vergaand geschikt zgn begrippenapparaat ontworpen is, met daarvan afgeleid ontwerp van Metapatroon als geschikte modelleer- annex ontwerptaal.

79.22

Dus allereerst een boek volledig lezen en daarbij een lijstje opstellen met verwijzingen naar tekstpassages die opgevallen zijn. Voor het schrijven van een commentaar op het boek in kwestie werk ik dat lijstje meestal van voren naar achteren af. Het kan uiteraard ook anders, bijvoorbeeld van achteren naar voren. De vraag of het wat uitmaakt heb ik ooit door Edward de Bono bevestigend beantwoord gezien in **The Mechanism of Mind**. Hij illustreert dat daar, zo herinner ik me, met – de beschrijving van – een kom gevuld met geleipudding. Het effect van een druppel die op de pudding valt, is mede afhankelijk van wat met de pudding gebeurd is door de erop vallende druppels ervóór. Met zoveel woorden wijst hij overigens in één moeite door op de onmogelijkheid van zgn replicatie van experimenten met cognitief vermogen. Pudding is plastisch, punt. Oh ja, voor zelfs maar een kans op wijziging van opvatting moet, dus overdrachtelijk gesproken, een volgende druppel de pudding vèr verwijderd raken van waar eerdere druppels als het ware een zichzelf versterkend groepseffect hebben.

Vooruit, voor een aantekening over Harvey's boek **Justice, Nature & the Geography of Difference** ben ik voor de afwisseling weer eens achteraan mijn verwijzingenlijstje begonnen. Ik heb mij – voorlopig? – beperkt tot verwijzingen naar zijn laatste hoofdstuk.

Nee, over inmiddels vergaand vóórges vormde pudding gesproken, ik herken opnieuw geen redenen om de enneadische grondslag te vervangen, integendeel. Ook Harvey

had juist mèt de enneade zijn werk m.i. strakker kunnen opzetten. Nee, hij kòn geen weet van de enneade hebben, want daar kwam ik enkele jaren ná zijn genoemde boek mee. Dat neemt niet weg, dat hij op zijn manier – de noodzaak van erkenning van – zowel veranderlijke als betrekkelijke veelheid al duidelijk agendeert. Helaas kan zo'n boodschap echter geen ènkel effect meer hebben in een (bestuurders)pudding waarin eerder slechts weinig kortzichtig gemikte druppels prompt een afvoerput geslagen hebben die vervolgens àlle druppels volstrekt kansloos maakt om een ànder effect te bereiken (dan die put nòg weer te vergroten). De Bono legt daarom nadruk op opvoeding en –leiding. Als het vroeg niet lukt, vergeet het dan maar.

79.23

(Ook) dat is inderdaad een wanhoopspoging om door hen òngewenste inmenging door jou te verhinderen. Ik bedoel o.a. het verwijt van inhoudelijkheid dat jij naar verluidt krijgt. Hoeveel in de war kan je zijn? Als het niet meer om, eh, inhoud mag gaan, waar maken we ons dan eigenlijk nog druk om? Hun onvermogen om zich nota bene inhoudelijk behulpzaam op te stellen resp. met redelijke argumenten voor èn tegen te komen is onthutsend ... veelzeggend.

Het is uiteraard – nog – geen bewijs dat jij wèl gelijk hebt. Maar je kunt je rustig afvragen waaròm die mensen zich door jouw activiteiten kennelijk zó bedreigd voelen, dat zij jou als hun vijand zijn gaan bestrijden. Ik ben blij dat jij dat vooral opvat als groot compliment. Wie zich belachelijk gedraagt, probeert stellig onkunde enz. te verhullen. Dat ben je ontegenzeggelijk op het spoor!

Ik ben het voorts graag eens met jouw benadering. Je hebt nu de zwakke plek van redeloze weerstand rècht voor je. Dat is prettig mikken, eindelijk. Hoera, doordrukken. Daarvoor wèl in alle redelijkheid blijven wijzen 1. op het dringende probleem in termen van het bestaansrecht van de gehele organisatie in het ruimere kader van maatschappelijk verkeer, dus 2. op de noodzaak van een spoedige oplossing overeenkomstig (!) dat bereik, dwz onder huidige omstandigheden meteen zo stelselmatig mogelijk. En doen 3. van een voorstel voor een praktische oplossing (informatieronde) en 4. van een beroep op o.a. hun medewerking voor een aspect ervan. Indien zij onverhoopt tegenwerken, breng dat inmiddels prompt onder de aandacht van wie het formeel (!) de verantwoordelijkheid is om de verschillende aspecten af te wegen voor een evenwichtig besluit ad 1 tot en met 4. Hoe maatschappelijker je het belang schetst van het probleem, en dat in alle redelijkheid blijft doen, des groter is de kans dat de verantwoordelijke functionaris inziert dat z/hij zich voor – het nalaten van – een oplossing niet kan laten gijzelen door vertegenwoordigers van een nota bene slechts tèchnisch aspect. Of wil z/hij het probleem soms om z'n beloop laten, met toenemende risico's alom van dien? Andere overheidsinstellingen hebben over datzelfde onderwerp onlangs terecht in de publiciteit gestaan, nietwaar?

Overigens maakt de domweg afwijzende houding – die zij met louter bluf voor kritiek door proberen te laten gaan; alsof voor kritiek géén deugdelijke argumenten nodig zijn – van zgn architecten e.d. het helaas waarschijnlijk dat zij òngeschikt zijn voor opbouwende bijdragen met passend bereik. Medewerking is daarom nogal veel van ze gevraagd.

Voor voortgang is gelukkig niets meer nodig dan dat ze stoppen met tegenwerking. Vooruit, dat is voor de besluitvormer annex verantwoordelijke functionaris zeker op korte termijn ook gemakkelijker. Z/hij hoeft ze slechts te zeggen zich er even niet

mee te bemoeien (en kan ze in elk geval voorlopig dus laten zitten; dan gaat er in elk geval verder niets meer verkeerd). En wie weet draait een aantal van hen tzt bij, zodra ze door hebben dat het voorbij is met hun comfort van verwende afzijdigheid. Als ze opbouwende bijdragen hebben, graag stelselmatig beargumenteerd, zijn en blijven zij daarmee uiteraard altijd welkom.

79.24

Dat is de moeite waard, goed idee, dus, een gesprek met een medewerker van Bureau CIO. Gelet op vooral zijn opleiding zou de medewerker in kwestie weleens open kunnen staan voor de noodzaak van een niet-technische grondslag voor stelselmatige facilitering van maatschappelijk informatieverkeer met – veranderlijke ordening van – betekenissenvariëteit van dien. Is het een idee om hem het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** te sturen met het verzoek er voorafgaand aan jullie gesprek alvast een blik op te werpen? Over inhoud gesproken, :-) dat rapport zou hem toch – verder – nieuwsgierig behoren te maken. Uiteraard ben ook ik graag bereid om over de inhoud ervan met hem te schrijven en spreken.

79.25

Rechtvaardigheid betreft verhoudingen voor verkeer (lees ook: omgang), ofwel verdeling van mogelijkheden en beperkingen voor bijdragen resp. opbrengsten. Welke verdeling voor betrokken subjecten alom rechtvaardig is, wordt bepaald door wat zij als zodanig rechtvaardig achten. Dat verschilt zowel van subject tot subject als van situatie tot situatie. Door die variëteit is het onmogelijk om de opvatting van één subject over één – zoals door haar/hem ervaren – situatie als het ware te extrapoleren tot algemeen geldige rechtvaardigheidsnorm. In **Justice, Nature & the Geography of Difference** wijst David Harvey er daarom op, dat

particularistic movements [for] justice [...] are faced with a critical choice. They can either ignore the contradictions, [...] or they can treat the contradictions as a fecund nexus to create a more transcendent and universal politics.[p. 400]

Wat onderscheid volgens situaties helpt om te verduidelijken, is dat weliswaar elke tegenstrijdigheid een verschil is, maar dat omgekeerd niet elk verschil een tegenstrijdigheid is. Voor zover situaties redelijkerwijs gedacht kunnen zijn gelijktijdig en/of achtereenvolgens ‘naast’ elkaar te bestaan, verschillen ze immers ... gewoon van elkaar. Harvey beseft dat tegenstrijdigheden

may be, however, less contradictory than they seem once statements are contextualized, positioned, and evaluated in relation to certain kinds of action.[p. 173]

Er is dan ‘binnen’ een bepaalde situatie sprake van tegenstrijdigheid, wanneer één of meer betrokken subjecten de onderlinge verhoudingen ònrechtvaardig vinden. Aldus bestaat er géén

singular theory applicable to a diversity of [...] issues arising at different scales[, et cetera]. [p. 398] All propositions [...] must be critically evaluated in terms of the situatedness or positionality of the argument and the arguer.[p. 363 T]he “situatedness” or “standpoint” of whoever makes the argument is relevant if not determinant to understanding the particular meaning[. pp. 331-332]

En ook een argument is als teken, zoals mijn semiotische hoofdstelling met [Semiosis & Sign Exchange](#) luidt, een verzoek tot inschikkelijkheid. Dat laat ik hier overigens in

het midden op opname na van tekstpassages door Harvey met vergelijkbare strekking:

Discourses can never be pure, isolated or insulated from [...] life[. ...] Nor can they be insulated and separated from those doing the discoursing. [...] It is an] ineluctable fact that discourse is always social relating between [subjects].[p. 83 D]iscourses [are] situated in a play of power directed towards some goal or other. Values and goals [...] are [...] arrived at through a living process [...] embedded in forms of praxis and plays of power attaching to the exploration of this or that potentiality (in ourselves as well in the world we inhabit).[p. 56]

Transcendent in de zin van overkoepelend acht ik een voor verandering agendeerbare ordening van verschillende ... verschillen. Universeel in de zin van algemeen is het aanbrengen en bijhouden van samenhang ertussen. Metapatroon biedt een methode voor

a discourse of universality and generality [...] transcend[ing] the narrow solidarities and particular affinities shaped in particular [situations by particular subjects for] adopt[ing] a politics of [both] abstraction [and concreteness] capable of reaching out across space [and time], across the multiple [...] conditions that constitute [...] difference[s. p. 400]

De recursiviteit van Metapatroons verbijzonderingsbeginsel is bemeten op

[a] way of looking [that i]s **relational** and **dialectical** rather than absolute[. p. 214 acknowledging] the complex scalar layering of environmental and developmental issues[. p. 396 For] in th[is] view [...], there are no basic units to which everything can be reduced[. p. 203] Somewhere between the vulgar essentialist view and the potentially infinite fluidity of multiple and shifting identifications there has to be a sufficient permanence established (however contingent) to give direction (for a time and in a place) to [...] action.[p. 357]

Wat Harvey voorziet als

an abundance of confusion and argument[. p. 396]

valt alweer redelijker te overzien, enzovoort dankzij een alweer methodischer

unravel[ling of] the multiple spatio-temporalities at work within a variegated world of intersecting processes.[p. 261]

Tja, een voorwaarde is natuurlijk wèl de wil tot afstemming gelet op

the primacy of social relations and of the justice of those relations.[p. 396] To choose one ordering principle rather than another is to choose a particular [...] framework for describing the world. The choice is not neutral with respect to what we can describe. [...] To choose the wrong framework is to misidentify elements in the world around us.[p. 264]

Voor relevant bereik,

the boundary between human activity and ecosystemic activities must be collapsed, [i.e.,] ecological processes have to be incorporated into our understanding of social life[. p. 392] But in order to do this we have to come back to that "epistemology" which helps us tell the difference[. p. 361 S]ome sort of epistemology [...] is needed to establish when, how and where difference and heterogeneity are significant.[p. 358] The task of critical reflection and discursive interventions must surely then be to confront [...] the question of how to find a language to make radical ecology truly radical.[p. 175] There is [...] an acute epistemological problem of how to present, codify, abstract, and theorize the vast amount of information of seemingly incomparable status[. p. 58]

Dat is precies de reden om de algemeenste opvatting van situatie te kiezen als factor van gedrag, met een ob- c.q. subject als de andere samenstellende gedragsfactor. En significant wijst op de onlosmakelijkheid van semiotiek (tekenleer). Als modelleertaal annex –methode voldoet Metapatroon m.i. in menig opzicht aan wat Harvey nog als opgave oppert. Hij vraagt:

[I]s there some way to create a general enough language to capture [...] dialectical [...] movement?[p. 189] We badly need a much more unified language than we currently possess for exercising [...] responsibility[. p. 190 We need] to devise an adequate language with which to capture process, motion, flux, and flow without abandoning the obvious common-sense idea that we are surrounded with things possessing relative stability and definable properties.[p. 256]

Daarvoor kunnen er, zo luidt mijn taalontwerp, aan 'iets' géén algemeen geldige eigenschappen toegeschreven zijn, slechts situationeel verbijzonderde. Die situationele deel-ietsen worden voorts verondersteld bijelkaar gehouden te zijn door de nul-identiteit van het iets in kwestie; als noodzakelijke uitzondering is iets als nul-identiteit eigenschaps- resp. gedragsloos. Voor nadere toelichting, zie o.a.

Metapattern: context and time in information models (Addison-Wesley, 2001). Elk teken omvat expliciet tevens context, want o.a.

[t]hat a single word should be used in such a multitude of ways testifies to its fundamental incoherence as a unitary concept.[p. 117]

Voorzien van context lukt het – pas – om verschillende situationele ob-/subjectgedragingen zowel eenduidig als samenhangend te beschrijven. Metapatroon

is really about the variety of [...] patterns that can be produced out of a simple set of generative principles[. p. 59]

De kunstgreep van – veronderstelling van – nul-identiteit blijkt overigens een geschiedenis te hebben. Zo is volgens Harvey eerder

[Arne] Naess [...] arguing that the individual cannot be construed as a bounded entity, a kind of box unto him or herself, but rather like a point (which is geometrically defined as something that has no dimensions) formed by innumerable vectors of influences and relations converging at the same junction.[p. 167]

Frappant. Ik vind de behoefte aan zo'n 'taal' als Metapatroon evident in/voor de

world [...] interlinked in ways that [...] hitherto seemed unimaginable. The speed and simultaneity of it all [...] call[s] for some new mode of representation through which this interlinked world could be represented. Simple [...] structures simply c[an]not do the job[. p. 244]

Hoe ruimer het bereik – vooral mogelijk dankzij ruimer toepasbare grondslag: enneade – wordt verondersteld, des meer mogelijkheden zijn er

[for replacing] the **ad hoc**, fragmented and bureaucratic approach [...] by a far more systematic set of politics, institutional arrangements, and regulatory practices. [...] Some sorts of calculations are necessary to configure what would be a good strategy for sustainable [...] development in the long run.[. 377 P]ractices of theorizing have to be opened up to the possibilities and dilemmas that such an incorporation requires.[p. 44]

Als noemer voor zulke ontwikkeling beschouw ik infrastructuur, dwz (im)materiële voorzieningen voor willekeurige deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Met zoveel woorden geeft Harvey een samenvatting van subjectief situationisme:

[I]t is [...] important to recognize that the individuals developing such situated knowledge are not themselves homogeneous entities but bundles of heterogeneous impulses [...]. Such a conception of the subject, renders situatedness (their place) itself heterogeneous and differentiated, highly dependent upon social processes operating at quite different spatio-temporal scales.[p. 363] Individuals are heterogeneously constructed subjects internalizing "othernesses" by virtue of their intricate relations to a highly diversified world.[p. 355] The definition of individual is vacuous without understanding what relations are being internalized.[p. 356]

Nogmaals, de noemer van betrekkelijkheid duid ik als situationeel. En een subject neemt situaties niet in zich op, maw internaliseert ze niet. Een subject ervaart telkens samenloop met een situatie, enzovoort. Zo'n interpretatie ervan is natuurlijk niet de situatie 'zèlf.' Het is daarom niet zo, zoals Harvey stelt, dat

all knowledges [...] are "situated" in a heterogeneous world of difference.[p. 354]

Op z'n enneadisch omvat een interpretant een motief overeenkomstig context en situatie. En volgens verschillende motieven bepaalt een subject gedragingen in/voor verschillende situaties. Daarbij is de formele aanname van nul-identiteit de noodzakelijke toevoeging om praktisch overzicht te beschrijven over

the porosity of the [object or subject] in relation[s] to the surrounding world[. p. 218] It does not mean that the "individual" and "individualism" do not exist, but that individuals [...] exist in [...] quite different [ways].[p. 219]

Met zoveel woorden wijst Harvey op het gedragsprimaat:

In the first instance, objectifications [...] must be understood, not by appeal to the world of thoughts, ideas and beliefs [...] but from the study of material processes of social production.[p. 231]

En volgens de enneade loopt het ene moment op het andere uit, enzovoort:

When we look closely at any one of these "moments" we find that it cannot be understood independently of the process as a whole which passes through all the other moments.[p. 64]

In samenloop bestaat intussen afstand, want

we are [...] dialogically constructed individuals produced and "individuated" by and therefore sensitive to [...] processes of socio-ecological interaction into which we insert ourselves as transformative beings[. p. 356] As such, there is [...] a far profounder and more dialectical sense of "situatedness" to which we can appeal.[p. 355]

Daarbij is zijn rechtvaardig aandeel doorgaans niet wat een subject tot veranderend gedrag motiveert. Z/hij strijdt niet zozeer vóór rechtvaardigheid, maar veeleer tégen onrechtvaardigheid. Nogmaals, wat telt als

"do[ing] justice" in a world of infinite heterogeneity and open-endedness[? p. 346]

Over slechts ruwe verschillen gesproken, Harvey vermeldt dat onderdrukking o.a. kan worden ervaren als

exploitation[, ...] marginalization[, ...] powerlessness[, ...] cultural imperialism[, and] violence[. p. 349]

Het lijkt ook mij onloochenbaar, dat

reasons for refusing to apply universal principles rigidly across heterogeneous situations are not without considerable weight.[p. 346] There can be no universal conception of justice to which we can appeal as a normative concept to evaluate

some event[. ...] There are only particular, competing, fragmented, and heterogeneous conceptions of and discourses about justice which arise out of the particular situations of those involved.[p. 342]

Maar ontkenning van samenhang – die er nu eenmaal is – wakkert scheve verhoudingen m.i. slechts aan. Terwijl de uitkomst van afwegingen op zijn beurt onvermijdelijk óók weer situationeel gebeurt, en daarvoor redelijkerwijs dus géén algemene regel kan gelden, benadruk ik wèl als voorwaarde voor evenwichtige beoordeling om verschillen-in-samenhang te beschrijven: Metapatroon. Klopt, meteen voor beschrijving annex modellering valt al niet aan oordelen te ontkomen. Ook de ontwerper gedraagt zich immers subjectief-situationeel:

The search for [...] possibilities is, given the dialectical rules of engagement, contained **within**, rather than articulated before or after social practices[. ...] It is never, therefore, a matter of choosing between different applications of neutral knowledge, but always an embedded search[. p. 57]

Kortom,

[u]ncovering [...] affinities and unities within a world of highly expressive difference appears more and more as the key problematic of the times.[p. 290]

Een stelselmatig bemeten beschrijvings-/modelleermethode lost dat probleem uiteraard niet op, maar helpt voor een oplossing uiteraard wèl:

[W]e need ways to discover and map those systematicities,[p. 285 with **d]ifference** [...] given in this scheme [...] by the **perspective** of the totality not by supposing some clearly defined, isolated entity that is a totality in itself. This ontological shift has, of course, huge implications[. p. 272] The purpose of formulating a [...] relational metaphysics, a dialectic of [subject] and [situation], is to argue for a [...] way of thought through which to question [and overcome] limits of [traditional] thinking.[p. 267]

Waarom ik vergeefs op de stelselmatige (!) mogelijkheden met Metapatroon wijs, is wellicht dat de mensen tot wie ik dat verzoek richt zich van zo'n probleem resp. kans niet bewust – willen – zijn. Ik moet er ook maar naar – blijven – raden. Is zo'n methode soms bedreigend voor wie verhoudingen thans nogal eenzijdig voordelig zijn? Dat is blijkbaar nog steeds een zgn retorische vraag. Een

dialectical theory[. ... a] relational theory [...] has a key political as well as scientific role to play. [...] It permit[s] us to challenge outright the absolutist presumptions and pretensions – the totalizing vision [...] – [...] incorporated in conventional analyses and narratives, [...] allow[ing] for diversity [...] while insisting that differen[ces] may relate[. ...] Discovering [...] such connections and learning to translate [...] between them [...] appears as remarkable and as exhaustive as it is dialectically consistent.[p. 290] Discourses vary[. p. 88] and in the normal course of events we find ourselves switching from one discursive mode to another often without noticing it.[p. 89]

Het emancipatoire variëteitspotentieel is niet bepaald bevorderlijk voor aanvaarding door leden van de elite (waar niemand omheen komt met een voorstel voor een evenwichtig – proces van – verandering):

To contest a dominant notion [...] is to contest the process that produced it[. p. 255]

Dat doet er echter niets aan af, integendeel, dat de heersende bestuurdersdroom

[t]o produce one dominant [...] image out of all this multiplicity is a power-laden act[. ...] forc[ing] a singular discursive representational exercise upon multiple [differences for their] suppress[ion and] to establish homogeneity of representation.[p. 284] If things seem to have a life of their own, then it is only because those things which are

handled in the realm of material practices are considered to internalize discursive effects of [...] power and [...] relations.[p. 222] We see, in short, only those values which our value-loaded metaphors allow us to see[. p. 163]

Ontkenning van reële variëteit maakt wat-dan-ook uiteindelijk altijd véél en véél moeilijker om te besturen. Harvey noemt

produc[tion of] bland, commoditized, homogeneity [...] one of the most striking features of [...] failure [...].[p. 201] O[rganisms of any sort [...] can [...] produce [...] different outcomes[. ...] What we have to pay attention to, therefore, is the particular way[s] in which organisms (again, of any sort) work with these different possibilities in in dynamic and interactive ways.[p. 192] We will surely pay a severe price for the discursive habit of exclu[sion, p. 186] riddled[, as it is] with [its] particular “irrationalities.”[p. 123]

Maar ja, welke bestuurder kent bijvoorbeeld de Wet van passende variëteit en handelt ernaar?

Politics must engage with all moments of the social process simultaneously, establishing its own counter-coherences within and correspondence rules between discourses, institutions, social relations, power politics, and the imaginary and material practices.[p. 107]

Naar mijn idee terecht geruststellend merkt Harvey op, dat een theorie van dialectiek van betrekkelijkheid

is by no means necessarily connected with radical politics[. p. 269]

Maar zelfs dat helpt niet, hoewel ik voor digitalisering zelfs beargumenteer dat stelselmatig overzicht een voorwaarde is voor geleidelijke, aldus beheersbare veranderingen ter facilitering van ruimer overzicht dat vooral ... bestuurders wensen. Zie o.a. de rubriek [Praktijkpaden](#) in [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#). Toegegeven,

the relational view has radical potentiality; it is a necessary condition for theorizing any large-scale emancipatory changes.[p. 269]

Voor subjectief situationisme geldt dat,

[a]s an explanatory device, the theory does not operate as a simple predictor of events (states of things). It has to be viewed more as a set of generative and transformative principles, embedded in continuous processes, which, by virtue of internalized heterogeneity and contradiction, reveals the possibility to create all kinds of new but always transient states of things.[p. 67]

Moeilijk? Het vergt weliswaar enige oefening om alweer wat minder kortzichtig, ja dat geldt zeker ook voor mijzelf, aan onvermijdelijke dialectiek van betrekkelijkheid deel te nemen. Maar wat blijven herhaalde mislukkingen aan moeite en tijd kosten volgens de averechtse aanname van afstandelijke, vooropgezette een- en enkelvoud? Nou dan!

79.26

Ik begrijp ook wel dat enig begrip van zelfs maar een aanzet tot, eh, dialectisch-relatieve overzicht nogal wat moeite kost. Maar wie ook maar iets leest van wat – ik met beide aantekeningen doorgeef dat – ook weer David Harvey (geb. 1935) schrijft, kan toch moeilijk volhouden dat ik er zomaar zonderlinge ideeën op na houd. Van talloze schrijvers heb ik inmiddels vergelijkbare opvattingen aangewezen. Zijn ‘we’ soms allemaal volstrekt in de war?

Volgens het aan hem gewijde Nederlandstalige Wikipedia-lemma “wordt [Harvey]

beschouwd als een invloedrijk sociaal theoreticus [met] een beslissende invloed [...] op de ontwikkeling van de sociale geografie als wetenschap. Maar ook buiten de kring van geografen is zijn invloed groot.” Je zou dus zeggen, dat verwijzingen naar – overeenkomsten met – zijn werk kunnen helpen om eens serieus naar Metapatroon te laten kijken. Tja, tot wie kan ik met kàns op productief vervolg zo’n verzoek tot inschikkelijkheid richten?

Intussen heb ik met Metapatroon volgens mij de “taal” geleverd waar Harvey terecht zo nadrukkelijk om vraagt. Moet ik dan soms allereerst bij zijn vakgenoten zijn? Alle retoriek van verwevenheid e.d. ten spijt, die doen mij stellig prompt als buitenstaander àf, ofwel zònder tijd in bestudering van mijn voorstel te steken. Want vooral omdàt Harvey kennelijk zo’n grote reputatie heeft, vinden ze verbetering van zijn werk al gauw onvoorstelbaar. Wat dènt zo iemand eigenlijk? Nee, nooit van gehoord. Zo is het mij in elk geval vergaan met de enneade. Dat voorstel wordt louter als kritiek op Charles Peirce opgevat ipv als erkenning van zijn werk dat opbouwende ontwikkeling toestaat. Wat klakkeloze navolgers niet beseffen, is dat zij op die manier de dóórwerking van het uiterst vruchtbare aandeel van Peirce’s semiotiek belemmeren (en dat vind ik de bemiddelende positionering van teken). Ik vermoed dat het neomarxisme dat Harvey vertegenwoordigt net zo’n academisch bastion – geworden – is. Welke zgn academische discipline is dat overigens niet? Om daartoe door te dringen acht ik kansloos. Op mijn beurt herken ik echter graag dat Harvey’s werk ook informatiekundig, enzovoort, van belang is. Ik meen dat met ditmaal twee aantekeningen verantwoord te rapporteren. Als ik ze gericht onder de aandacht – nogmaals, van wie dan? – zou willen brengen, kost mij dat heel veel èxtra tijd, maar m.i. dus zònder kans op serieuze discussie enzovoort erover. Ik besteed mijn tijd liever aan vèrder onderzoek. Wie belangstelling heeft, moet zèlf maar moeite doen om die aantekeningen op het spoor te komen. Zodoende, ja, kleine kans, richt iemand aan zichzelf een verzoek tot inschikkelijkheid, en is vervolgens de kans ineens groot dat z/hij eraan voldoet. :-)

Voor mijzelf ben ik blij met de ontdekking van dat boek van Harvey. Ik moet immers mijzelf de deugdelijk beargumenteerde bevestigingen bezorgen dat een informatiekundige paradigmawissel hoognodig is. Dat is dankzij dat boek nogmaals gelukt.

Je ziet aan de tweede aantekening dat ik de aanpak voortzette om de verwijzingen van achteren naar voren na te gaan. Als je ervan uitgaat dat de schrijver zijn tekst van voren naar achteren opbouwt, zou ik van die omgekeerde volgorde hinder hebben moeten ondervinden voor de opbouw van mijn aantekeningen. Dat viel mij mee. Wat door de boekvorm achtereenvolgende hoofdstukken zijn, blijken – in dit geval – vooral variaties op hetzelfde thema. Zo tref je voor de volledigheid van bronverwijzing uiteraard overal het nummer aan van de pagina waaraan ik de desbetreffende tekstpassage ontleende. Ik vind het effect wel aardig, dat een stukje tekst van eerdere pagina vaak prima past ná een stukje tekst van een latere pagina. Hoezo, opbouw?

79.27

Helpt het als ik andere benamingen kies? Daar heb ik vaker aan gedacht. Wat Charles Peirce als triadisch element interpretant noemt, gebruik ik als aanduiding van één van de drie [enneadische](#) dimensies/momenten die èlk drie elementen tellen. Voor het interpretant-moment zijn dat de elementen motief, focus en begrip. In het Nederlands kan ik dat – gehele – moment begrip gaan noemen (en de term

interpretant laten vallen). Maar hoe heet voortaan dan dat ene element ervan? Bepaling heeft wel wat. Of?

Ik blijf het – voorlopig? – toch maar houden zoals het is. Hoe dan ook is motief – dan – géén ... begrip. Zeg ook maar dat de bepaling ervan :-) zich onttrekt aan uitputtende begrijpelijkheid. Daar zit immers focus principieel tussèn als telkens voorwaarde voor mogelijkheid door beperking. Als contragram gesteld: de beperking van de mogelijkheid is de mogelijkheid van de beperking.

Ofwel, wie probeert van een motief een begrip te maken, is het prompt kwijt als motief, enzovoort. Maar je kan blijkbaar wèl het latere motief opbrengen om dat eerdere motief, al is het als begrip, te willen kennen, nietwaar? Hmm. Ik meen van niet.

Onbegrijpelijk komt o.a. neer op onuitsprekelijk. Het is met motief niet anders.

Het Engelse woord voor onuitsprekelijk is: ineffable.

Dus toen ik op een boekenmarkt een boek trof met de titel **Robert Musil and the ineffable**, was ik prompt ... gemotiveerd om dat exemplaar aan te schaffen. Het is geschreven door Ronald M. Paulson en in 1982 verschenen bij Akademischer Verlag Hans-Dieter Heinz, Stuttgart. Volgens Paulson is

the object of Musil's interest [...] something which he calls the "Other Condition[.]"[p. 3]

De aanduiding door Musil zelf is "der andere Zustand." Dat is bijna jammer, wat dat sluit vertaling van condition (Engels) met voorwaarde (Nederlands) uit.

Als ik Paulsons weergave van Musils werk probeer te duiden volgens het enneadische referentiekader, verkeert iemand m.i. in 'de andere toestand' wanneer z/hij zonder motief is. Dat houd ik voor onmogelijk, een waan, wat echter niet wegneemt dat iemand over een begrip kan beschikken zonder gedragsgevolgen voor haar/hem. Dat kan inderdaad maar even duren. Maar zolang het lijkt alsof er géén beperking bestaat, is het ... logisch dat de schijn van afwezigheid van een motief tegelijk iemand het begrip verschaft van het allesomvattend motief. Zo heeft iemand in 'de andere toestand' wellicht de suggestie dat de waarheid bestaat die z/hij ook kan kennen. Dan is het zweefmoment alweer voorbij ...

Ik heb niet kunnen ontdekken wat Paulson vindt dat Musil onder de noemer van onuitsprekelijkheid geschreven heeft. Ik krijg overwegend de indruk, dat Paulson meent dat Musil de grens van onuitsprekelijkheid probeert te doorbreken volgens het – kunnen bereiken van – absolute waarheid als criterium. Maar ik kan me vergissen over Paulsons opvatting. Mijn idee is dat Musil onuitsprekelijkheid aanvaardt en de spot drijft met verschijningsvormen van ontkenning ervan. Intussen zoekt hij naar een patroon, maar dat is hem ontgaan. Het is de vraag of zijn werk daarom onvoltooid mogen heten. (Ook) aan ironie is geen einde.

De enneade met subjectief situationisme als grondslag drukt o.a. uit dat voor elke gedraging door een subject geldt, dat

[s]uch events involve questions of human motivation and circumstances.[p. 6] One is surrounded by events which seem to have a meaning, but one never knows for sure.[p. 166]

Er bestaat geen tegenstelling tussen rationeel en irrationeel. Op zijn beurt heeft het interpretant-moment via focus zowel een irrationeel (motief) als rationeel (begrip) aandeel. Nota bene, er zijn géén gescheiden kennis- annex gedragsdomeinen, het ene rationeel, het andere irrationeel. Integendeel, alle

acts [...] involve questions of morality.[p. 6]

Musil schetst m.i. de open betrekkelijkheid van ethiek. De enneade wijst op cyclische dynamiek volgens onveranderlijke structuur voor veranderlijke uitkomsten. Een subject dat 'denkt' ter bepaling van gedrag verandert daardoor o.a. zèlf , zodat

[i]t is not the nature of thinking which differs from case to case, but the condition of the thinker.[p. 12]

Die toestanden verschillen echter niet categorisch van elkaar, zoals in elk geval Paulson lijkt te veronderstellen. Ik ben het daarom oneens met de opvatting over 'de andere toestand,' dat

it is in this state that moral intuitions are to be found.[p. 12]

Ik beschouw elke gedraging door een subject als situationeel verbijzonderd. Dat gedrag 'doet' z/hij volgens een motivationeel verbijzonderd begrip, dwz met oordeel van dien. Als motief is ook het ethisch aspect onlosmakelijk. Dat kan moreel ingewikkeld worden in verkeer, maw indien verschillende subjecten elkaar treffen. Als idealisering is 'de andere toestand' vooral een wrijvingsloze toestand mèt de ander. Maar als dat eens voor de één geldt, hoeft dat tegelijkertijd niet zo te zijn voor de ... ànder. Zo vind ik er veel voor te zeggen, dat Musil schrijft over het noodlot van betrekkelijke eenzaamheid, de illusie van houvast.. (Ook) daarover bestaat de waarheid inclusief absolute moraal natuurlijk niet:

[T]he key is not found, and indeed the point [...] is, in a sense, that no single key can be found.[p. 73]

Vergeet de haalbaarheid van 'de andere toestand' maar. Er mag geen overdreven belang aan waarheid gehecht zijn, want

from various misunderstandings, [...] hypotheses [...] were developed or at least illustrated.[p. 36]

Zo ben ik het oneens met nogal wat van zijn beweringen. Daarin zie ik dan weer aanleiding tot commentaar. Tja, heb ik soms wèl gelijk? Enzovoort, eh, mocht iemand ooit dit lezen. Een stelling die ik erop na houd, is dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. Daarmee gaat, klopt, onuitsprekelijkheid gepaard. Om te beginnen kent de verzoeker dus haar/zijn motief niet als zodanig. Maar z/hij weet nog minder over tot wie z/hij het teken richt. Z/hij doet allerlei veronderstellingen over hoe z/hij die ànder met een teken kan bewegen tot een motief enzovoort waarmee die ànder zichzelf tijdig beweegt tot het verzochte gedrag. Dat is een door-en-door betrekkelijke opgave. Wat de één kan helpen om de ànder te bewegen is inderdaad een beroep op wat voor de ànder als waarheid geldt. Kortom, elk teken is

used in an affective rather than a discursive way[. ... A]pparently discursive speech is revealed to be primarily affective.[pp. 87-88]

Het is leerzaam om onder de noemers van "hieroglyph, myth, fairy tale and sign," zoals de ondertitel van zijn boek luidt, Paulsons analyse te lezen wat details van symboliek in Musils werk betreft. Voor een grondige(r) analyse mist hij naar mijn idee echter nog een omvattender taalbegrip resp. gedragsgericht referentiekader (lees ook: grondslag) zoals met de enneade is ... uitgesproken.

79.28

Ken je mijn uitleg van [fopvatting](#)? Wat jij te horen krijgen, "Het doel staat niet ter discussie," vind ik er ook één.

Is er soms iets mis met het middel dat jij voorstelt om te gebruiken? Maar op dat middel hebben zij eerder toch zelf aangedrongen?

Blijkbaar hebben zij een ander doel (dat hun willekeur mbt middelen heiligt). Dat zal dan wel zijn dat zij willen dóórgaan met waar zijzelf zin in hebben. Jij neemt dat terecht niet serieus.

79.29

In een omtrek van pakweg vijftien kilometer zijn er circa tien – vestigingen – van kringloopwinkels met elk een behoorlijke boekenafdeling. Het is telkens inderdaad afwachten wat er zoal staat, maar dat is onderdeel van het vermaak in combinatie met de lichamelijke oefening van een fietstochtje. Oh ja, dan is er de wekelijkse boekenmarkt in het stadscentrum.

Volgens ob- resp. subjectief situationisme vertoont een ob- c.q. subject géén gedrag dat altijd en overal hetzelfde is, en dus blijft. Mede naarmate situaties verschillen waarin het ob-/subject in kwestie verkeert, wijzigt zijn gedrag. Ofwel, een ob-/subject telt géén absolute eigenschappen, het ontbreekt hem in positieve zin aan zgn essentie. Wat mij betreft komt voor samenhang tussen de verschillende situationele, zeg maar, verschijningsvormen van een ob-/subject 'logisch' slechts iets zonder gedrag annex eigenschappen in aanmerking. Dat pure verbindingspunt heb ik nul-identiteit genoemd.

Toen ik **Der Mann ohne Eigenschaften** van Robert Musil (1880-1942) las, meende ik te herkennen dat hij eigenschappen bedoelt als essentie, dwz de onveranderlijke kern. En hij wijst m.i. – het bestaan van – zo'n kern dus af. Veel later dan hij ben ik tot hetzelfde inzicht gekomen. Maar het verschil met Musil is, dat door toevoeging van de aanname van nul-identiteit een (on)zekere beschrijvende orde in variëteit valt te ontwerpen. Terwijl Musil volgens mij variaties is blijven schrijven, suggereer ik wat het thema is; dat maakt de beperking tot relevante variaties mogelijk(er) en om het daar praktisch dan ook maar bij te houden (totdat vanwege verandering van situaties nog weer andere variaties relevant – geworden – zijn, enzovoort).

Het is, kortom, onmogelijk om wat Musil schrijft tot één betekenis, en een vaste nog wel, te reduceren. Dergelijk werk biedt onuitputtelijk materiaal voor literaire kritiek. Zo bestaat er een uitgebreid academisch netwerk waarvan de deelnemers een niet-aflatende stroom Musil-duidingen voortbrengen. Je kunt je voorstellen, dat dergelijke bijdragen vooral in hun kringetje blijven steken. Maar ja, soms doet zo iemand haar/zijn bibliotheek weg of, waarschijnlijker, weten de erfgenamen er in elk geval nog zoveel raad mee dat zulke publicaties niet in de papierbak verdwijnen. Hoe dan ook kunnen exemplaren zomaar op de boekenmarkt en in de kringloop opduiken. Tja, als zo'n vaak overduidelijk voorheen zelfs nog ongelezen boek daar één euro kost, of laat het tweeëneenhalve euro zijn, denk ik allereerst verder niet na. Kopen. Op mijn beurt heb ik op die manier een bibliotheek van aanzienlijke omvang. Dat helpt nu om perioden van markt- en winkelsluitingen dóór te komen.

Wanneer ik een boek(exemplaar) aanschaf, schrijf ik voorin met potlood de datum van aanschaf neer. Over (bibliotheek)voorraad gesproken, een exemplaar van de bundel **Robert Musil: Essayismus und Ironie** (samensteller Gudrun Brokoph-Mauch, Francke Verlag, 1992) kocht ik op 31 mei 2018, dus nog niet zo lang geleden.

Nu beperk ik mijzelf alweer enkele jaren nagenoeg tot het schrijven van aantekeningen. Ik wil – kunnen – opschieten. Een voordeel van een bundel is dan, dat elk hoofdstuk nogal op zichzelf staat. En een enkel hoofdstuk lezen is vaak zó

gebeurd.

Neem het eerste hoofdstuk, geschreven door Geoffrey C. Howes. Dat is het ... opstel **Ein Genre ohne Eigenschaften: Musil, Montaigne, Sterne und die essayistische Tradition** (pp. 1-11). Meteen de titel wijst op variëteit van betekenissen. Een essay (Frans: essai) is immers een probeersel. Maar wat kan er traditioneel zijn aan experimenteren? Ook en vooral voor proeven moet kenmerkend zijn, dat de werking van traditie opgeschort is. Ofwel, een proef vergt ontkenning van absoluut geldig veronderstelde eigenschappen. Voor zover aan het doen van probeersels zoiets als een traditie toegeschreven mag zijn, gaat het om "ein Genre ohne Eigenschaften." Is dat één euro waard, of niet? Howes legt uit, dat inderdaad

eine Teilnahme an irgendeiner [...] Tradition von vornherein auszuschließen scheint.[p. 1]

Wat telt, is

die Geschichte einer gewissen [...] Einstellung, einer gewissen Strategie gegenüber den dominanten Diskursarten[. p. 1 W]enn [...] die Auswahl der Strategie [...] durch neue Fragestellungen radikal problematisch wird, dann darf man von Essayismus reden. Der Essayismus ist der Versuch, am Rande und außerhalb von etablierten diskursarten zu funktionieren.[p. 2]

Dat geldt algemeen, maw niet slechts voor zgn kunst zoals literatuur. En wie pogingen waagt, werkt bij voorkeur juist niet in de maatschappelijke marge. Z/hij is daartoe echter als het ware veroordeeld, omdat mensen op zgn gevestigde posities niet beseffen waarom een probleem onopgelost blijft, of een kans onbenut; zij beschouwen dat meestal niet als hun probleem of kans, integendeel.

Musil heeft nooit van zijn 'werk' kunnen leven. Hij is pas postuum beroemd geraakt, zijn kritisch potentieel 'veilig' ingekapseld in een via gesalarieerde academici zelfgenoegzaam gemaakt commentaargezelschap. Dat neemt niet weg, dat opmerkingen vanuit die marge belangwekkend kunnen zijn. O.a. met Howes' typering van opstellerigheid ben ik het eens. Maar, rara, hoe lukt het om 1. méér ruimte voor probeersels en 2. navolging van een mbt heersende problemen en kansen nota bene aantoonbaar geslaagd probeersel te krijgen?

Ik heb [Metapatroon](#) voor, zoals het heet, eigen rekening en risico ontworpen, enzovoort. Nee, ik kan er niet van leven. Maar wanneer ik niet blijf wijzen op informatiekundig m.i. reële problemen/kansen, wie doet dat dan wèl? Ik weiger vooralsnog de noodzakelijke marginaliteit met een wèrkelijk probeersel in de zin van een – noodzakelijke – afwijking van de gevestigde praktijk als volstrèkt kansloos te beschouwen. Dat is ook de reden, dat ik op zoek blijf naar publicaties waarnaar ik op mijn beurt kan verwijzen als bevestiging ervan dat mijn probeersel in menig opzicht voorlopers kent (en als zodanig géén ... probeersel is).

Toegegeven, dat heeft tot dusver geen enkel verschil gemaakt. Tja, dan lees ik zèlf maar door. Met instemming kan ik Howes verder aanhalen, dat

[d]er Essayismus [...] gerade dort [wirkt], wo die herkömmlichen Methoden und Formeln dieser etablierten Diskurse der darzustellenden Wirklichkeit nicht mehr adäquat sind.[p. 2]

Is het zo moeilijk om te beseffen dat de mogelijkheden voor feitelijk onbegrensd bereik van digitale facilitering van informatieverkeer de ordening van betekenissenvariëteit tot een opgave gemaakt heeft die een praktische oplossing

vergt? Daarvoor zijn overgeleverde modelleermethoden principieel ongeschikt door hun atomistische grondslag. Waarvoor ze echter bij uitstek geschikt zijn, is alleenheerschappij met ontkenning en onderdrukking van variëteit van dien. Het stelselmatig potentieel van Metapatroon helpt

diejenigen Regionen der Wirklichkeit durchblicken zu lassen, die von den bisherigen begrifflichen und darstellenden Systemen nicht erfaßbar sind.[p. 2]

Al wil verder nauwelijks iemand Metapatroon serieus nemen, dan ontleen ik tenminste zelf aan dergelijke opmerkingen een bevestiging van nut en noodzaak van een stelselmatig bemeten modelleermethode. En, als ik toch bezig ben, documenteer ik dat meteen maar. Wie weet heeft ooit iemand er iets aan. Oeps, het opstel van Howes is nog interessanter. Hij vermeldt voor probeersels het

über Zeiten und Entfernungen verbindende Problem: Wie stellt man nämlich eine Leere, einen noch nicht kartierten Raum zwischen den Kontinenten der Diskurse, dar?[p. 3]

Maar ook hij komt niet op het idee van nul-identiteit. Met zijn volgende vraag lijkt dat antwoord niet meer te missen:

Wenn keine einzige Eigenschaft konstitutiv ist, wo bleibt denn das Zentrum, warum sich die akzidentiellen Eigenschaften gruppieren?[p. 3]

Hij slaat echter van de aanname van eigenschappen als positief dóór naar zo'n kern als

negative[n] Raum[. ...] Analog dazu ist der Essayismus ein negatives Prinzip, eine Möglichkeit, die aus verschiedenen Gattungsmerkmalen ohne Gattung besteht.[p. 3]

Wat zich wreekt, is dat Howes vermoedelijk wiskundig naïef is. De negatieve ruimte biedt geen soelaas. Dat doet nul als ... punt wèl. Voilà, nul-identiteit met de noodzakelijke "Leere."

Nu was Musil wiskundig allesbehalve een leek. Waarom heeft hij die aanname van nul-identiteit niet gedaan? Vergelijkbaar opmerkelijk vind ik het dat Charles Peirce het groundbegrip niet splitste volgens de drie vooropstaande elementen van semiosis als tekendynamiek; voor zover ik weet is dat mijn toevoeging, ja, die ten nauwste samenhangt met die van nul-identiteit. Intussen stelt Howes dat

[v]om Essayismus [man] behaupten [kann], er habe seinen Schwerpunkt [...] in den Diskurszusammenhängen.[p. 3]

Een zgn zwaartepunt zelf moet als zodanig juist zónder ... 'gewicht' zijn. Inderdaad, nul-identiteit.

Waarom ik zo'n boek koop, je ziet het, is vooral om dan maar met mijzelf over mijn werk in discussie te gaan. Blijven proberen ... Klopt, dat gaat gepaard met soms ruwe hercontextualisering, maar dát is nu net de clou van subjectief situationisme:

Die Quellen verlieren [...] ihre Selbständigkeit und werden zu Eigenschaften in einem neuen Formelsystem von möglichen Bedeutungen.[p. 10]

Enzovoort.

79.30

Ik heb een vraag over het pakket voor de financiële administratie dat thans in gebruik is. Ik neem aan dat er een inventaris opgesteld is van het maatwerk dat nodig gedacht werd en ook gemaakt is. Zo ja, hebben jullie zo'n analyse beschikbaar? Ik werp er graag een blik op.

79.31

In de gewijzigde concepttekst verwijs ik nu naar het artikel, dat is nr 2.115, van de Aanbestedingswet waarvan de strekking m.i. is dat een marktconsultatie niet nodig is. :-)

79.32

Ik ken ze allebei, de een als kortzichtig en nogal ijdel, de ander als kortzichtig en (lees ook: want) volstrekt parasitair. Wat vinden ze van mij? :-)

Met de een heb ik meteen na verschijning van mijn boek **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001) contact gezocht. Toen werkte hij als raadsadviseur op het ministerie van Justitie, waar hij blijkbaar eerder hoofd O&I was. Op welke functies iemand die als jurist opgeleid is al niet aangesteld kan worden. Ik schonk hem een exemplaar van mijn boek, omdat ik in een boek van hem herkend had dat wat hij daarmee propageerde als keteninformatisering onmogelijk kan werken zonder (modelleer)methode zoals Metapatroon voor ordening van variëteit van betekenissen. Ik dacht, ach, zo naïef was ik, dat hij open zou staan voor ideeën om zijn werk bruikbaar te maken. Vervolgens liet hij echter niets van zich horen. In de loop der jaren trof ik hem af en toe. Inmiddels was hij hoogleraar. Toen mijn echtgenote hem enkele jaren geleden eens in muziekverband trof, benutte ik de gelegenheid om hem op de koffie uit te nodigen. Hij kwam inderdaad langs. Tijdens dat gesprek vroeg ik nadrukkelijk zijn aandacht voor ... aandacht voor betekenisverschillen en hun samenhang. Hij ontweek domweg elke discussie door te zeggen dat hij geen informatiekundige is, maar organisatieadviseur. Wederom liet hij verder niets van zich horen ... Ach, waaraan zgn keteninformatisering informatiekundig mank gaat heb ik indertijd nog maar eens gedocumenteerd, zie [aantekeningen 51.11 en 51.12](#). Wat hij volgens mij niet begrijpt, herstel, niet wil begrijpen, is dat zijn voorstel voor oriëntatie volgens een “dominant ketenprobleem” mbt betekenissen slechts opschaling van het traditionele toepassingsbereik is. De ketenpartners moeten zich immers naar een dominante ketenbetekenis van informatie – gaan – richten. Mis! Zo begaat hij, eh, informatiekundig juist zelf nog steeds “niveauvergissingen.” Dat is uiteraard ook de reden dat het nergens werkt onder de noemer van – zijn idee van – keteninformatisering als organisatorisch samenwerkingsverband, laat staan noodzakelijkerwijs ruimer als stelselmatig voor willekeurig informatieverkeer (en daardoor als vanzelf passend voor o.a. zgn ketens). Met de aanduiding van schaaleffect is overigens allang bekend dat wat kleinschalig werkt, grootschaliger zelfs averechts kan werken. Nota bene, in het rapport **Stelselmatig op orde: data governance by design**[, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor publieksversie,] heeft een paragraaf in het eerste hoofdstuk de titel **schaaleffect**. Verderop bieden de paragrafen **2.c voorbij ketens: stelselmatige verwevenheid** en **2.d zoiets als aspectverantwoordelijkheid** wat nadere uitleg waarom ook zgn keteninformatisering nog tekort schiet voor stelselmatige opgaven met informatieverkeer.

De ander heb ik leren kennen toen wij rond 2004 voor verschillende veranderprogramma's in uitvoering door Ictu werkten. Hmm, leren kennen? Ik stemde onveranderd naïef enkele jaren later toe, dat hij door (Bureau) Forum Standaardisatie de opdracht kreeg om Metapatroon te evalueren nadat ik met die methode enkele stelselmatige modelleerproblemen succesvol opgelost had. Daar moest ik hem nogal bij helpen, die evaluatie. Vervolgens dacht hij onder de noemer

van Essence een slaatje uit Metapatroon te kunnen slaan; toen leerde ik hem dus pas kennen. Helaas is hij slechts erin 'geslaagd' om belemmeringen voor verspreiding van gebruik van Metapatroon op te werpen. Door mijn pogingen om dat te verhinderen, dat duurde enkele jaren, heb ik zeker op korte termijn belemmeringen 'bevorderd,' omdat Metapatroon gretig met ophef ipv oplossing werd geassocieerd. Maar destijds heb ik Metapatroon in elk geval voor kaping kunnen behoeden en is de methode, vooruit dan maar, voor de lange termijn ongecompromitteerd beschikbaar. Want begrepen, herstel, willen begrijpen heeft hij de methode volgens mij nooit. Nee, hij zegt uiteraard niets nieuws met de terechte stelling dat, zeg maar, techniek digitalisering niet mag overheersen. Maar verder dan een vage suggestie van noodzaak van informatiekundige bemoeienis komt hij niet. Ook hij weet m.i. niet te ontsnappen aan een referentiekader dat hem vergaand impliciet vertrouwd geraakt is, en waarop hij daarom netzo onbewust blijft vertrouwen. Tja. Het klinkt weliswaar alsof hij een ruimere oriëntatie kiest. Maar welke? En hoe dan? Daarop heeft hij helemaal geen antwoord. Het blijft bij loze propaganda. Daarmee vindt hij – holle - weerklank bij en verkrijgt opdrachten van onbenullige bestuurders; digitaliseringsprojecten mislukken 'gewoon' verder en verder.

Hiermee zeg ik niet zèlf geen vergissingen te maken. Ik hoop toch dat het overdrachtelijke bord dat ook ik stellig voor mijn kop heb, wat doordringbaarder is voor opbouwende kritiek.

79.33

Volgens Anne Servranckx, zo staat het in haar hoofdstuk **Robert Musil: Essayismus als Lebensprogramm** in de bundel **Robert Musil: Essayismus und Ironie** (Francke verlag, 1992, pp. 25-36), is het Musil schrijvend te doen om een

Methode [...], welche nicht die des Wissenschaftlers zu sein hat, dieser jedoch in puncto Genauigkeit in nichts nachsteht[. p. 26]

Het is maar wat geldt als wetenschappelijke methode. Het idee dat wetenschap dient om kennis te verwerven over algemene 'dingen' met hun algemeen geldige eigenschappen is inderdaad veeleer onwetenschappelijk. Musil heeft gelijk dat hij opgedane kennis volgens zo'n methode gebrekkig acht. Maar welke methode is bruikbaar(der)? Servranckx geeft door dat soelaas

am ehesten von einer bestimmten Auffassung der "Dichtung" zu erwarten ist, die eng mit seiner Auffassung vom Essay verbunden ist.[p. 26]

En Musils opvatting luidt volgens Servranckx, dat

[n]eben die Bedeutung von Essay als probierendes Versuchen tritt die einer konstruktiveren, verändernden, schöpferischen Tätigkeit; Essayismus in diesem Sinne setzt systematisches, vorausdenkendes Sichten und Kombinieren vorhandener Möglichkeiten voraus, ist methodische Suche nach ethischer Ordnung und Gesetzmäßigkeiten, erfordert genaue Planung und vorrangige Beschäftigung mit Sinn, Richtung und Zielen.[pp. 25-26]

Dat blijft m.i. echter te lineair en enkelsporig gedacht, dat

[d]as noch unbekannte theoretische Endergebnis, die aufklärende, Gesetzmäßigkeit und Struktur offenbarende Gestalt [sich] erst am Ende des experimentellen, (ver)suchenden Prozesses [...] spontan herauskristallisieren [soll. p. 27]

Probeersels kunnen de schijn van spontaniteit hebben, maar onvermijdelijk zit er al methode in. Het ene probeersel dient dan ook en vooral om die – inderdaad vaak impliciete – methode te toetsen. Zo geldt ook doen-alsof van spontaniteit als ... methode. Een telkens àndere uitkomst bevestigt zo'n methode inderdaad ... telkens. Maar louter daardoor verandert de methode niet door het ene voor het andere probeersel. Dat vergt overzicht over verschillende probeersels. Ja, ze verschillen. Maar hangen ze tegelijk ook samen? Indien het antwoord op de samenhangsvraag eens bevestigend aangenomen wordt, is het dan niet logisch dat waardoor ze verschillen helpt om te herkennen waardoor ze samenhangen? Maar daarop kan met het zoveelste apàrte, zeg ook maar, gevalsprobeersel netzo logisch nooit een passend antwoord komen. Er is een alweer gericht methodeprobeersel nodig, een methodische hypothese. Met zo'n hypothese die uitgevoerde probeersel omvattend verklaart, kan dan een vòlgend probeersel ondernomen worden. De afwisseling moet volgehouden zijn, totdat voldoende vertrouwen bestaat dat willekeurige probeersels allemaal 'passen' volgens de inmiddels bereikte methode. Daar hoort uiteraard de bereidheid bij om door een daadwerkelijk probeersel alsnog overtuigd te raken dat de methode alsnog verdere verbetering behoeft. Ik heb de indruk dat Musil nogal overhaast de kennisordering onder wetenschappelijke noemer als categorisch ongeschikt heeft afgewezen. Ik meen althans dat onder die noemer een hervorming mogelijk èn noodzakelijk is: subjectief situationisme. Wat mij betreft passen daar alle literaire probeersels door Musil wetmatig in, probeersels die ik dan weer niet zo literair kan schrijven. Dat ... probeer ik niet eens.

79.34

Dànkzij vermelding ben ik open over eerdere betrokkenheid en kan niemand terecht het verwijt van doorgestoken kaart maken. Wat kan ik het helpen dat verder iedereen kennelijk nog volslagen blind is voor het probleem van resp. de kans met stelselmatige voorzieningen voor informatieverkeer?! Sterker nog, ik heb nogal wat moeite gestoken, en dat doe ik onverminderd met het bijgehouden [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) en zgn aantekeningen, om aanvaarding van dat idee enzovoort te bevorderen.

79.35

Jan van Til wees mij op het artikel **Accelerator Platform** dat van uw hand verschenen is in het tijdschrift **Geo-Info** (2020, jaargang 17, nummer 5, pp. 34-36). Ik neem aan dat hij op de hoogte van uw publicatie is, omdat u en hij vroeger collega's waren.

U besluit uw tekst met de uitnodiging om met u mee te denken. Ik hoop dat u het op prijs stelt dat ik u erop wijs dat Jan en ik vergeleken met uw voorstel zelfs grondig vooruit gedacht hebben. Op mijn beurt nodig ik u daarom zowel dringend als hartelijk uit onze resultaten te benutten, uiteraard met erkenning van òns auteursrecht. De stelselmatige probleemstelling c.q. stroomlijningskàns hebben wij in 2006 verkend in [Multifocaal netwerkmodel](#). Als een tweeluik schreven wij als een vervolg **Stelselmatige impuls tot energieverkeer** ([deel 1: energiewereld in verandering](#), 2015; [deel 2: middelenbeheer in verandering](#), 2016). Voor informatiekundige overwegingen over, zoals u stelt, "geografie als verbindend element," verwijs ik u naar mijn nòg eerdere opstel [Stroomlijning tot informatiestelsel: samenhang in de openbare sector door variatie in maatvoering](#) (in: **PrimaVera**,

working paper 2003-04, Universiteit van Amsterdam, 2003). Daarin treft u als noodzakelijke voorwaarde voor verschillen-in-samenhang aangegeven, dat “als kernidentiteit inderdaad niets anders over[blijft], het residu, dus, als wat ik elders nulidentiteit noem.”[p. 12] Ja, dat is even wennen. Maar vanwege zgn schaaleffect is het, eh, logisch dat ook en vooral aannames moeten wijzigen.

Daarentegen houdt u het er kennelijk nog op, dat “[d]e grootste gemene deler [...] lastig of niet exact te bepalen [is].” Voor eenduidige ordening van betekenissenvariëteit blijft u met de – vergeefse – zoektocht naar “primaire metadata” dus een principiële vergissing maken, zoals voorts nog steeds o.a. gebeurt onder de noemer van, op z’n Engels uitgedrukt, core concepts. Voor stelselmatige beheersing komt u m.i. niet om Metapatroon heen als stelselmatig bemeten modelleermethode, zie [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) voor – toegang tot – uitgebreide documentatie.

Met wat u concreet voorstelt als coördinatieplatform ben ik het graag vergaand eens. Ik meen ook namens Jan te mogen stellen, en zo niet, dan laat hij mij dat stellig weten, dat hij en ik er ‘gewoon’ een geval in herkennen van wat wij [Informatierotonde](#) (2007) zijn gaan noemen. In mijn tekstje met die titel schrijf ik de benaming overigens ten onrechte aan congresdeelnemers toe; daar zijn Jan en ik tijdens een onderling gesprek op gekomen. Het is valse hoop gebleken de “deelnemers” tot stelselmatige aanpak te kunnen bewegen door ze te voeden met de, toegegeven, valse suggestie dat zijzelf dat bedacht hadden.

U merkt dat ik dat met dit emailbericht met u niet probeer. :-) Hoe dan ook, ook weer informatiekundige uitleg van een informatierotonde, en volgens mij daarmee o.a. van uw voorstel, treft u aan in [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#) (2013) met daarin tot besluit verwijzingen naar o.a. relevante publicaties door Jan van Til. Indien u opmerkingen, vragen enz. heeft, zie ik ze graag tegemoet.

79.36

Dank je wel voor verwijzing naar het artikel(tje) van je voormalige collega. Tja, zijn verwijzing naar [An intermediary metasystematics](#) is, zeg maar, veilig voor hem in de zin dat daaruit niet blijkt dat hij voor zijn voorstel, zwak uitgedrukt, nogal wat uit ons werk geput heeft. Ach, (ook) hij zal dat wel niet goed hebben begrepen of eigenlijk niet goed hebben willen begrijpen. Ik doe maar net, alsof hij dat – verdere – werk van ons nog niet kent.

Nou ja, vermomd als reactie op zijn artikel heb ik er een aantekening bij. En voor de zoveelste keer, je weet maar nooit ... Omdat ik jou afschrift stuurde, meldt hij zich wellicht bij jou. In dat geval houd ik me aanbevolen voor afschrift van jouw wederbericht aan hem. :-)

79.37

Werk? Information Dynamics is alweer enkele maanden onbetaald bezig. Hopelijk valt er ooit een gedeelte van te factureren, onze ‘opdrachtgever’ doet er in elk geval zijn uiterste best voor, maar inkopers werpen ten onrechte belemmeringen op met verwijzing naar Europese aanbestedingsregels (terwijl zijzelf ‘de markt’ feitelijk frustreren door zgn raamovereenkomsten aan te gaan; over hellend vlak gesproken, ik weiger eraan mee te doen, maar ben er daardoor helaas des te drukker mee). Wanneer ik met pensioen zou kunnen? Geen idee.

79.38

Door ondermijning van samenwerking schiet werkelijk niets op. Nogmaals, ik heb vooralsnog maar gedaan alsof jouw voormalige collega ons werk onder de noemer van informatieronde – door ons ooit bedacht nav een zgn gasronde – niet kent. Sinds jaren weet ik echter van jou, dat jij hem er telkens nadrukkelijk op wees. En dat hij zulke bijdragen afwees.

Waarom?

1. Het kan zijn, dat hij is gaan vinden het allemaal zelf bedacht te hebben, in elk geval veel en veel beter en daardoor volstrekt anders dan ons idee. Ideeën van anderen doen er dus niet – meer – toe. Ofwel, hij hoeft er helemaal geen aandacht aan te schenken.
2. Of hij beseft terdege dat hij het niet zelf bedacht heeft, maar wil er wel volledige van profiteren. Terwijl ideeën van anderen er feitelijk nogal, herstel, alles toe doen, probeert hij ze voor zijn beoogde sponsors te verhullen.
3. Of van ideeën van anderen kan hij slechts een aspectje begrijpen, dat hij uit onbenul vervolgens verabsoluteert. Daarmee lijkt het gretig en overhaast zijn geheel eigen idee geworden, en geldt verder als verklaring de parasitaire illusie van exclusief zelf-bedacht ontwerp waarmee ik deze ruwe opsomming begon; het gebrek aan “actieve herinnering” is immers hetzelfde als overheersing van actief geheugenverlies.

Kortom, het is stellig van alles wat. Helaas leert ervaring dat er niets aan valt te doen, wanneer iemand zich om welke redenen dan ook zo zelfgenoegzaam e.d. waant. Maar zodra ik er weet van heb, wil ik er wel iets van zeggen. Op z'n minst toon ik mij daarmee aanspreekbaar door wie haar/zijn werk ten onrechte veronachtzaamd acht in wat ik als het mijne voorstel.

Oeps, alweer een aantekening!

79.39

In **Ecology, community and lifestyle** (Cambridge University Press, 1989, herdruk 2003, oorspronkelijk Noors 1976) herhaalt Arne Naess (1912-2009) het onderscheid dat hij eerder maakte tussen oppervlakkige en diepe ecologie.

Oppervlakkige? Zoals ik Naess begrijp, zijn mensen die zich tot de bevoorrechte klasse rekenen, weliswaar de noodzaak van enige omgevingszorg gaan erkennen. Maar daarvoor veronderstellen onverminderd zij dat zijzelf als het ware boven 'de omgeving' staan; zo beperken zij zorg tot wat zij door exploitatie in het belang van handhaving c.q. versterking van hun eigen positie(s) achten.

Zoals Naess diepe ecologie voorstelt, meen ik later van alweer preciezere (!) grondslag voorzien te hebben onder de noemer van subjectief situationisme met de semiotische enneade als schematische illustratie, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Volgens Naess

[is t]he concept of precisation [...] one of the central concepts of an empirical theory of [...] communication.[p. 42]

Ik bedoel maar, wie de principiële veronderstellingen van Naess al redelijk vindt, zou er al helemaal niet omheen kunnen voor stelselmatige opgaven van digitale facilitering van informatieverkeer [Metapatroon](#) als methode voor stelselmatige (!) betekenissenordening te benutten. Zo stelt Naess, dat

[o]rganisms a[re] knots in the field of intrinsic relations.[p. 28]

Voor nodige en voldoende precisie heb ik de maatvoering van organisme (lees ook: subject) echter verbijzonderd tot gedrag. Want het ik vind een gedrag(ing) – pas – eenduidig bepaald door “intrinsic relations,” waaronder ik de samenloop versta van een subject met een situatie (althans, zoals door het veronderstelde subject in kwestie ervaren). Aldus geldt een gedrag(ing) van zowel subject als situatie, die er allebei verandering door ondergaan. Enzovoort.

Een subject is dus niet één knoop, maar zelf(s) een veld van knopen via situationele gedragsverbijzonderingen verweven met andere ob- en subjectvelden. Volgens Naess,

[a]n intrinsic relation between two things A and B is such that the relation belongs to the definitions or basic constitutions of A and B, so that without the relation, A and B are no longer the same things.[p. 28]

Maar hoe zit het dan met het ene ... ding in gelijktijdige relatie tot meer dan een ander ding? De voor een methode nodige formalisering meen ik bereikt te hebben door consequent het ene ding als ob- of subject en het andere ding als situatie te veronderstellen. De relatie ertussen is en blijft tweeledig, en dat maakt vervolgens recursiviteit ervan mogelijk waardoor ook praktisch het modelbereik open is. Nota bene, verrijking van grondslag – concreet: door differentiatie van ding als elementair tot ob-subject c.q. situatie als allebei elementair – biedt combinatorisch potentieel. Zover lijkt Naess nog niet. Dat maak ik op uit zijn bewering, dat

[t]he total field model [...] not only [dissolves] the man-in-environment concept, but every compact thing-in-milieu concept[. p. 28]

Een – telkens aanzet tot – “the total field model” noem ik een stelselmatig model. Aanzet? Klopt,

[n]eedless to say, a total view cannot be completely articulated by any person[p. 38]

Hoe dan ook vormt volgens Metapatroon elk(e) knoop(punt) juist een “thing-in-milieu,” maar opgevat als gedrag(ing) resulterend uit samenloop van ob-/subject met situatie. Er is voor een subject ook niet één omgeving annex milieu, maar een subject ‘kent’ afwisseling van situaties waarnaar het zich dienovereenkomstig afwisselend kan – proberen – te gedragen. Wat daarvoor als het ware overgeleverd is, geldt als object. Een subject, zeg dus ook maar een organisme, heeft er als ware zelf – enige – invloed op.

Terwijl Naess schrijft, dat

‘ecology’ [...] mean[s] the interdisciplinary study of the living conditions of organisms in interaction with each other and with the surroundings, organic as well as inorganic[. p.36]

wijs ik er methodisch op, dat duiding van “organisms in interaction” optimaal via hun respectievelijke situeringen kan verlopen. Onlangs heb ik in [aantekening 78.67](#) nogmaals toegelicht dat volgens Metapatroon “alle verwevenheid [...] via enkelvoudige relaties [wordt] geordend,” maw met gedrag resulterend uit samenloop tussen enerzijds ob-/subject, anderzijds situatie; zie ook [aantekening 78.83](#) als toegevoegde opmerking over de voorwaarde voor recursiviteit.

Een subject, zo is met de enneade verondersteld, gedraagt zich situationeel volgens een motivationeel begrip. Dus ook motief geldt (als) onlosmakelijk element(air). Er is veel voor te zeggen, zoals Naess doet, dat

[t]he essential idea is that, as humans, we are responsible in our actions as to motivations and premises relative to any question that can be asked of us.[p. 38]

De samenstelling motivationeel begrip wil echter zeggen dat motieven als zodanig géén begrippen kunnen zijn. 'We' moeten het dus doen met wat vergaand veronderstellingen van motieven zijn en blijven. Dat maakt verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid ... inherent problematisch, maar zodra 'we' enige gedragsregulering nodig achten kunnen 'we' evenmin zonder – verdere – aannames dáárover.

Een subject besteedt veel van zijn gedrag eraan om een ànder subject tot gedrag te bewegen. Het ene subject bepèrkt zich daarvoor tot gedrag dat de ànder als een teken 'moet' opvatten, enzovoort via diens daardoor aangespoorde motivationele begrip tot met daadwèrkelijke gedraging. Volgens mij heeft tekengebruik ook slechts één functie: èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Naess heeft een taal- en tekenopvatting waarmee hij reeds die kant op wijst:

Communication [...] is not to be seen as a process of two or more individuals making use of a completely 'shared language', but of each carrying out a personal process of interpretation in their own directions of precisations.[p. 43]

Nogmaals, dat toont de semiotische enneade alweer véél ... preciezer. Zelfs meer in de buurt komt Naess m.i. van wat ik als nul-identiteit van een ob-/subject veronderstel. Voor een zgn objectief begrip van een ... object komen verschillende begrippen ervan niet in aanmerking. Terecht stelt Naess de vraag:

What then remains?[p. 48]

Hij vervolgt de suggestie van

[p]erhaps merely an abstract structure of some kind[. ...] There does not appear to be either world or nature remaining, merely several common **reference points** suitable for mathematical description.[p. 48]

Zo'n 'puur' verwijs- annex verdwijnpunt per ob-/subject noem ik dus zijn nul-identiteit:

The same things appear differently to us, with dissimilar qualities at various times, but they are nonetheless the same things. [... This] does not lead to inconsistency, for [a] thing is a [x-]thing in one relation and a [y-]one in another.[p. 55]

Strikt voor getallen-mèt-een-waarde heeft immers iemand ooit bedacht, briljant, dat ze allemaal het eenduidigst betrokken kunnen zijn op het ene getal-zònder-waarde, te weten nul. Dat idee komt uitgedrukt als nul-identiteit prima van pas voor – veronderstelling van – verband tussen verschillende situationele ob-/subjectgedragingen. Want

understanding the world as a collection of things with constant or changing qualities breaks down when one attempts to render it very precise[. ...] In short, there is no single [...] description [...], only a number of contributions.[p. 50] Relationalism has [...] value, because it easy to undermine the belief in organisms [...] as something which can be isolated from their milieu.[p. 56]

Nou, nee, ik ervaar het niet bepaald als gemakkelijk om mensen te overtuigen van – de noodzaak van – situationele interpretaties met tegelijk oog voor samenhang:

The difference between the antagonists is one [...] of ontology[. p. 66]

Zolang dat besef ontbreekt, houdt verandering die ook en vooral verandering van wereldbeeld (lees ook: paradigma e.d.) is, al meteen op. Daardoor blijft immers ònbereikbaar, dat

[c]larification of differences in ontology [...] contribute significantly to the clarification of different policies and their ethical basis.[p. 67]

Vooruit, ik herhaal hier dan maar, wie weet voor de zoveelste keer vergeefs, dat verschillende “contributions” zich methodisch laten ordenen met als uitgangspunt dat slechts gedrag ‘precies’ genoeg kan zijn beschreven met voor alle overzichtelijkheid gedrag als resultante van – telkens – samenloop van enerzijds een ob-/subject, anderzijds een situatie. Naess stelt al, dat

[a]ll the statements ‘about the thing’ are relational statements: statements like ‘thing A is B’ are abandoned in favour of ‘thing A is B in relation to C[.]’[p. 55]

Dat vind ik duidelijker uitgedrukt als: ob-/subject A kent gedrag B in situatie C. De samenstellende gedragsbronnen A en C kunnen als gedrag(ing) ‘ontstaan’ zijn; daarin liggen respectievelijk zowel een ob-/subject als situatie ten grondslag. Enzovoort, tot er praktisch een grens bij één bron getrokken kan of moet worden. Dat is de (model)horizon. En op zijn beurt kan B vervolgens dienen als ob-/subject en/of situatie voor verdere gedragsverbijzonderingen, enzovoort. Ik noem een model goed-verbijzonderd, wanneer de gedragingen per ob-/subject daarin als onderling disjunct uitgedrukt zijn. Daaruit volgt m.i. dat een situationele gedragsbeschrijving van een ob-/subject principieel positief is. Ook daarop lijkt Naess reeds te wijzen:

[T]he principle [of] non-contradiction [involves] that the same thing in the same relation cannot have and not have the same quality.[p. 55] It is worthwhile to note that, within relational thinking, the identity principle cannot be violated unless negative qualitative qualities are introduced[. p. 56]

Waarom zouden we er aandacht aan besteden, want

[t]hese ‘absence-qualities’ have a rather remarkable status: they do not exist! [...] we lose very little by relinquishing these not-qualities. Strictly speaking, we lose nothing at all.[p. 56]

Overigens heb ik wel allang door dat talloze mensen op allerlei manieren redelijk vergaand een theorieënverzameling geopperd hebben die ik heb samengesteld met subjectief situationisme, enneadische semiotiek en stelselmatige modelleermethode. Wat ik met terugwerkende kracht als ingrediënten ervan kan aanwijzen, tref ik nu ook weer in Naess’ werk aan. Maar precies dezelfde synthese met zo’n ruim methodisch bereik heb ik echter tot dusver elders nog niet ontdekt.

79.40

De kenschets als, op z’n Engels, the disruption company mogen we niet letterlijk nemen. Het gaat immers niet om een sloopbedrijf, maar om het reclamebureau TBWA. Oprichters hebben achternamen; neem de resp. beginletters ervan en, voilà, de bedrijfsnaam. Hoe creatief is dat?! Of moet het juist saai klinken, opdat de opdrachtgevers zich prompt van een opvallend profiel voorzien wanen? Voor zover ik kan nagaan heeft TBWA ooit, eh, BDDP overgenomen, een reclamebureau opgericht door o.a. Jean-Marie Dru die volgens het Wikipedia-lemma **creative destruction** (geraadpleegd: 6 april 2021) er

a radical change in a marketplace brought about by the overturning of existing conventions

onder verstaat. Daarmee maakt TBWA dus nog steeds reclame voor ... zichzelf. Ik veronderstel dat de ontwrichting, die term is hier mijn vertaling van disruption,

nogal oppervlakkig blijft. Het zal toch niet de bedoeling zijn om opdrachtgevers de vernieling in te helpen? Een reclamebureau dat vooral zichzelf niet naar opheffing wil leiden, beperkt zich tot dienstverlening voor verkoop bevorderende boodschappen. Rara, hoe valt de ene boodschap wèl op? Genoeg om niet alleen aandacht van leden van de doelgroep(en) te trekken, maar hun aandacht tevens te laten aanhouden?

Daarvoor moet de boodschap, nota bene, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, ze allereerst inderdaad zoiets als een schok bezorgen (want anders kàn er niets gebeuren), maar ze vervolgens juist gerust stellen (want anders gebeurt er ook niets). Ofwel, ontwrichting is een slechts onderdeel, en moet als zodanig gedoseerd zijn. Maar ja, overdrijving tot verabsolutering spreekt aan. En opdrachtgevers weten ook wel dat het zo niet werkt, maar intussen kunnen ze pronken met de schijn van de gewaagde keuze, herstel, van de keuze voor gewaagde verandering.

Dru is een Fransman. Daardoor dacht ik meteen, dat hij dat idee van ontwrichting weleens ontleend kan hebben aan wat zgn situationisten met een Frans woord als *détournement* propageerden. Ik weet daar iets van af, omdat ik lòs daarvan de aanduiding situationisme ben gaan gebruiken. Daarmee wil ik aangeven dat een gedrag(ing) principieel resulteert uit telkens samenloop van enerzijds een object – of een subject –, anderzijds een situatie. Voor de beweging met de naam Situationistische Internationale is het – scheppen van – een bepáálde situatie een middel met als doel de omverwerping van wat Guy Debord het spektakel noemt. Klopt, àndere context. En volgens hem zijn we met het zgn spektakel met oppervlakkigheid van dien opgescheept geraakt vooral door overmatige ... reclame. In het lemma **The Situationists** (in: **The Columbia History of Twentieth-Century French Thought**, samensteller Lawrence D. Kritzman, Columbia University Press, 2006) omschrijft Vincent Kaufmann

détournement [as] an act of perversion or defacement, which constitutes the sole aesthetic practice authorized in a capitalist society where all artistic expression is grist for the mill of spectacle. To break with this culture, it is necessary not to produce new images and new texts but to rob capitalism of its own images and texts.

In Dru's boek **Disruption: overturning conventions and shaking up the marketplace** (John Wiley, 1996) kan ik niets vinden over de Situationistische Internationale. Stel dat hij wèl door het idee van *détournement* getroffen is om het cynisch te vervangen door disruption als feitelijk tegenovergesteld begrip, dan heeft hij blijkbaar opgepast om zijn afleiding te vermijden. Tja, hij wil dáármee juist niet ... opvallen bij zijn doelgroep van opdrachtgevers voor reclame, dwz de spreekwoordelijke kippen die voor hem gouden eieren moeten blijven leggen. Volgens Dru,

[t]he market dictates what can, and often what must, be done.[p. 60]

Wat is daar ontwrichtend aan? Wellicht heb ik het mis, en heeft Dru zelfs geen enkel benul van *détournement*. Dat zou de analyse annex maatschappijkritiek van Debord overigens bevestigen.

79.41

In **NRC Handelsblad** van 6 april jl. staat het artikel **De rechtbank die zoekt naar oplossingen** (pp. 10-11). Mandy Fit en Thijs Niemantsverdriet doen verslag van de

a.s. opening van een buurtrechtbank. Eén van de ondervraagde rechters zegt dat kenmerkend voor

kwetsbare buurten [is dat veel] bewoners [...] te maken [hebben] met langdurige armoede[. ... Dan] kun je er vergif op innemen dat er ook veel andere problematiek speelt.

Zgn multiproblematiek, dus. Hmm, dat klinkt bekend, nietwaar? Inderdaad, dat noodzaakt tot

verschil met de 'gewone' rechter: bij de buurrechter wordt niet slechts één zaak besproken, maar wordt zo veel mogelijk de hele problematiek van de persoon erbij betrokken.

En

[d]e buurrechter wil deze methode gaan uitbouwen.

Wat een goed idee! Daarop moet informatievoorziening uiteraard zijn berekend, maar daarover staat géén woord in genoemd artikel.

Hoe [valt te] voorkomen,

willen de verslaggevers terecht weten,

dat [dit] initiatief, net als eerdere projecten om de rechtspraak laagdrempeliger te maken, voortijdig sneuvelt?

Hmm, is wat informatievoorziening betreft een rotonde soms een idee? Over buurt gesproken, ik ga het mijn bureaus niet eens proberen uit te leggen dat wij al jaren geleden een proefopstelling voor – overzicht over – multiproblematiek gemaakt hebben ... waar tot dusver verder niets mee gedaan is. Zonder overzicht blijft

[m]eedenken, problemen oplossen en samenwerken met hulpverleners

uiteraard valse retoriek.

Oh ja, als opmerking staat toegevoegd dat

[h]et project [...] wetenschappelijk [wordt] ondersteund door een onderzoeker van de Vrije Universiteit.

Juist zo iemand zou nut resp. noodzaak van een informatierotonde toch moeten begrijpen, en vervolgens helpen om alweer ruimere steun ervoor te verwerven.

79.42

De tweeledige functiescheiding volgens enerzijds vraag, anderzijds aanbod ligt voor de hand. Die voldoet echter niet altijd en overal.

Wanneer wèl? Kenmerkend voor het zgn dagelijks leven van vrijwel iedereen is het verloop ervan volgens gewoonten. Iemand heeft herhaaldelijk dezelfde behoeften (vraag) die z/hij elk telkens op dezelfde manier vervuld wil hebben (aanbod). Ofwel, de aldus gewoon(te)lijke vraag kent geen enkele onzekerheid over het passende aanbod. Onder die voorwaarde, dwz van op voorhand geborgde doeltreffendheid, kan het per saldo doelmatig(er) zijn om een vrager niet haar/zijn eigen aanbieder te laten zijn.

Dat gaat mis met een nieuwe vraag. Want de aanbieder weet dus op voorhand niet wát de vraag eigenlijk is, terwijl de vrager nog niet weet waarom het aanbod-der-gewoonte dus niet voldoet. Zolang de tweeledige functiescheiding geldt, verkeert de vrager gauw in de valse veronderstelling dat z/hij ook de nieuwe vraag duidelijk gesteld heeft. Maar de vrager beseft intussen onvoldoende, of vaak zelfs helemaal

niet, dat er eventueel een kwalitatief ànder aanbod nodig is waardoor òmgekeerd een àndere vraag passender is. Op haar/zijn beurt neigt de aanbieder er toe om de aanvankelijke vraag prompt volgens haar/zijn traditionele aanbod te duiden, en zo mist tevens de aanbieder wat er nota bene dienovereenkomstig qua aanbod èn vraag moet veranderen.

Kortom, zowel de vrager als de aanbieder hebben in het geval van een nieuwe vraag hulp nodig. De functiescheiding moet driedelig zijn, met als hun bemiddelaar een ontwerper (vaak architect genoemd).

Indien het aanbod niet met de vraag spoort, blijft de tweeledige functiescheiding vaak ten onrechte gehandhaafd. Verbetering wordt abusievelijk verwacht van versterking van besturing in combinatie met versterking van de vraag- en/of aanbodfunctie. Dat maakt de ontsporing echter alleen maar erger.

Er moet slechts de ontwerpfunctie toegevoegd worden. Daarvoor telt kwaliteit. Vaak volstaat één ontwerper, tijdelijk ingeschakeld in geval van een nieuwe vraag.

Maar vervullen medewerkers die als onderdeel van hun functiebenaming het woord 'architect' of een verwante aanduiding hebben, dan niet die cruciale bemiddelfunctie? Nee, wanneer aanbod niet blijft voldoen aan vraag, doen zij dat aantoonbaar (!) niet. Wat zij wèl doen, betreft volgens tweeledige functiescheiding voor een nieuwe vraag stellig òf eenzijdig de gemankeerde vraagstelling òf eenzijdig de gemankeerde aanbodontwikkeling.

Aldus disfunctionele medewerkers – want feitelijk belemmeren zij noodzakelijke vernieuwing – kunnen dankzij kwalitatief adequate bezetting van de bemiddelende ontwerpfunctie vrijwel allemaal vlot productief worden. Vanwege optimale afstemming tussen vraag en aanbod via de dèrde functie ontstaat onder vragers resp. – vooral – aanbieders personele overcapaciteit; na overplaatsing zullen betrokken medewerkers in àndere functies wederom zinvolle bijdragen kunnen leveren.

79.43

Dank je wel voor afschriften. X stuurde ze mij eerder dóór om als voorbereiding op ons gesprek te bestuderen. Dat heb ik ook gedaan.

Ik ken overigens allang meer werk van beide auteurs. Het ontbreekt ze allebei aan een begrip van informatie dat bemeten is op betekenisvariëteit en aldus ontgaat een passend stelselmatige modelleermethode ze nog. Zoals ik je al zei, de één wilde desgevraagd zelfs niets van Metapatroon weten. Hoewel de ànder Metapatroon ooit in opdracht van Forum Standaardisatie geëvalueerd heeft, zie daarvoor bijlage C van [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (2009), heeft hij helaas de noodzakelijke paradigmawissel gemist; wat je er in genoemde bijlage op vindt lijken, heb ik hem destijds voorgezegd.

79.44

Het simplisme van de tweedeling volgens vraag en aanbod kan je ook herkennen aan de tweedeling volgens probleem en oplossing. Voor een nieuw probleem kan de bestaande oplossing echter weleens niet voldoen, nietwaar? Dat vergt met voorrang ... problematisering.

Nee, daar is géén tijd voor, luidt meestal het bezwaar van baas-onder-druk (en daarom feitelijk géén baas). Alsof het met mislukking op mislukking sneller gaat. Schakel iemand in die overzicht heeft over oplossingsmogelijkheden, maar niet vást zit aan dè oplossing die tot dusver dienst doet. Z/hij moet ervoor open staan dat er

voor een alweer beter als nieuw begrepen probleem ook een nieuwe oplossing nodig is.

Dat vast zitten 'gebeurt' vaak onbewust. Daarom is het extra moeilijk beweging te krijgen in heersende opvattingen over enerzijds het probleem, anderzijds de oplossing. Die opvattingen raken onderling pas beweeglijk door 'iets' ertussen. Van twee naar drie.

Je zou kunnen zeggen dat consequente toevoeging van zo'n scharnier tevens kenmerkend is voor Metapatroon. Op die manier kunnen immers willekeurige betekenissen samenhangend in één model uitgedrukt staan. Voor een veranderde of nieuwe betekenis is géén nieuw model meer nodig. Zolang ook die betekenis past volgens drieledige structuur à la contextuele verbijzondering, kan die aan eerder opgestelde het model toegevoegd worden, enzovoort (waarvoor wellicht verdere wijzigen van het model nodig zijn). Omdat Metapatroon methodisch ruimte biedt voor vernieuwing e.d. van betekenissen is en blijft de methode bruikbaar als 'oplossing' voor het 'probleem' van stelselmatige betekenissenordening. Zeg ook maar dat Metapatroon naar zijn drieledige aard ontsnapt aan tweeledig simplisme. Zo kan het dus ook.

79.45

Het is ook veel te veel verwacht om iemand eventjes van een ander paradigma te overtuigen. Dat is ditmaal dus evenmin gelukt. Het lijkt mij ook niet verstandig dat ik nog meer druk in die richting uitoefen dan ik tijdens ons videogesprek al deed. Dat vond ik al riskant. Voortzetting roept eerder weerstand op en werkt averechts.

Moeten we ons dan maar neerleggen bij maatschappelijk onverantwoorde digitalisering? Niet, dus. Maar hoe krijgen we er dan wel beweging in stelselmatige richting in?

Volgens mij zit jij inmiddels op het werkzame spoor. Kinderachtig, natuurlijk, maar dankzij hiërarchische druk die jij mobiliseert krijg je alweer minder tegenwerking. Tja, medewerking hoeft niet eens om wat vernieuwends voor elkaar te krijgen. Hoe overbodig kunnen, eh, medewerkers zijn ...

Jij weet beter dan ik, dóór – blijven – drukken tot het werkt. Nee, verder niemand die begrijpt waarom het werkt, maar dat is in dit stadium kennelijk te veel gevraagd en moet er daarom voorlopig maar niet toe doen. En ik moet leren dat we feitelijk beleefdheidsgesprekjes voeren om mensen het gevoel te laten houden dat ze ertoe doen. Ik moet van de illusie af medewerking te kunnen bevorderen; nogmaals, vermindering van tegenwerking is thans optimaal.

Intussen, hoezo therapie, heb ik mijn veranderkundige machteloosheid van mij proberen af te schrijven met als resultaat de tekst van een emailbericht dat ik nota bene niet stuur aan de aldus pseudo-geadresseerde, zie verderop. Wie weet kan jij er iets bruikbaars uit putten.

Kan je nog wat verdere provocatieve therapie hebben? :-) Ik noemde niet voor niets het recente **NRC Handelsblad**-artikel **De rechtbank die zoekt naar oplossingen**. Ik kan er geen enkele aanwijzing in ontdekken dat er met digitalisering rekening gehouden is met de alweer stelselmatiger opgaven van de zgn buurtrechter. Voor zover ik weet als enige (!) probeert X al jaren (!) daarin wel te voorzien, maar verder lijkt niemand het belangrijk te vinden om praktisch gereedschap beschikbaar te stellen. Wat wil je nu meer dan dat je werk door-en-door relevant is voor nota bene maatschappelijke opgaven?! Is er niet alle reden om van harte mee ipv tegen te

werken? Nou dan!

Ik ben blij dat jij X je medewerking toezegde.

Tijdens ons videogesprek van gisteren begon ik ook over opleiding. Graag benadruk ik hier dat uiteraard vooral ikzelf moet blijven leren, zowel aan- als, wat nog véél moeilijker is, afleren.

Vooruit, wat ik inmiddels wèl weet, want dat heb ik aan jouw erop volgende emailbericht kunnen ontleen, is dat jij de functie van “lead adviseur iv-strategie en -beleid” hebt. Dat schept verplichtingen, nietwaar? Tja, waar ik dan zéér benieuwd naar ben, over hoedanigheden gesproken, :-) is of jij vindt dat jij als zodanig zelfs maar aandacht moet schenken aan de stelling zoals verwoord met de volgende twee zinnen:

Er gebeurt door de schaalverruiming tot digitaal ecosysteem iets opmerkelijks. De illusie dat relevante data allemaal onder eigen beheer vallen, is niet langer overleidend te houden.

Ik kan mij niet voorstellen dat je antwoord ontkennend luidt. Hoezo, “IV-strategie en -beleid”?!

Als ik van bevestiging mag uitgaan, dus, ja, aandacht verzekerd, zou ik vervolgens graag willen leren wat jouw oordeel over die stelling is. Grondig mee eens? Of juist grondig niet? Of weet je het eigenlijk nog niet?

Wanneer jij meteen het oordeel velt van grondig (on)eens, moet je er argumenten voor klaar hebben. Die zou ik in één van die gevallen óók graag leren kennen.

Mijn indruk uit ons gesprek is echter, dat je er zó nog niet, eh, zo over hebt nagedacht. Jij neigt m.i. naar het oordeel òneens, over therapeutische duiding gesproken, :-) vermoedelijk in een onbewuste poging om aan onzekerheid, verandering e.d. te ontsnappen. Dat gaat gepaard, nee, geen paradox, met de allang valse zekerheid – waarop nota bene de stelling met zoveel woorden wijst – dat voor digitalisering kortzichtig slechts de ‘eigen’ organisatie of, nòg beperkter, telkens apart genomen een (proces)onderdeel ervan blijft tellen. Hoezo ecosysteem?! Zo’n afwijzende ontsnappingspoging is vergeefs en maakt het dus alleen maar erger.

Nu heb ik de verwoording van de stelling overgenomen uit het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design**. Dáár staan ze als de openingszinnen. Dat rapport is verder helemaal gewijd aan argumenten vóór die stelling.

Hoewel jij – zegt dat jij – het rapport gelezen hebt, heeft de inhoud jou blijkbaar nog niet kunnen overtuigen. Daarom vraag ik allereerst maar eens naar jouw oordeel over de openingszinnen. Zullen we het allereerst alleen daarover hebben?

Van hoe de digitalisering thans ‘in’ de organisatie aangepakt wordt, blijkt jij desgevraagd overigens evenmin overtuigd. Tja ...

Je bewering dat genoemd rapport òngeschikt is, neem ik vooralsnog niet overmatig serieus. Je aanbod om een samenvatting te schrijven stel ook ik weliswaar zeer op prijs, maar ik zie niet hoe je volgens een beperkte en aldus beperkende oriëntatie een duidelijkere tekst zou kunnen schrijven, laat staan nòg bondiger dan het er gelet op het stelselmatige bereik al staat.

De ene stelling lijkt mij duidelijk genoeg. Voor een zgn managementsamenvatting hoeft er wat mij betreft slechts één zinnetje bij:

Het moet dus dringend anders, zie verder voor toelichting.

Ik hoop dat je mijn opvatting wilt overwegen dat ook en vooral “lead adviseur[s] iv-strategie en -beleid” voor hun loopbaan op een kruispunt staan. Ze kunnen “digitaal

ecosysteem” blijven roepen zonder besef van de noodzaak van dienovereenkomstig stelselmatige (verkeers)oriëntatie; ze zakken met bijdragen aan toenemend averechtse digitalisering dan alsmaar verder verspillend weg in onvermijdelijke onbeduidendheid. Of ze aanvaarden dat “de schaalverruiming tot digitaal ecosysteem,” zoals in zijn nummer vier van genoemd rapport staat, “allereerst grondige informatiekundige heroriëntatie [vergt.]” Daarin moeten ze zich dan wel willen verdiepen. Daarvoor kan jij met genoemd rapport meteen beschikken over enig cursusmateriaal.

Hoe je overigens een deugdelijke cloudstrategie denkt te kunnen opstellen zonder voorafgaande “grondige informatiekundige heroriëntatie” is mij een raadsel.

Provocatief genoeg?

Ik kijk naar je reactie uit.

79.46

Mag ik je erop wijzen, :-) dat jijzelf met zoveel woorden stelt waarom in dit stadium een verdere publicatie verspilde moeite is? :-) Het is inmiddels april van een volgend jaar en jij “moet [...] helaas constateren [...] dat mijn reactie [op het artikel **Accelerator Platform** d]e eerste [is] sinds de publicatie in oktober.”

Na mijn ruwe aanhef maak ik je, afgaande op jouw publicatie, graag het compliment dat jij wel degelijk veel ‘informatiekundiger’ bent dan vrijwel iedereen. Jij geeft immers aan dat dringende opgaven als het ware een tegenovergestelde opvatting enzovoort over, jouw term, “data-inrichting” vergen. Zodra coördinatie nodig is, schiet beperking tot “de eigen organisatie” voorspelbaar (!) tekort. Dat lukt pas volgens oriëntatie op “data-uitwisseling.”

Tja, als niemand dat begrijpt, als ze het al lezen, heeft het voorlopig geen zin om dat te herhalen. Het is allang volstrekt duidelijk, althans, voor wie het wil begrijpen.

Terecht kan je opmerken dat juist ik maar blijf schrijven. Daarop antwoord ik dan dat ik vooral voor mijzelf ben gaan schrijven. Als iemand anders ooit geïnteresseerd raakt, kan z/hij voor resulterende teksten op mijn website terecht. Intussen meen ik dankzij de concentratie die het schrijven ‘kost’ in elk geval zelf iets alweer nader te hebben leren kennen. En dat is natuurlijk nooit af.

Ach, “een denktank.” Wat je wilt, is uiteraard een doetank.

(Ook) jij bent stellig sinds jaren bezig om van verschillende organisaties medewerking aan, vooruit, allereerst maar eens een proefopstelling te verkrijgen. Blijkbaar slaag je er in jouw, zeg maar, formele functie(s) niet in. Mijn ervaring is, vergelijk het maar met publiceren, :-) dat het op informele manier (lees: van buitenaf) zeker niet lukt om ‘binnen’ te dringen. Zucht, als de aangekondigde nieuwe bestuurscultuur ergens toe leidt, pakt die geheid verder gesloten uit. Verhullende retoriek voor kabinetsformatie.

Een vraag is van wie je eigenlijk toestemming nodig hebt om zo’n proef te doen, om er minstens mee te beginnen? Als ‘ze’ even niet opletten, waarom doe je het niet ‘gewoon’?

Het heeft uiteraard de voorkeur om een lijnmanager te ondersteunen in haar/zijn besef dat opgaven stelselmatig van aard zijn. Onder de noemer van **Accelerator Platform** heb jij de nadruk erop gelegd, dat voor zulk informatieverkeer een nieuw gereedschap nodig is. Dat maakt besluitvormers echter nodeloos angstig en dus afwijzend.

Informatiekundig zowel theoretisch als praktisch – wat is het verschil eigenlijk? – bestaat het gereedschap dat jij terecht als onmisbaar aanwijst. Voor verdere uitleg

verwijs ik je naar Jan van Til.

De opgave mbt coördinatie die jij schetst, is uniek. Dat wil echter niet zeggen dat het gereedschap ervoor uniek moet zijn. Als jij naar een bouwmarkt gaat en vraagt om gereedschappen om één plank op een lengte van 83 cm te zagen en een andere plank op een lengte van 134 cm, krijg je als advies – tenzij je met een oplichter te maken hebt – dat je daarvoor genoeg hebt aan één houtzaag (waarmee je willekeurige lengtes aankan).

Over samenwerking gesproken, zo doen we allemaal wat. Wanneer ik desondanks serieus neem dat jij schrijft “dat ik mezelf niet als informatiekundige beschouw,” zou ik zeggen, laat die aspecten van een oplossing over aan een ... informatiekundige. Wat telt, is dat je haar/hem als zodanig vertrouwt. Dus, probeer het in dat opzicht niet meer beter te weten. Neem van Jan en mij aan, zo’n informatieronde is niets ... nieuws.

Jij kunt je – iemand anders kan zich? – dan helemaal richten op de materiële noodzaak van coördinatie. Je merkt dat ik daar op mijn beurt niet eigenwijs over doe. Zeg jij het maar, waarom die en die organisaties – eventueel allereerst afschriften van – die en die informatieverzamelingen voor overzichten mbt zus en zo “casus” beschikbaar moeten stellen. Al begin je met slechts twee daarvoor relevante verzamelingen, daarmee open je reeds het verkeersbereik in tegenstelling tot averechtse handhaving van apartheid.

Een informatieronde voor o.a. een, zoals jij het noemt, **Accelerator Platform** laat zich nog weer doeltreffender en –matiger tussen schakelen volgens een stelselmatig informatiemodel. Een dergelijk model blijft een idealisering in de zin dat praktische inrichting altijd vergaand federatief van opzet is (vanwege de verschillende organisaties). Daarvoor heb je een informatiekundig ontwerper nodig die Metapatroon beheerst. Maar ook zonder zo’n model kan je met een informatieronde inderdaad al een eind op weg met coördinatie(voorziening) komen, zoals je in je artikel ‘duidelijk’ aangeeft.

Over bestuurscultuur gesproken, naar mijn idee ‘durft’ een lijnmanager eerder ruimte voor een proef te geven indien haar/hem daarvoor een voorstel zgn vertrouwelijk bereikt. Terwijl jij allang weet dat een proef niet kan mislukken (want werkend gereedschap ervoor bestaat), rekent zo’n manager vooralsnog op mislukking. Weet z/hij veel?! Z/hij wil dus vooral het gevoel hebben niet op – nogmaals, voor haar/hem hoogstwaarschijnlijke – mislukking te zullen worden afgerekend. Dáárvoor dient vertrouwelijkheid. (Pas) zodra de proef geslaagd is, durft een manager méér. Ofwel, ga aanvankelijk juist niet met een publicatie zwaaien.

Wat nog wel wil helpen, is dat je vooral continuïteit benadrukt. Zo sloeg het eens aan, dat ik ipv uitleg te verschaffen over de informatieronde mij beperkte tot het uitspreken als slogan van “Blijf overal zoveel mogelijk van af!” Dat stelde blijkbaar gerust (en de bewering is ook juist). Over voortzetting ná een succesvolle proef ging overigens een andere ‘leidinggevende’ die onbereikbaar bleek en was het prompt afgelopen. Het blijft, zachtjes uitgedrukt, moeilijk om te accelereren in een voertuig met overal remmen, maar nergens een gaspedaal.

Wat mij betreft is nu de vraag wie in jullie doetank informele toegang heeft tot welke lijnmanagers die verantwoordelijk zijn voor aspecten van wat jullie terecht als veel omvattender opgave opvatten.

Ik weet niet of Jan nog te porren is voor informatiekundige bijdragen. Voor zover ik weet, heeft hij van verhuizen een dagtaak gemaakt.

79.47

Ik geef mijn vergissing toe. [De senior adviseur] is zowaar meteen aan de slag gegaan en biedt m.i. aanknopingspunten voor opbouwende voortzetting. Ik doe m'n best. Wordt dus vervolgd.

79.48

Nogmaals zeer bedankt voor je “bespiegelingen” over Metapatroon. Ik herhaal je beoordeling treffend te vinden. Als verder compliment bedoeld ben ik het echter zelfs grondig met je begeleidende opmerking òneens. :-) Jij schrijft dat jouw filosofische insteek, ook nog eens op persoonlijke titel, niet-bestuurlijk is. Ik vind het daarentegen de zowat dringendste vraag, hoe we kunnen helpen vermijden dat politiek & beleid, haha, lees inderdaad óók iv-strategie en –beleid als aspect ervan, voorrang geeft en maar blijft geven aan reactie op incidenten. Dat is uiteindelijk de verantwoordelijkheid per persoon, want de nieuwe bestuurscultuur, dat ben je zèlf. Wat een motto! Ik moet het nog zien, maar blijf benadrukken dat we voor deugdelijk beleid-als-afstemmingskader niet ontkomen aan – de noodzaak van het kunnen beschikken over – een verbindende grondslag. Met paradigma als synoniem van grondslag, noem dat grondslagwerk gerust filosoferen. Ik juich die insteek daarom van harte toe. Je kent stellig het gezegde dat niets zo praktisch is als een goede theorie.

Ik begrijp ook wel dat jij met die opmerking hebt willen zeggen, dat menig bestuurder allergisch is voor wat zij of hij de aandacht maar vindt afleiden van wat z/hij teltens beschouwt als incident-van-de-dag. Wat volgens hen daarvoor niet past, bestempelen ze gauw àfwijzend als filosofie. Semantische discussie, dat is ook zo'n dooddouner. Lees anders [Fopvatting](#) als mijn analyse eens. Vandaar dat je stelt “op persoonlijke titel” te bespiegelen. Het is inderdaad de opgave om een verandervoorstel aan bestuurders de prompt herkenbare schijn te geven van dè oplossing van een incidenteel probleem, waarbij het stelselmatige oplossingskarakter helaas in elk geval voorlopig verborgen moet blijven. Je kunt het echter ook treffen met een bestuurder en meteen, hoera, mikken op filosofische kortsluiting. Dat is wederom ... persoonlijk.

Wat vind je ervan om als vervolg allereerst een beknopt modelleervoorbeeld te bekijken? Daarvoor wijs ik je op [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantisch diagram met Metapatroon](#). Je kent die materie, zodat je eerder dóór de methode heen kunt kijken voor duiding van het resultaat ermee. Want ook Metapatroon is middel, géén doel.

Voor mijn – verdere – reactie op jouw opmerkingen begin ik achteraan jouw tekst. Dat is in jouw geval uiteraard geen toeval, te weten dat jij vraagt naar de ontstaansgeschiedenis van Metapatroon (Engels: Metapattern). Ik ben het graag met je eens, dat die insteek doorgaans begrip bevordert vanwege het verband met motieven die daardoor zichtbaar raken. Daarom beperk ik mij niet tot een toelichting op louter het ontstaan, maar kenschets ik tevens de verdere geschiedenis.

Voor mijn Delftse studie bestuurlijke informatievoorziening, destijds een afstudeerrichting aan de faculteit Wiskunde van de TH (thans: TU), was een langdurige stage kenmerkend (en voor mij één van de redenen om die richting te kiezen). Dat zgn afstuderen-in-de-praktijk was toen nog uitzondering. Ik ‘werkte’ vanaf begin 1977 ruim een jaar bij Smit Zeesleep- en Bergingsbedrijf, onderdeel van de bedrijvengroep Smit Internationale (en inmiddels als onderdeel van Bos Kalis onlangs behulpzaam bij het bevaarbaar van het Suezkanaal door een dwarsliggend

containerschip vlot te trekken). Het was eind jaren zeventig van de vorige eeuw en tot Smit Internationale behoorde ook een klein ingenieursbureau. Of ik daar ook even kon komen praten? De drie medewerkers wensten een database met àlle informatie over offshore. Hmm, ik heb uitgelegd dat het verzamelen, categoriseren enz. van relevante informatie tientallen medewerkers zou vergen, en dat zou nog maar een begin zijn. Het leek mij onrendabel ...

De Weekbladpers Groep, het is dan ongeveer tien jaren later, is uitgever van o.a. **Voetbal International**. De uitgeefdirecteur van dat weekblad wil het informatieaanbod aan abonnees uitbreiden. Ze zouden tevens een database moeten kunnen raadplegen. Wat wil je erin hebben, vraag ik. Antwoord, opnieuw: àlles! Ditmaal vond ik het niet eens zo'n gek idee. Want èchte fans hebben inderdaad belangstelling voor van alles en nog wat dat hun idolen betreft. Terwijl ik onveranderd besepte dat àlles een illusie is, intrigeerde de opgave mij methodisch. Stèl ... Hoe zou dat dan kùnnen? Zoals een ander gezegde luidt, de rest is ... geschiedenis.

De methode was na wat puzzelen meteen àf. Er is sindsdien aan het formele verbijzonderingsbeginsel nooit meer iets gewijzigd, klaar. Mijn presentatie ervan kent echter een verloop dat ik in vier stadia kan verdelen. Je treft hier in de zeer beknopte geschiedenisweergave enkele literatuurverwijzingen aan, maar zolang je geen onbedwingbare belangstelling krijgt kan je ze laten voor wat ze zijn. Het is maar dat je een serieus idee krijgt dat [Metapatroon](#) ook en vooral wat grondslag aangaat, uitgebreid toegerust èn -gelicht is.

In het eerste stadium nam ik objectgerichtheid als vergelijkingskader. Daarvoor is de titel van mijn allereerste beschrijving exemplarisch, zie het opstel [Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening](#) (1991). Aan de ondertitel kan je herkennen dat ik uitleg voorts zocht in 'vertaling' van normalisatie volgens entiteit-relatiemodellering. De uitleg volgens vergelijking met objectgerichtheid heb ik volgehouden tot en met [Informatiekundige ontwerpleer, strategieën in objectgerichtheid](#) (Ten Hagen & Stam, 1999). In dat boek drijf ik er met onbegrijpelijke 'formules' vanaf hoofdstuk 24 echter reeds vooral de spot mee. Dat moest dus ànders.

Het tweede stadium omvat **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, verschenen eind 2000, door de uitgever in het colofon met 2001 gedateerd). Het moet duidelijk zijn, vond – en vind – ik dus, dat Metapatroon een kwalitatief àndere methode is, maw sui generis. In deel 1 staat voor het eerst een m.i. bruikbare schematechniek gepubliceerd. Daar verschijnt tevens het begrip nul-identiteit, dat Metapatroon tevens tot een heuse logica maakt, zeg maar een stelsellogica. Dat eerste deel van – het boek – **Metapattern** heb ik later apart raadpleegbaar gemaakt als het opstel [The pattern of Metapattern: ontological formalization of context and time for open interconnection](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2004-01, Universiteit van Amsterdam, 2004).

Het derde stadium begon meteen nadat ik manuscript voor – het boek – **Metapattern** had voltooid. Voor wat mijn proefschrift [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism, including conceptual grounds of business information modeling](#) zou worden, raadpleegde ik werk van Charles Peirce over – wat hij noemt – semiosis. Als semiotiek synoniem is met tekenleer, en informatiekunde met tekenleer, leek het mij raadzaam om voor een grondslag eens te lezen wat de man erover schreef die als grondlegger van de – moderne –

semiotiek geldt. Voltreffer! In hoofdstukken 2 en 4 van **Semiosis & Sign Exchange** doe ik verslag van hoe ik Metapatroon liet passen in wat ik mèt Metapatroon van Peirce's triade-plus-grond uitbreidde tot een enneade, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een afbeelding. Volgens de enneade geldt principieel zowel onderscheid als verband tussen o.a. context en situatie (en motief). Aangeduid met enneadische termen is niet object-in-context aan de orde, maar object-in-situatie. Een context is, zeg maar, het tekengedeelte mbt situatie (en motief). Sinds het ontwerp van de enneade doe ik vergelijkend onderzoek naar grondslagen. Ik heb nog niets kunnen ontdekken dat ontologie, epistemologie en semiotiek op die manier verenigt resp. op elkaar betreft.

Het derde presentatiestadium duurt – dus – nog voort. Daarentegen duurde het vierde stadium kort en is allang afgesloten. Zo rond 2002 kwam ik tot het voorstel voor een andere schematechniek, zie [Metapattern, development of notation](#). Een overzicht dat beperkt blijft tot de m.i. optimale notatiewijze biedt [Metapattern, overview of notation](#).

Jouw aanduiding met object-in-context is dus vóór-enneadisch. :-) Sterker nog, zoiets als object-in-situatie klopt evenmin, want slechts, eh, zoiets als een gedeelte van een object verkeert in een situatie. Daarom wijs ik op samenloop van object en situatie, resulterend in situationeel objectgedrag (en dat is dus hetzelfde als objectmatig situatiegedrag).

Ik vind het overigens prima, wanneer je in termen van object-in-context over Metapatroon schrijft. Dat doe ik ook vaak genoeg (om vooralsnog enigszins begrijpelijk te blijven).

Voor stelselmatic gevorderde informatiekundigen, maar nota bene dus eveneens voor wie àndere vakdisciplines 'grondig' wil beoefenen (en daarvoor moet ontsnappen aan vooropgezette afbakening volgens domeinen, sectoren e.d.), acht ik het zeker van belang dat Metapatroon de tekendimensie (lees ook: het tekenmoment) van de enneade 'dekt.' Ik handhaaf Peirce's m.i. geniale idee dat teken bemiddelt. En omdat de enneade méér elementen telt, negen dus, dan de vier van triade-plus-grond volgens Peirce, valt de bemiddeling door het teken véél preciezer te duiden voor enerzijds de zgn externe werkelijkheid (situationele objectgedragingen), anderzijds de zgn interne werkelijkheid (motivationale gedragsbegrippen) en àls het verband daartussen.

Wat denk je van een mentaliteitsgeschiedenis op enneadische grondslag?

Ben je er nog? Jij hebt dus gelijk met je vermoeden dat Metapatroon helpt "om variëteit binnen één systeem niet verloren te laten gaan." Als je bedenkt dat Peirce pragmatiek bepleitte, gaat het daarbij met "systeem" om het bereik voor onderling afhankelijke gedragingen. Met wat aldus een pleonasme is: ecosysteem. Ik zeg bij voorkeur: stelsel. Of, dan eveneens pleonastisch uitgedrukt: verkeersstelsel. Hoe dan ook, vanwege – altijd maar de veronderstelling van – hun interdependente aard moeten zulke gedragingen – enigszins – dienovereenkomstig verweven beschreven kunnen worden. En met veranderlijke verwevenheid moet de beschrijving ook kunnen worden bijgehouden, zie ook verderop een alinea waarmee in inga op jouw opmerking over o.a. "terugrollen."

De term systeem wordt ook wel gebruikt om juist iets apart te benoemen, zoals een enkel informatiesysteem zoals er talloze informatiesystemen zijn. Indien dat aparte systeem voor gebruik met – zeer – kleinschalig bereik bestemd is en blijft, manifesteert zich er 'binnen' geen variëteit of laat zich 'betrekkelijk' eenvoudig

onderdrukken. Het hek eromheen dient feitelijk als impliciete context. Zonder resp. hekken valt er uit zomaar een mengsel van informatie echter niet eenduidig wijs te worden.

Zodra er alsnog onvermijdelijk “behoefte [ontstaat] om de verbinding te leggen tussen [aldus] verschillende systemen,” kan daarin vaak met een zgn informatieronde vergaand voorzien worden. Daarmee lukt het vlot, nou ja, indien betrokkenen meewerken, om het bereik van informatiebeheer op te schalen en bijgevolg de gebruikskwaliteit van informatie – sterk – te verbeteren. Welke verschillen volgens verschillende ‘systemen’ zijn nota bene noodzakelijk? Welke tellen als nodeloze duplicaties, welke als (registratie)fouten, enzovoort. Het verkrijgen van medewerking is zo’n bestuursprobleem.

Waarom zou je verschillende ‘systemen’ vervangen? Hoe dan ook lukt het nooit allemaal tegelijk. En vergeet de maatschappelijke verhoudingen tussen deelnemers aan informatieverkeer niet, die vaak noodzaken tot een federatieve opzet. En meestal voldoet een mate van interoperabiliteit die eenvoudig via een informatieronde werkt. Op z’n minst heeft vervanging dan geen haast. Een schoolvoorbeeld van handhaving van informatiebeheer volgens federatieve verhoudingen is wat thans multiproblematiek heet. Er bestaat beleid voor samenwerking door allerlei instellingen waaronder de Rechtspraak(organisatie). Maar ook en vooral zgn belanghebbenden zelf tellen als evenzovele deelnemers aan maatschappelijk informatieverkeer. Dat vergt stelselmatige autorisatievoorziening, waarvoor op die maatschappelijke schaal verbijzondering tot – nadere – hoedanigheden noodzakelijk is; dat is uiteraard tevens een cruciale voorwaarde voor – aanleg van – voldoende eenduidige controlesporen.

Voor oplossing van multiproblematiek moeten bestuurders begrijpen dat zij nergens absoluut verantwoordelijk voor – kunnen – zijn, maar verantwoordelijkheid dragen voor het leveren van een aandeel. Wie de grondslag van Metapatroon aanvaardt, beseft dat multiproblematiek eveneens een pleonasme is. Er bestaat géén probleem dat volledig op zichzelf staat, en dienovereenkomstig geïsoleerd opgelost kan worden. Erkenning van verwevenheid lijkt ‘het’ ingewikkelder te maken, maar het is natuurlijk veel eenvoudiger om problemen van redelijk samenhangende oplossingen te voorzien dan om ze feitelijk onopgelost te laten door, alle retoriek ten spijt, kortzichtig de rug naar de samenleving te keren.

Overigens stelt een informatieronde qua Metapatroon nog nauwelijks iets voor. Het is echter wel raadzaam om met Metapatroon een, noem het daarvoor maar, stelselmatig referentiemodel op te stellen. Dat helpt allereerst om interoperabiliteit via een informatieronde te optimaliseren, omdat het stelselmodel – als het goed is – toont waar(uit) de verschillen, overeenkomsten, hiaten e.d. bestaan.

Het besef dat “een (informatie)model [...] de werkelijkheid [kan] vatten, maar niet vangen” heeft Alfred Korzybski verwoord als “the map is not the territory.”

De enneade geeft een ruwe clou hoe “de diepe werkelijkheid van ons menselijk bestaan” onlosmakelijk – dat is zo’n Peirceaanse voorwaarde – samenhangt met de oppervlakkigheden van onze menselijke gedragingen. Overigens ‘geldt’ de enneade ruimer voor subjecten, dwz voor ‘iedereen’ die voorzien van cognitief vermogen actief bijdraagt aan gedrag dat volgt uit samenloop met situatie. Zeg ook maar ruwweg: organismen.

Ik ben terughoudend met beweringen over kunstmatige intelligentie. Er blijkt doorgaans mee bedoeld wat operationele analyse (Engels: operations research)

heet als vakdiscipline voor praktisch (beslis)gebruik van wiskundige modellen en technieken. Tja, wat is wiskunde? Het is evident dat een nauwkeuriger model dienovereenkomstig toegespitste beslissingen kan faciliteren. Wanneer jij dat bedoelt met verwijzing naar “machine-leren,” kan Metapatroon inderdaad ‘beslissend’ :-) modelleervoordeel bieden. Maar onder leren versta ik dat een subject met zijn cognitief vermogen (vandaar sub- ipv object) komt te beschikken over – zo iets als – een patroon voor alweer aangepaster gedrag in een voor hem als relevant ervaren situatie, enzovoort. Hoe dat cognitief werkt, valt buiten het bereik van Metapatroon. Het – vermoeden over het – (leer)resultaat kan wèl weer volgens Metapatroon in stelselmatig verband worden uitgedrukt, enzovoort.

Met een dia-enneadische opstelling, zie wederom [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor een afbeelding, heb ik op hoofdlijn proberen te schetsen dat cognitie gedrag dient (met ergens ‘onderweg’ aan- en afleerresultaten, de totstandkoming waarvan natuurlijk óók gedrag vergt). Wanneer dat idee van zulke doorgaande pragmatiek zelfs maar een beetje klopt, zou voor zgn kunstmatige intelligentie weleens vooral het gebrèk aan leervermogen op z’n subjectiefs kenmerkend kunnen zijn.

Is het voor iv-strategie en beleid eigenlijk nodig om zó ver de samenhang tussen ontologie, epistemologie en semiotiek te verkennen? Het kan ook zonder, maar naar mijn overtuiging helpt het wel degelijk pràktisch om de grondslag zo ‘diep’ mogelijk te leggen. Want aldus “filosofisch ingestoken” past er altijd méér op. En dat lukt altijd en overal ook nog eens op principieel dezelfde manier, waardoor digitale voorzieningen voor facilitering van informatieverkeer, zeg maar, compact kunnen blijven en daardoor betrouwbaarder, goedkoper en ga zo maar door.

Over leren gesproken, jij weet allang dat het moeilijk is, zo niet onmogelijk, om bestuurders voor stelselmatige oriëntatie te porren; doorgaans luidt hun devies ‘eigen stoep eerst.’ Maar wat hebben vooral zij aan een stoep die nergens toe leidt? Nogmaals, vraag ze daarom niet om toestemming om meteen – en vooral – de verbindingsweg aan te leggen, maar doe dat wèl. Mits je beschikt over een stelselmatig bemeten ontwerp, is dat dus zelfs veel goedkoper, sneller klaar, enzovoort. Haal ze er weer bij om het lint door te knippen, iederéén blij.

Terwijl wij kennelijk allebei het belang van filosoferen beseffen, is er nog wel iets waarover ik het òneens met jou ben. :-) Nee, ik vind “de relationele database” niet “bijzonder problematisch,” integendeel. Problematisch vind ik wèl, en dat is iets ànders, de methode van entiteit-relatiemodellering. Het gaat daarmee mis, zodra het gedragingenbereik dat het ‘systeem’ in kwestie moet faciliteren door variëteit per ob-/subject gekenmerkt is.

Als tèchnische voorziening voor digitalisering is en blijft de relationele database zelfs zéér geschikt. Volgens Metapatroon is èlke gedraging (lees ook: eigenschap) immers, nota bene recursief toepasbaar, eenduidig bepaald door tweeledige samenloop. Dat kan je in het modelleervoorbeeld waarnaar ik je eerder verwees, duidelijk ‘aan het werk’ zien. Ofwel, een registratie-eenheid is zowel radicaal gestandaardiseerd als minimaal van omvang. KnitbITs als het programmatuurplatform voor Metapatroon maakt daarom gebruik van de relationele database.

Het is de éénheid van samenloop die opzettelijk (!) “plat” is. Maar die vàste tweeledigheid maakt die éénheid ònbegrensd herhaalbaar. Het is de toevoeging van – mogelijkheid van – recursiviteit die willekeurige verwevenheid met willekeurig

bereik laat ordenen.

Nogmaals, het is uiteraard een krankzinnig idee om àlles te willen registreren. Maar dankzij zo'n idee ligt een wiskundige kunstgreep ineens voor de hand. Want draai eens òm wat traditioneel doorgaat voor regel en uitzondering. Volgens hun 'oude' verhouding passen uitzonderingen niet volgens de regel. Dus, probleem. Een verklaringsskader voor wat voorheen – allerlei – uitzonderingen waren, moet uiteraard wat uitgebreider zijn. Zo veronderstelde ik tevens context als variabele. Wat blijkt? De oorspronkelijke regel verschijnt als het eenvoudigste geval volgens de verrijkte ... grondslag. Dat komt er volgens het nieuwe formalisme op neer, dat voor de toegevoegde variabele(n) géén waarde(n) achterwege blijven, klaar. Dus, oplossing. Naarmate het bereik groter is, neemt de kans op structuurwijzigingen uiteraard sterk toe. Daarom 'kent' Metapatroon resp. KnitblTs naast controlespoor voor informatiewaarden tevens een controlespoor voor structuurwaarden. De combinatie ervan maakt willekeurige reconstructie mogelijk. Jij noemt dat "terugrollen."

Mag ik ook met je van mening verschillen over Metapatroon als "manifestatie van postmodern modelleren"? Wat mij betreft hangt ook dàt er maar weer van af. Ja, volgens atomisme laat Metapatroon van alles en nog wat door elkaar lopen, dus ònverklaarbaar. Maar zodra je van paradigma wisselt, en doe dan ajb meteen de enneade, is er van – indruk van – wanorde géén sprake meer. Er blijkt een plaats voor àlles, en àlles is op z'n plaats. Je zou het herstel van moderniteit kunnen noemen, maar ... ànders.

Ik kom nog even terug op tot dusver gangbare modelleermethoden/-talen. Vooral entiteit-relatiemodellering laat zich zodanig 'beperken,' dat het als het ware overgaat in Metapatroon (en het dus géén entiteit-relatiemodellering meer is). Voor zo'n analyse, zie o.a. [Modifying Object-Role Modeling into Situated-Object-Behavior Modeling with Metapattern](#). Het is dus dankzij die beperking dat de relationele database-techniek uitstekend bruikbaar is voor Metapatroon.

Mee eens, betrekkelijkheid heeft axiomatische status. Nogmaals, als het primaire kenobject – met excuus voor de verwarring – voor modellering geldt gedrag. En voor gedrag neemt Metapatroon recursie van tweeledige samenloop als kenmerkend aan. Kijk het modeleervoorbeeld er eventueel nog eens op na.

Dat principiële samenloop- annex betrekkelijkheidskarakter heb ik niet bedacht. De literatuur over, bijvoorbeeld, sociale psychologie staat er vol van. En de complementariteitstheorie van Niels Bohr – licht 'gedraagt' zich òf als deeltje òf als golf – komt er feitelijk eveneens op neer.

Wat ik toevoegde, is de recursie. Daarmee is mijn bijdrage, in zoiets als een logische volgorde, een nog weer omvattender grondslag plus strakke beschrijvingsmethode voor ònbeperkt bereik. De ontwikkelvolgorde was overigens dus òmgekeerd, zoals de praktijk wel vaker anders verloopt dan theoretisch gedacht.

Ja, ik heb Ockhams scheermes voor Metapatroon nog maar eens èxtra geslepen. Nogmaals, de samenloopfactoren zijn tot twee teruggebracht. Dat lijkt een beperking, maar blijkt een opening omdat zodoende recursie ònbeperkt mogelijk is met behoud van overzicht.

Nee, Metapatroon is niet "toepasbaar op een veel grotere schaal dan wellicht oorspronkelijk bedoeld." Zoals ik de geschiedenis geschetst heb, begòn het juist met het idee om over een methode te willen beschikken met ònbepaalde mogelijkheden wat variëteit betreft, dwz op zelfs onvoorstelbare schaal. Oeps, daarbij moest de methode praktisch blijven. Als jij zo vriendelijk bent om Metapatroon eigenschappen

als “elegantie” en “robuustheid” toe te schrijven, ben ik wel zo wijs om het prompt en graag met je eens te zijn.

79.49

Mijn indruk van hoe het er ook bij die organisatie tot dusver aan toe gaat, is dat informatiekundig ontwerp zoals ik dat bedoel helemaal niet aan bod komt. Met voorrang verdienen betekenissen aandacht. Het is maar een suggestie voor – aanpassing van – wat daar moet doorgaan voor iv-strategie en –beleid.

79.50

Allereerst bedankt voor inzage in het artikel **The Role of Context in Cognitive Systems** door James Neel cs. Ik ben zeker géén radio-technicus oid, maar het lijkt mij misleidend om aan een radio(apparaat) cognitief vermogen toe te schrijven. Het gaat mij helemaal te ver om zo’n apparaat als exemplarisch voor “cognitive systems” voor te stellen. Iets anders dan een ‘klassieke’ thermostaat kan ik er principieel niet aan herkennen. Mee eens, het kan helpen, het gemak dienen, enzovoort, zoals de exemplarische thermostaat dus ‘doet,’ indien zo’n apparaat naar eventueel wisselende omstandigheden als het ware zèlf(standig) zijn instelling aanpast “to ensure effective and efficient communications across a wireless link.” Daarvoor moeten omstandigheden er inderdaad invloed op kunnen hebben, opdat “this additional information [can be] used to control (adjust the knobs of) radio behavior,” maw “to help guide the radio’s adaptations.” Ook mee eens, dat lukt digitaal – doorgaans – nu eenmaal veel gevarieerder dan analoog. Zo’n apparaat is en blijft echter een object, ofwel gewoon ... gereedschap. Het is beslist géén subject. Dat onderscheid acht ik ook en vooral ethisch cruciaal. Want een object is niet aansprakelijk enz. Dat is voor dienovereenkomstige gevolgen met zowel voor- als nadeel wèl het subject dat het gereedschap heeft gemaakt, gebruikt e.d.

Dankzij jouw signalering ben ik er nu van op de hoogte van de auteurs o.a. aan Metapatroon aandacht schenken. Hoewel ik hun moeite op prijs stel, luidt mijn advies echter om je voor begrip van Metapatroon niet volgens hun weergave te oriënteren. Zij hebben m.i. vooral de aanname gemist van recursieve betrekkelijkheid. Zo blijft er van de methode voor eenduidige ordening van betekenissenvariëteit overeenkomstig gedragingenvariëteit uiteraard niets over. De vergissing van de auteurs lijkt mij verklaarbaar door de opgave die zij – menen te – hebben. Zij willen het ene apparaat verbeteren. Het gaat ze dus helemaal niet om stelselmatig overzicht op de schaal van maatschappelijk verkeer zoals dat bij uitstek (!) geldt voor rechtspraakprocessen en het aandeel van de Rechtspraak(organisatie) aan het verloop ervan. Voor wat ik begrijp wat het is waarop zij mikken, zouden zij best nog eens een eind kunnen komen met hun verabsoluteerd onderscheid tussen object en context. Maar daar houdt het m.i. dan ook wel op. Ik blijf me nog even als zuurpruim ... gedragen. :-) Met gedachtenexperimenten zoals Schrödingers kat heb ik evenmin weinig op. Wat moet ik daar nu mee, dwz met een opgesloten kat waarvan ik voorlopig niet weet of die al dan niet (over)leeft?

Als ik er een pragmatische wending aan geef, zou het er voor mij (!) op enig moment (!) om kunnen gaan of het nog zin heeft om kattenvoer te kopen als ik tòch naar de winkel ga. Dat is hier, inderdaad, eveneens een gedachtenexperiment. In het geval van een èchte opstelling, en laat vanuit het perspectief van de kat in kwestie proef dan maar weg, moet ik er voor uitsluitend een einde aan maken. In het geval ik door opening-van-zaken geleerd heb dat de kat leeft, moet ik hem natuurlijk niet in die

opstelling terugh plaatsen (want dan weet ik vervolgens nog steeds niet waaraan ik eenmaal in de winkel qua inkopen verstandig doe).

Wat Heisenberg oppert als onzekerheidsrelatie/-beginsel is nu net de onvermijdelijke onzekerheid die volgt uit verabsolutering en navenant essentialisme. Het maakt daarbij dus niets uit op welke schaal 'iets' als object geldt. Zonder de omstandigheden in aanmerking te nemen – en voldoende te kennen – ontbreekt domweg een voorwaarde voor zekerheid. Wat Bohr daarom doet, is om voor een oordeel omstandigheden mee te laten wegen. Omdat Heisenberg het natuurkundig over zgn quantumverschijnselen heeft, wijst hij slechts twee relevante, eh, variabelen aan die in absolute zin onderling onbeslisbaar zijn. Nogmaals, Bohr stelt daarom voor om te relativiseren. Hij onderscheid dienovereenkomstig twee – soorten van – omstandigheden (lees ook: meetopstellingen). Hij neemt ze onderling verschillend. Ze zijn, met andere woorden, onderling complementair. Zodra de omstandigheden maar duidelijk genoeg zijn, voilà, verdwijnt de onzekerheid volledig. In het Engels dient daarvoor het gezegde: You cannot have the cake and eat it too. Volgens Wikipedia is het eerste gebruik van die uitdrukking gedocumenteerd voor 1538. Over complementariteitsbeginsel gesproken!

Voor zover ik heb kunnen nagaan, beseft Bohr dat complementariteit als beginsel (!) niet tot verklaring van quantumverschijnselen beperkt hoeft te zijn. Hij is echter nooit, althans niet aantoonbaar, tot veralgemenisering gekomen.

Oh ja, Bohr heeft in elk geval voor quantumverschijnselen scherp door dat hij een expliciete relativering onderneemt. Tot zijn onaangename verrassing wil Einstein echter he-le-maal niets van het complementariteitsbeginsel weten. Bohr rekent op Einsteins steun. Want, zo neemt hij aan, vooral Einstein propageert toch relativiteit? Over contexten gesproken, blijkbaar verstaat Einstein er voor zijn theorie iets anders onder. Zij hebben er intensieve gesprekken aan gewijd, maar zijn van mening blijven verschillen. Voor opgaven van betekenissenordening vind ik op mijn beurt dus dat Bohr met zijn relativiteitsbegrip op de goede weg was. Zo zijn er talloze denkers waarvan het werk duidelijke sporen toont om tot een verklaringskader voor variëteit te komen. Je kunt dus wel denken dat ik niet goed wijs ben, maar ga dan ajb eens na wat Plato schrijft, enzovoort.

Spreekwoordelijk voor de noodzaak om te handelen is de legende van de Gordiaanse Knoop. Veel eerder had Alexander de Grote, nota bene door Aristoteles opgeleid, er genoeg van om door een dilemma geremd te zijn. Hij hakte de knoop door, en kon ... dóór.

Over de betekenis van Schrödingers kat praten en schrijven mensen nog altijd oeverloos langs elkaar heen. Heb je er weleens aan gedacht, dat een formeel rechtsgeschil er tot op zekere hoogte op lijkt? De eiser beweert zus (mijn kat leeft), de verweerder zo (kat van de eiser is dood, maar de mijne leeft). Als hun beweringen niet zouden verschillen, is er geen geschil, nietwaar? De rechter is niet voor niets verplicht (!) uitspraak te doen, zeg ook maar om de knoop door te hakken, en z/hij kan daarvoor ook nog eens afwijken van wat eiser en verweerder hebben beweerd.

Over zoiets als waarheid gaat een geschil, of welke afstemmingen van gedragingen, helemaal niet, laat staan over absolute waarheid. Het is aldus ook geen kwestie van gelijk hebben, maar van – tijdelijk – voorrang krijgen in maatschappelijk verkeer. Wat er allemaal bij komt kijken, moet vooral mbt verschillen ertussen kunnen worden bijgehouden (en blijven). Wanneer jij in Schrödingers kat aanleiding ziet voor

erkenning van variëteit en zo door naar een praktische manier om daarover registratie te voeren, hoera, dan is dat sprookje nog ergens goed voor. Ja, voordat je “de relationele database” iets verwijt, moet je dat als, zeg maar, uitvoeringsgereedschap zien. Daarvan verschilt de methode van entiteit-relatiemodellering als, zeg daarvoor maar, ontwerp gereedschap. Zodra betekenisvariëteit aan de orde is, zoals dus zelfs evident (!) is voor geschillen en rechtspraakprocessen om ze te helpen beslechten, schiet dat ontwerp gereedschap tekort. Stel dat je ervaart, dat je daarmee niet kunt aangeven op welke plaats de spijkers moeten komen om een deugdelijk resultaat te bereiken. Maar ook met Metapatroon moet je ooit spijkeren. Weliswaar kom je tot een ander ontwerp, maar om spijkers te slaan kan je dezelfde hamer – zelfs beter – gebruiken. Mag ik het een deconstructieve beweging noemen waarmee jij komt tot de uitdrukking “relevante informatie”? Hoe dan ook, een prachtige vondst! Inderdaad, “want” hoe wil je op voorhand en ook nog eens duurzaam bepalen “wat [...] relevant [is]”?

Daar is op z’n algemeenst het onzekerheidsbeginsel weer voor wie op absolute schaal blijft zoeken naar eenduidig gedrag. Dat schiet niet op en noodzaakt praktisch (!) tot – gebruik van – een methode die open is wat explicitering van situaties aangaat (en dienovereenkomstig van objecten en zo door van samenlopen ertussen tot specifieke gedragingen).

Verwant daarmee is inderdaad dat een “klant” als regel haar/zijn informatiebehoeften niet kan detailleren. Opnieuw is het vooral reuze praktisch om als ontwerper over een methode te beschikken, maar dan moet de ontwerper die methode uiteraard wel beheersen, om samen met de klant gaandeweg haar/zijn relevante :-) behoeften te kunnen leren kennen.

Maar, nee, ik zocht niet naar een opzet “om alles te kunnen registreren in één database.” Nota bene, ook een database is immers ‘slechts’ gereedschap. Hoeveel databases ‘nodig’ zijn, doet er daarom methodisch niet toe. Zeg het maar. Of welke zijn er (om voor overzicht op een informatieronde aan te sluiten)? Wat principieel telt, zijn verschillen in betekenis en samenhang ertussen.

Een algemener bruikbare opzet valt onmogelijk te verzinnen door op voorhand bepaalde technische beperkingen te volgen. Vaak zijn er in een véél en véél te vroeg stadium technische keuzes gemaakt die zicht op de werkelijke informatiebehoeften juist belemmeren. Dat is niet zomaarodeloos, maar werkt ronduit averechts.

Wie aan een middel voorrang geeft boven het doel, komt nergens.

Zoals jij Metapatroon iets verderop duidt, vind ik wel passend. Dus, ja, Metapatroon voorziet opzettelijk in de “behoefte aan een omvattender grondslag plus strakke beschrijvingsmethode voor onbeperkt bereik [en verschilt daardoor o.a. v]an de gangbare methode van [...] entiteit-relatiemodellering.”

Ik herhaal dat Metapatroon na de initiële ontwikkeling ervan, in 1990, géén verdere ontwikkeling meer gekend heeft 1. **als modelleermethode**. Wat veranderde, is 2. de wijze van uitleg ervan, 3. de grondslag ervan en 4. de schematechniek ervoor. Door 3. en 4. kon de uitleg verder (mee)veranderen. Mijn excuus ervoor, wanneer ik dat eerder blijkbaar onduidelijk voorstelde. Ik waag als reactie op jouw opmerkingen graag een volgende poging.

1. Aanvankelijk entte ik de uitleg op zowel objectgerichtheid als entiteit-relatiemodellering. Dat deed ik, omdat die modelleermethoden destijds bekend waren. Ik dacht dat het bieden van herkenbare aanknopingspunten kon helpen om

begrip te verkrijgen voor wat er dus wel degelijk van meet af aan principieel anders aan Metapatroon was. Nee, helpen deed dat niet.

2. Ik had nog geen eigennaam aan de modelleermethode gegeven. Ik koos voorts voor een zelfstandiger uitleg van wat kwalitatief altijd al een andere modelleermethode was. Daarvoor staat het boek **Metapattern** symbool. In dat stadium bedacht nog geen “nieuw paradigma.” Wèl voegde ik het expliciete begrip van nul-identiteit eraan toe, resulterend in een m.i. redelijk sluitende stelsellogica. Dat is nooit weg.

Maar wat paradigma betreft was ik nog geen overwegingen nagegaan die je omvattend filosofisch zou kunnen noemen. Dankzij de nul-identiteit kan echter de uitleg van Metapatroon althans gedeeltelijk alweer beknopter. Dat lukt door te stellen dat de beschrijvingen van de verschillende situationele gedragingen per ob-/subject samenhangen door de ene en daarvoor juist volkomen gedragloze nul-identiteit van het ob-/subject in kwestie. Hoe dat dan met recursieve betrekkelijkheid zit, blijft toelichting vergen.

Is dat niet veel te moeilijk voor een willekeurige informatiekundig ontwerper? Wat mij betreft kan je dat anders zien. Ja, het is zeker niet iedereen gegeven om dat grondig te begrijpen en praktisch bruikbare voorzieningen te ontwerpen. Maar van stelselmatig bekwame ontwerpers zijn er maar weinig nodig. En helemaal zonder zulke ontwerpers kunnen we beheerste omgang met variëteit helaas blijven vergeten.

3. Ik kan Peirce helemaal verkeerd hebben begrepen, maar ik meende te ontdekken dat hij op z'n filosofisch realisme en idealisme niet beschouwt als elkaar uitsluitende grondslagen. Hij betreft ze op elkaar. Dat doet hij praktisch met een beroep op begrippen die hij ervoor symbool doet staan. Dat is object voor realisme, en interpretant voor idealisme. Zoals ik je schreef, ziet Peirce af van het veronderstellen van een directe betrekking tussen object en interpretant. Hij laat ze 'als het ware' nog zoveel mogelijk voor wat ze ... waren door toevoeging van teken als bemiddelend begrip. Daarbij beseft hij in navolging van Aristoteles dat er een, ik noem het maar, verbijzonderingsfactor aan de orde is. Het verband volgens object, teken en interpretant 'hangt er maar vanaf' of, anders gezegd, varieert naar waarop het staat. Dat noemt – ook – hij: grond.

Wellicht heeft iemand anders dat eerder dan Peirce verzonnen, maar voor zover ik tot dusver heb kunnen nagaan is hij de eerste die ontologie, semiotiek en epistemologie principieel op elkaar betreft. Omdat ik voor Metapatroon reeds een drieledigheid bedacht had, te weten de tweeledige samenloop met het eenledige resultaat ervan, was het voor mij een kwestie van combineren. Hoezo, grond? Elk teken heeft een grond, en volgens Metapatroon is dat – zijn – context als onderdeel ervan. Zo kwam ik erop om tevens zowel voor object met situatie als op z'n Gestalt-psychologischs voor voorgrond-interpretant (latere aanduiding: begrip) met achtergrond-interpretant (latere aanduiding: motief) respectievelijk verbijzonderde 'gronden' te veronderstellen. En zoals Peirce zo iets als een scharnier monteerte tussen de oorspronkelijk tegenovergestelde begrippen om ze daarentegen onlosmakelijk op elkaar te betrekken en aldus door elkaar te laten constitueren, was mij zo'n schakel-voor-flexibiliteit als ingenieur bekend. Die 'maatregel' had ik vergaand los voor Metapatroon al getroffen en herhaalde die opzet daarom per tweetal object-situatie en begrip-motief. Het resultaat is de enneade. Metapatroon was dus instrumenteel voor het bedenken van de enneade. Het

verbijzonderingsbeginsel stond model voor één van de Peirceaanse dimensies/momenten; ik nam die indeling voor beide andere dimensies/momenten over, klaar. Omgekeerd, met inmiddels de enneade beschikbaar, laat zich Metapatroon nòg weer anders uitleggen, dwz ingebed in een raamwerk dat ontologie, semiotiek en epistemologie verbindend omvat. Dankzij de uitbreiding tot enneade heb ik hun wederkerige constitueringen van een ruwe structuur voorzien. Maar is dat niet veel te moeilijk voor een willekeurige adviseur iv-strategie en – beleid? Opnieuw stel ik voor om dat anders te zien. Hoe valt anders dan volgens een nodig en voldoende ruime grondslag een werkzame voorstel(ing) te ontwikkelen voor opbouwende bijdragen aan maatschappelijke opgaven met hun kenmerkende verwevenheid? En zoveel beleidsadviseurs zijn daar heus niet voor nodig, mits ze verwevenheid stelselmatig hebben leren duiden.

4. De herziening van de schematechniek betrof allesbehalve een “onvruchtbare poging.” Integendeel, ik vind dat de ‘hoekiger’ notatie sinds ca. 2002 de leesbaarheid en zo door naar begripelijkheid van modellen à la Metapatroon sterk bevordert. Dat stadium beschouw ik – voorlopig? – als “afgesloten,” omdat ik niet weet, noch doet iemand anders dat voor zover ik weet, hoe het duidelijker kan. “Verworpen,” als je het zo wilt noemen, heb wèl de voorafgaande schematechniek.

79.51

Ja, dat is nog steeds mijn onbetaalde dagtaak, dwz proberen gesalarieerde medewerkers ertoe te bewegen om een verkeersoriëntatie voor informatievoorziening te adopteren. Bijvoorbeeld zoiets als stadsontwikkeling is allang anders dan een lukrake nevenschikking van allemaal apart opgerichte gebouwen. Maar juist omdat zij goed worden betaald en dat kennelijk als bevestiging van hun bekwaamheid ervaren, zien ze geen reden om van referentiekader te veranderen. Dat is met medewerkers van IBM uiteraard niet anders. Aan volledige berusting ben ik echter nog niet toe (lees ook: kan ik mij financieel niet veroorloven). Ermee ophouden kan ik altijd nog (lees ook: als het financiële verlies blijft oplopen en ik werkelijk geen enkele kans meer zie om alsnog wat van mijn aanvullende pensioenvoorziening te maken). En ik documenteer het allemaal maar met hopelijk enige zelfspot, zie vooral mijn aantekeningen, en wie weet leest iemand het ooit met verbazing. Jij schreef eerder pas ná je pensionering tijd voor lezen te hebben. Tja, dan ben je dus géén medewerker meer. Doe je dan met vrijwilligerswerk mee? Wat spot betreft, wat jij zo ver weg in de VS blijkbaar niet begrijpt is dat hier alles, dus ook bestrijding van de pandemie, moet wijken voor de ontwikkeling van “een nieuwe bestuurscultuur.” Wees gerust, zodra die nieuwe cultuur gevestigd is zijn we des te vlotter af van o.a. die pandemie af. Wij wèl! Daar lijkt mij geen speld tussen te krijgen. Toch? Wat van buitenaf lijkt op het zoeken naar een (injectie)naald in een hooiberg, is dus een weloverwogen test met nieuwe bestuurscultuur. Heb jij dat nu door?

Ik houd het kort, want moet – van mijzelf – dóór met mijn vrijwilligerswerk. Ik heb een overheidsinstelling maar mooi zover gekregen om een zgn marktconsultatie te organiseren. Je weet wellicht dat het volgens de Europese richtlijnen voor overheidsaanbestedingen een verkennende procedure is. Ofwel, hoe kan een overheidsinstelling gratis aan ideeën komen? Klopt, daar moet ik vervolgens ook weer op reageren (en daaraan werk ik nu). Het heeft wel wat, die nieuwe bestuurscultuur hier, nietwaar?

79.52

Met dank voor je begeleidende behandeling stuur ik je bijgevoegd het document met de bijdrage van Information Dynamics, Voorburg, aan de marktconsultatie IR2021 voor “adviesdiensten informatiemodel.” [Zie **aantekening 79.53** voor afschrift.]

Ontvangstbevestiging stel ik op prijs.

Voor alle duidelijkheid merk ik aanvullend op, dat de eis van openheid m.i. duidelijkheid erover verlangt dat eerder werk door Information Dynamics op informatiekundige inhoud onmiskenbaar de vraag gevormd heeft die thans onder de noemer van deze marktconsultatie gesteld is. Daarom benadruk ik, dat de Rechtspraak(organisatie) overdrachtelijk gesproken naar de weg vraagt die nota bene Information Dynamics allang bekend is. Ofwel, met bijgevoegd document geeft Information Dynamics er een extra antwoord op. Dat acht ik strikt inhoudelijk beschouwd weliswaar overbodig. Maar omwille van wat kennelijk eisen van procedurele volledigheid e.d. zijn, heb ik namens Information Dynamics met het bijgevoegde document zelfs graag zo’n procedureel passend antwoord opgesteld. Met tevens dank voor de vooraf geboden

gelegenheid [...] met ons van gedachten te wisselen tijdens een vrijblijvende informatiebijeenkomst,

geef ik met het bovenstaande tevens uitleg waarom Information Dynamics er geen gebruik van maakt.

Graag verneem ik over de uitkomst van de marktconsultatie tzt nader bericht.

Intussen ben ik voorts zeer graag bereid tot nader overleg op initiatief van de Rechtspraak(organisatie), uiteraard voor zover de procedure dat toestaat.

79.53

Antwoord op marktconsulterende vragen

Inleiding en samenvatting Namens Information Dynamics, Voorburg, lever ik hierbij een schriftelijke bijdrage aan uw marktconsultatie IR2021 voor “adviesdiensten informatiemodel” zoals door u beschreven in een document dd. 24 maart 2021 (versie 1.0). Ik meen te herkennen, dat u onder de noemer van marktconsultatie kiest voor zgn innovatief inkopen en dienovereenkomstig afgewogen oordeelt volgens “nadere criteria” zoals aanbevolen in artikel 2.115 van de Aanbestedingswet 2012. Met zulke nadruk op – openheid voor – vernieuwing stem ik uiteraard volledig in.

De marktconsultatie in kwestie beschouw ik als erkenning van de vernieuwende kwaliteit van het werk dat Information Dynamics tot dusver gedaan heeft om administratieve processen van de Rechtspraak(organisatie) met evenwichtige digitalisering van noodzakelijke samenhang te helpen voorzien. De marktconsultatie is er immers duidelijk op gericht die principiële stelselmatige oriëntatie zelfs versterkt voort te zetten.

Information Dynamics werkt uiteraard graag ook verder mee.

Terwijl daadwerkelijke voorzieningen ter digitale facilitering o.a. passende programmatuur vergen, raakt het helaas weleens vergeten dat het met zulke ‘techniek’ slechts gaat om een aspect. Ook dat ene aspect is weliswaar onmisbaar, maar er zijn méér aspecten. En eventuele techniek mag zeker niet voorop staan. Wat telt, is optimale afstemming. Dus ook en vooral zgn techniek moet gewoon voldoen aan reële behoeften.

De relevante werkelijkheid voor digitalisering is echter zelfs principiële gewijzigd, en

wel door ... digitalisering.

Al helemaal sinds door digitalisering feitelijk géén grens gesteld is aan het onmiddellijk bereik met informatieverkeer, het Internet is daarvoor exemplarisch, moet de veranderopgave allereerst vooral begripsmatig op relevante schaal zijn geduid.

Dat draait inderdaad om het “informatiemodel.”

De noodzaak van stelselmatige aanpak is aldus allang onloochenbaar. Terecht beschouwt de Rechtspraak(organisatie) haarzelf daarom heel praktisch als onderdeel van wat zij een digitaal ecosysteem noemt. Zonder ecosystemisch ontwerp blijft programmatuur voorspelbaar nodeloos beperkend en dat pakt eerder averechts uit.

Information Dynamics dekt het volledige spectrum, zeg ruwweg van stelselmatig bemeten informatiekundige beleidsadvisering via eenduidige modellering van veranderlijke betekenisvariëteit tot en met ontwikkeling van als zgn pakket beschikbare programmatuur en ondersteuning om dat pakket voor stelselmatig gebruik in te richten.

Omdat voor stelselmatige informatiemodellering een methode ontbrak, heeft Information Dynamics daarin met Metapatroon voorzien. Een programmatuurplatform ontbrak dus ook; dat is KnitbITs van Information Dynamics geworden. Met KnitbITs ontwikkelt Information Dynamics kant-en-klaar te gebruiken programmatuur zoals, waarom u onder de noemer van de huidige marktconsultatie vraagt, voor een zgn informatieronde. Dat is KnitbITs IR, inclusief koppeling met programmatuur voor rekenbladen en een voorziening voor stelselmatig autorisatiebeheer.

Hoe luiden de vragen resp. antwoorden? In het document waarmee u de marktconsultatie beschrijft, stelt u vier nadere vragen. Hier herhaal ik met inspringende tekstopmaak de vragen in uw eigen woorden, en geef ik er achtereenvolgens antwoord op.

1. Bovenaan staat dat u

een visie [verwacht] op de oplossing van het [...] vraagstuk [...] van het leveren en implementeren van een “informatiemodel.”

Als “visie” komt volgens Information Dynamics met voorrang uw eigen rapport Stelselmatig op orde, data governance by design in aanmerking, zodat vermelding ervan hier kortheidshalve volstaat. U weet dus ook, dat Information Dynamics er destijds aan meegewerkt heeft.

U beschouwt als

passende modelleermethode voor informatiekundige ontwerpen [een] methode [die] de mogelijkheid bied[t] tot contextuele verbijzondering, uitdrukkingsmodelijkheden van meerwaardigheid en betekenisordening (éénzelfde object in verschillende situaties). De oplossing moet om kunnen gaan met betekenissen die kunnen variëren afhankelijk van de context.

Daarvoor noemt u concreet als

doel om [...] ruimere toepassing van de methode Metapatroon te bewerkstelligen.

Wat zowel Metapatroon als KnitbITs betreft, bent u met Information Dynamics aan de bron ervan. Het klopt, dat met Metapatroon in combinatie met KnitbITs

de samenhang tussen reële verschillen gegarandeerd is en een werkend systeem (informatiemodel) opgeleverd wordt wat de variëteit uit de samenleving voor de Rechtspraak borgt en verschillende hoedanigheden van deelnemers aan rechtsverkeer samenhangend bijhoudt. De oplossing moet een beheersbare betekenisordering op de schaal van maatschappelijk informatieverkeer ondersteunen en wijzigingen daarin eenvoudig kunnen faciliteren.

Information Dynamics zet zich intensief in, zie ook het antwoord op de volgende vraag, voor een informatiekundige paradigmawissel in de zin dat het stelselbereik van informatieverkeer met voorrang een kwalitatief (!) àndere modellering van betekenissen vergt.

Met vermelding van de naam van de methode staat het iedereen vrij om Metapatroon te gebruiken. Vrij raadpleegbaar is daarom ook zeer uitgebreide documentatie die Information Dynamics over Metapatroon beschikbaar stelt, en bijhoudt, met resp. via [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#). Information Dynamics benadrukt autorisatie als onlosmakelijk aspect van informatieverkeer. Zie [Situatieve hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk \(informatie\)verkeer](#) voor een informatiemodel volgens Metapatroon. Information Dynamics heeft ook het bijbehorende programmapakket beschikbaar voor – om te beginnen – proefondervindelijke ontwikkeling van de personele functie van allang dringend noodzakelijk stelselmatig autorisatiebeheer bij de Rechtspraak(organisatie).

Een notitie die in het verlengde van “een visie” ingaat op

welke oplossingen, tools en dergelijke u denkt in te zetten,

treft u als bijlage aan[, voor afschrift zie [aantekening 78.62](#)].

2. De Nederlandse rijksoverheid heeft onder noemers zoals architectuur en standaardisatie aandacht aan Metapatroon besteed. Daarvoor heeft Information Dynamics voor diverse veranderprogramma's meegewerkt aan allerlei rapportages en ze doorgaans ook volledig opgesteld, o.a. [De klacht van de Keten: een Erasmiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (Handomdraai #4, ministerie van BZK/programma Stroomlijning Basisgegevens, 2003), [Stelselmatige dialogen over de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004), [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004), [Oefenschema: basisregistraties enz.](#) (in opdracht van Forum Standaardisatie, 2008) en [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (Forum Standaardisatie, 2009).

In laatstgenoemd rapport, dwz **Semantiek op stelselschaal**,

zijn de volgende conclusies getrokken: 1. Voorzieningen voor semantische interoperabiliteit zijn onmisbaar voor e-overheid in het algemeen en voor realisatie van het NUP[, afkorting voor Nationaal Uitvoeringsprogramma Dienstverlening en e-Overheid,] in het bijzonder. 2. Betekenisvariëteit die optreedt bij het gebruik van gegevens is kenmerkend voor gevarieerde publieke taken. 3. De doelstellingen van de e-overheid en het NUP vragen om gegevensmodellering die ruimte biedt voor variëteit in betekenissen en die schaalbaar (uitbreidbaar) en toekomstvast is. 4. De authentieke gegevens in de huidige basisregistraties, zo bevestigen de onderzochte casussen, hebben een te smalle betekenis voor gebruik op de schaal waarvoor zij zijn bedoeld (uitvoering van publieke taken). 5. Contextuele verbijzondering ondersteunt grootschalige variabele betekenismodellering en biedt de mogelijkheid voor geleidelijke, beheersbare veranderingen. 6. Vanuit de bestaande wetgeving en

ontwikkelstatus van de basisregistraties kan hun semantische interoperabiliteit, onderling en met afnemers, worden verbeterd door toepassing van contextuele verbijzondering. 7. Contextuele verbijzondering kent qua benadering grote overeenkomst met service-oriëntatie. Ook voor beheersing van meer complexe autorisatievoorzieningen biedt contextuele verbijzondering aanknopingspunten.

Met uitzondering van – een gedeelte van – de Rechtspraak(organisatie) heerst tot dusver helaas terughoudendheid om zulke conclusies resp. aanbevelingen te benutten. Ter bevordering van gebruik overweegt Forum Standaardisatie samenwerking met de Rechtspraak(organisatie) om als referentie voor en dus met Metapatroon/KnitbITs, zoals uw beschrijvend document aangeeft,

een oplossing te bieden voor de schulden- en multiproblematiek.

Voorafgaand aan bedoelde samenwerking is die oplossing met een proefopzet overigens al voorbereid. Wat “tools en dergelijke” betreft, en dat is uw eerste vraag, blijft alles kloppen.

Aan stelselmatige opzet van voorzieningen voor informatieverkeer inclusief autorisatiebeheer heeft Information Dynamics tevens vele wetenschappelijke publicaties gewijd. Een opsomming van eveneens online raadpleegbare artikelen en boeken stelt Information Dynamics graag ter beschikking.

Voorts voor

een bedrijfsprofiel [van information Dynamics] met referentieprojecten,

zie ook de bijlage.

3. In de bijlage staat eveneens vermeld dat Information Dynamics programmatuur als pakket levert en dat de Rechtspraak(organisatie) over een gratis gebruikslicentie kan beschikken. Als voorwaarde voor zo'n licentie stelt Information Dynamics voortzetting van beproefd succesvolle samenwerking met interne medewerkers van de Rechtspraak(organisatie).

Kosten brengt Information Dynamics in rekening – in uw opdracht – voor informatiekundige advisering inclusief stelselmatige modellering, voor installatie van programmatuurpakket, voor op informatiebehoefte van de Rechtspraak(organisatie) afgestemde inregeling en voor opleiding van interne medewerkers.

Werkzaamheden verricht Information Dynamics in opdracht. Dankzij het stelselmatige fundament kunnen werkzaamheden prima worden opgedeeld met behoud van samenhang van resultaten.

Voor opgaven met spoedeisend karakter is Information Dynamics bereid enig risico te lopen om 'vooruit te werken' op formele opdrachtverstrekking.

Als uurtarief geldt € x exclusief btw, ofwel voor de Rechtspraak(organisatie) korting van 35%.

4.a Onder de noemer van informatierotonde

beschikt [Information Dynamics] over software die [überhaupt] zonder [...] aanpassingen in staat is gegevens uit vele databanken te verwerken.

Let wel, er zijn géén aanpassingen van de programmatuur – als pakket – nodig. Slechts met parameters wordt het pakket 'aangepast.' Dat vergt vooral analyse van aan te sluiten registers.

In de bijlage staan verwijzingen naar documenten waarin

de functionele werking van de toe te passen [programmatuur]oplossing[en] toe[ge]licht [staat].

4.b Voor een antwoord op de vraag

Welke en hoeveel inspanning is nodig om deze oplossing te implementeren?

lijkt het nuttig om onderscheid te maken tussen enerzijds de Rechtspraak(organisatie), anderzijds Information Dynamics.

Wat de Rechtspraak(organisatie) betreft, is het de vraag in hoeverre zij de kans benut voor een wèrkelijk stelselmatige opzet. De vuistregel is dat er minder (!) “inspanning [...] nodig [is],” naarmate de opzet stelselmatiger gekozen wordt. Op z’n stelselmatigs is de opzet immers in één keer klaar.

Het kan echter nogal wat “inspanning” kosten om de meer en meer medewerkers van de Rechtspraak(organisatie) ervoor open te laten staan. Dat is echter volstrekt de moeite waard! En als beleid is door de Rechtspraak(organisatie) het streven naar – onderdeel uitmaken van – digitaal ecosysteem reeds vastgesteld.

De “inspanningen” onder de noemer van technisch beheer zijn voor de Rechtspraak(organisatie) minimaal, zeker voorlopig als het uitsluitend gaat om het beschikbaar stellen van afschriften van registers om ze op de informatierotonde aan te sluiten.

Functionele beheerders kunnen per saldo juist veel tijd besparen, omdat de informatierotonde ze helpt om de gebruikskwaliteit van informatie in registers onder hun beheer optimaal bij te houden.

En dan vergt projectleiding tijd van een medewerker van de Rechtspraak(organisatie).

Information Dynamics dient voorafgaand aan opdracht offerte in met schatting van uren en daarvan de kosten (à € x exclusief btw per uur). Nogmaals, de Rechtspraak(organisatie) betaalt – onder eerder aangegeven voorwaarde – niet voor het gebruik van het programmatuurpakket dat met KnitbITs ontwikkeld is.

4.c Zie 4.b hierboven.

4.d Information Dynamics is vooral ook zèlf, zoals reeds in het kader van de eerdere marktconsultatie gesteld (zie daarvoor onderaan de bijlage), voorstander van “no cure, no pay” als opdrachtvoorwaarde.

Met oog op kwaliteit steekt Information Dynamics voor eigen rekening en risico extra moeite en tijd in voorbereidingen. Ik wijs er op, dat Information Dynamics daarom tot dusver alle opdrachten van de Rechtspraak(organisatie) telkens binnen vooraf overeengekomen zowel – korte – tijd als – zeer beperkt – budget heeft uitgevoerd.

Tot besluit Uw vragen mbt marktconsultatie heb ik hier in eerste aanleg beknopt beantwoord, en aldus overzichtelijk proberen te houden. Voor alvast meer m.i. relevante informatie heb ik een bijlage opgenomen die enkele verwijzingen naar verdere documentatie van Information Dynamics over Metapatroon en KnitbITs biedt.

Mocht u toelichting wensen nav deze beknopte antwoorden, dan hoop ik dat u mij daar zsm zelfs dringend om verzoekt.

79.54

Je bent zéér welkom, dwz dat je het “blijf[t] proberen.” Ik doe er graag aan mee. (Want) ik heb de indruk dat je in hoog tempo – zie over tempo ook verderop – gevoel begint te krijgen dat ook en vooral voor “iv-strategie en –beleid” dringend een stelselimpuls nodig is. Maar voordat ik nader op je laatste bijdragen inga, maak ik hier zoiets als tussenopmerkingen. Je reactie erop helpt mij verder.

Zo peilde ik voorafgaand aan ons videogesprek dat jij promotieonderzoek gedaan hebt. Naar wat ik als jouw onderwerp kon herkennen, interessant, keek ik meteen wat verder om. Ik kon echter niet ontdekken, of jij je onderzoek hebt afgesloten noch trof ik enig spoor van een voltooid proefschrift. Als het er is, zou ik het graag lezen. Wat je onderzoek naar Metapatroon betreft heb je in elk geval, en dat is nog zachtjes uitgedrukt, :-) het tempo er behoorlijk in zitten. Dat is geen klacht, maar vind ik juist een uitgesproken compliment waard! Ik wil je met de vaart die jij erin zet graag bijhouden, maar ik hoop dat je beseft dat ik er nota bene ònbetaald geen volledige dagtaak van kan blijven maken. En omdat de punten die jij opbrengt treffend zijn, verdien je er telkens serieus en voldoende uitgewerkt antwoord op. Mocht je destijds je promotie moeten hebben laten lopen, dan vind ik dat je zowel wat spoor en tempo betreft behoorlijk op weg geraakt bent. Op deze manier heb je in enkele maanden over een ànder onderwerp een manuscript gereed. Als je daarop wilt – gaan – mikken, laat mij dat weten. Daarmee houd ik dan rekening met mijn bijdragen.

Ik ben ook blij dat je aangeeft, althans zo lees ik jouw beschrijving van een cartoon, dat het schrijven van een samenvatting weleens moeilijker kan zijn dan je dacht. Als jij het rapport **Stelselmatic op orde, data governance by design** er wederom bijhaalt, begrijp je wat er staat stellig alweer anders. Neem alleen al de twee openingszinnen! Over dagtaak gesproken, :-) heb jij er commentaar op? Oh ja, bekijk ajb ook het modelleervoorbeeld waar ik je eerder naar verwees (Ingezetene). Dat kost je enkele minuten. Commentaar?

79.55

Voor de periode die jij behandelt is immers tevens ideeëndynamiek kenmerkend, en dat interesseert mij zeer. Dat leidt stellig tot verdere ideeën, vandaar ...

Hmm, liep je soms tegen mensen aan die zich wetenschappelijk noemen maar het niet zijn?

Ik heb je zeker niet willen afschrikken. Stel ajb vooral je vragen. Het is wel zo, dat ik er niet altijd zowel per omgaande als uitgebreid op kan antwoorden. Maar ik ben inderdaad benieuwd of jij dat modelleervoorbeeld methodisch kunt plaatsen. En of jij dat rapport wellicht al met wat andere ogen bekijkt.

79.56

Tja, als het goed is leer je dus vooral dàt tijdens een ingenieursstudie, het moet wèrken voor belanghebbenden, mag zoveel gekost hebben, bij voorkeur minder, en toen klaar geweest zijn, bij voorkeur eerder, anders telt het niet.

79.57

Ik raakte gauw geïntrigeerd, :-) zodat ik tòch meteen maar nogal wat tijd besteedde aan het documenteren van verband dat ik meen te herkennen tussen je analyse van eeuwenoude – mag ik het noemen? –welvaartspolitiek en, vooruit, postmodern stelselbestuur. Voor mijn aantekening, zie onderstaand [nr 79.58], heb ik een afstandelijke toon gekozen. Neem dat ajb niet ... persoonlijk. Ik heb het idee dat ik op die manier nog eens èxtra moeite doe om allereerst terdege te begrijpen-wat-er-staat. Naarmate dat wat beter lukt, kan uiteraard ook de suggestie nuttiger e.d. zijn die ik vervolgens doe voor het gebruik ervan èlders dan door jou oorspronkelijk bedoeld. Het is echter niet zo, dat ik dit op mijn beurt schrijf voor publicatie in een wetenschappelijk tijdschrift. Dus in plaats van er zèlf aan dóór te ploeteren, hoor ik graag van jou wat ik eventueel verkeerd opvatte. Het slot van mijn aantekening

bevat mijn oproep aan jou om jouw eerdere werk als het ware te transponeren naar je huidige opgave. Wat jij allang weet, blijft m.i. geldig en je kunt er o.a. voor zgn multiproblematiek met daarvoor onmisbare stelselmatige informatievoorziening onmiddellijk een maatschappelijk belang mee dienen.

79.58

Het opstel **An Empire of Trade: Commercial Reason of State in Seventeenth-Century** (in: **The Political Economy of Empire in the Early Modern World**, samenstellers S.A. Reinert en P. Røge, Palgrave Macmillan, 1993) vind ik in allerlei opzichten actueel. Jan Hartman en Arthur Weststeijn schetsen het voorstel dat de gebroeders Pieter (1618-1685) en Johan (1622-1660) de la Court doen voor voorwaarden voor bestendige c.q. groeiende welvaart.

Wat heb ik er zoal van begrepen? Als maat geldt voor de De la Courts allereerst de stad, in hun geval Leiden, en vervolgens de staat waarvan zij burger zijn. En die staat is de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (door de auteurs in het Engels kortweg Holland genoemd).

Een staat wedijvert met andere staten. Omdat staatsburgers allemaal in welvaart moeten kunnen – blijven – delen, is de passende staats- annex bestuursvorm republikeins met bijbehorende instituties; een absolute heerser zou zichzelf willekeurig kunnen bevoordelen en aldus welvaart als aandelenbeginsel ondermijnen. (Dus) die republiek praktiseert overwegend zo iets als onthoudend (staats)bestuur over eigen burgers ter borging van hun vrijheid. Dat leidt tot hun – initiatieven voor – ontplooiende bezigheden, en die leiden tot welvaart, enzovoort. Daar past het aantrekken van mensen met geld en kennis van buiten als eigen burgers bij. Daarmee houdt het echter niet op. Want dat moet gepaard gaan met bestuur door juist – pogingen tot – het opleggen van gedragsbeperkingen aan burgers van andere staten; verdeling van welvaart gaat bij voorkeur niet verder dan de eigen staatsgrens.

Een staat is dus niet – langer – welvarend door grondgebied en landbouw, maar door dynamiek van nijverheid en – vooral – handel. Wat telt is voordelige concurrentiepositie. Die is gediend met – bevordering, behoud van – vrijheid, althans, van ‘eigen’ burgers met hun grotere welvaart als uitkomst. Militaire macht dient nog ter bescherming van betrekkingendynamiek ipv gebiedsuitbreiding. Zulke ideeën zijn weliswaar geen officiële staatsfilosofie, maar Hartman en Weststeijn wijzen erop dat o.a. Johan de Witt (1625-1672) er vergaand hetzelfde over denkt (en naar handelt).

Met duurzaamheid van aldus selectieve welvaartsvoorwaarden valt het overigens tegen, omdat voorspoed en welvaart van burgers van de ene staat afgunst wekken van burgers elders. Zo heerste er

jealousy of trade.

Dat wakkert wedijver door die andere burgers aan. Indien een staat de beperkende maatregelen mbt andere staten niet kan volhouden, raakt het uiteraard afgelopen met zijn bevoorrechte status. Daaraan zijn ‘we’ onverminderd onderhevig, dwz wisselende regimes wat vrijhandel resp. protectionisme betreft. Voor welvaartpolitiek is en blijft schaal problematisch.

Van actueel belang, stellig onbedoeld door de auteurs, vind ik genoemd opstel tevens voor beleidsmatige overwegingen over informatieverkeer. Want de vrijheid die de gebroeders De la Court bepleiten, en als steeds volg ik daarvoor hier dus het

verslag door Hartman en Weststeijn, bevordert wat Walter Raleigh (1552-1618) eerder als synoniem van handel (Engels: trade) ook wel “traffick” noemt. In het Nederlands: verkeer. Ik meen dat de verkeersvoorzieningen vooràl wat informatie betreft berekend moeten zijn op

the vicissitudes of [...] trade [and] the capriciousness of fashion[. E]xclusivist policies and unifying regulations [...] were for the De la Courts fundamentally counterproductive.

Deelnemers moeten, zeg ook maar, vrijheid van betekenisvorming hebben. Aldus is betekenisvariëteit kenmerkend voor de reële schaal van informatieverkeer. Hartman en Weststeijn schrijven dat

De la Courts embarked upon [...] a passionate and remarkable plea for an ‘open’ city where [...] liberty fosters prosperity.

Met de nadruk op “open” moet een informatie(verkeers)stelsel veranderende betekenisvariëteit faciliteren. Metapatroon is een modelleermethode voor praktisch beheersbare ordening. De kwalificering als open geldt echter nota bene niet absoluut. Zo zijn vrijheidsbeperkingen o.a. door – regelingen voor – eigendomsverhoudingen geïnstitutionaliseerd. Voor regeling van informatieverkeer vergt dat dienovereenkomstige maatregelen onder noemer van autorisatie. De uitwerking daarvan moet integraal onderdeel zijn van de stelselmatig op variëteit berekende opzet.

Ik wil hier verder niet ingaan op overwegingen voor informatieverkeer. Zie daarvoor o.a. [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#). Ik wijs er hier graag op dat stelselmatische inrichtingsbeginselen thans voor zgn digitalisering vergaand overeenkomen met de bestuursaanbevelingen die de gebroeders De la Court doen. En wat zij opperen, zo tonen Hartman en Weststeijn aan,

[i]s not radically innovative, but [...] st[an]d[s] in a long international tradition of thinking about the relation between statecraft, freedom and commerce – a tradition rooted in sixteenth-century Italy and developed further on both sides of the North Sea during the seventeenth century.

Zo beschouwd is de “open” opzet van digitale voorzieningen voor informatieverkeer, met erkenning van stelselmatische dynamiek van betekenisvariëteit, zelfs traditioneel te noemen. Als het eigenlijk om vertrouwde theorie en praktijk gaat, waar maken we ons eigenlijk zorgen over?

Over cruciale positie gesproken, die is vanzelfsprekend ook met informatieverkeer – zelfs versterkt? – voorbehouden aan wie de betrekkingen beheerst, regelt, enzovoort. Daarvoor is een informatieronde als faciliterende voorziening exemplarisch. Nota bene “traffick,” zegt Raleigh. Daarom wijst het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** er zo nadrukkelijk op dat “[o]p stelselschaal het inderdaad vooral een kwestie van regie [is]” en dat de Rechtspraak(organisatie) als “aspectverantwoordelijke” aangewezen is om die regie te voeren over “alle informatie[verkeer] betreffende rechtspraak.” Iemand moet het doen.

79.59

Ik verwacht dat je het “uitgangspunt” dat ik voorstel om méér redenen “fascinerend” vindt dan alleen dat het volgens jou “diametraal tegenover” de aanname “staat” van “single point of truth” zoals gangbaar voor “master data management.” :-) Het gaat er immers om dat een idee wèrkt, praktisch dus, en je erkent inmiddels hopelijk dat,

zoals de openingszin van **Stelselmatic op orde** ook luidt, “[e]r [...] door de schaalverruiming tot digitaal ecosysteem iets opmerkelijks [gebeurt].” Op het bereik dat met aansluitende voorzieningen voor informatieverkeer moet worden ‘bediend,’ heerst betekenissenvariëteit. Of maak je bezwaar tegen die constatering? Met wat dóóordenken raakt duidelijk, dat voor variëteitbeheer het, op z’n filosofisch gezegd, essentialisme van het traditionele “master data management” hopeloos :-> tekort schiet.

Het is echter niet zo, dat wat ik bepleit er “tegenover staat.” Zoals ik eerder aangaf, past het ‘beperkte’ als eenvoudigst geval in het ‘omvattendere.’ Dat is ook de reden, dat bestaande informatiesystemen met hun respectievelijke registers geleidelijk, ofwel met grotere beheersbaarheid e.d. van verandering van dien, in een stelselmatic opzet kunnen worden opgenomen. Inderdaad, informatieronde. Zie aij verder, oeps, ook alweer tien jaar geleden geschreven, mijn opstel [Uit het moeras van stam- en basisgegevens](#). In het bestek van viereneenhalve pagina tref je met zoveel woorden een verdere reactie aan op enkele van jouw nadere opmerkingen.

Inderdaad, neem praktisch/pragmatisch aan, zoals jij herhaalt, dat “[e]r [...] geen absolute waarheid [bestaat].” Als jij dat een “postmodern[e]” opvatting vindt, prima. Het is maar weer, over betrekkelijkheid gesproken, wat als context geldt. Volgens de modernistische aanname dat waarheid zowel absoluut bestaat als kenbaar is, heet praktisering van betrekkelijkheid terecht postmodern. Wat ik beweer, is dat zo’n kwalificering als het ware :-> meeverandert met het uitgangspunt. De uitspraak dat de zon òpkomt, strookt met het idee van de aarde als middelpunt.

Wat veranderlijke betekenissenvariëteit betreft is de modernistische ònverklaarbaarheid e.d. prompt verdwenen zodra je, ook nog eens recursief, betrekkelijkheid principeel aanneemt.

Ik stel je moeite zeer op prijs om het verloop van mijn werk aan Metapatroon te schematiseren. Zolang je er geen geschiedkundig proefschrift van maakt, vind ik het echter overbodig om veel tijd aan terugblik te blijven besteden. Ik besef nu dat het overmoedig van mij was om een geschiedkundige iets te willen verklaren aan de hand van een historische schets. :-> Waarop het schema dat jij me stuurde is uitgekomen, heb je m.i. goed getroffen. Kan jij daarmee tevreden zijn?

Nog wel merk ik op dat Metapatroon van meet af aan niet (!) mikt op het voldoen aan een “bedrijfsbehoefte.” De crux is nu net dat ik methodisch iets wilde bedenken waarmee àlles past. Dàt ogenschijnlijk maffe idee, haha, ik hield aan dat contact met die uitgeefdirecteur van **Voetbal International** jaren later óók een vrijkaartje over voor de finale van de Champions League tussen Real Madrid en Juventus (Amsterdam, 1998, 1-0), bracht mij op een ànder spoor (en stellig was ik daar nooit op gestuit door voor betekenissenordering aan de – nog steeds alom impliciet gemaakte – beperking van een ènkel bedrijf annex organisatie of, allang nòg averechtser, ènkele toepassing vast te houden).

79.60

Een overheidsinstelling kan een marktconsultatie opzetten, indien zij als zgn aanbestedende dienst eigenlijk nog niet goed weet wat zij wil èn, belangrijk, die vooralsnog gebrekkige beheersing ook beseft. Maar hoe weet iemand ergens desondanks al zóveel van af, dat z/hij méér wil ... weten?

Ja, het idee voor een àndere duiding van – problemen en kansen met – digitalisering, praktische aanpak ervan enzovoort heb ik ingestoken. Je zou zeggen

dat ik daarom niet aan zo'n verkenning hoef deel te nemen. Want van mijn voorafgaande bijdrage is immers de marktconsultatie afgeleid?! Zeg ook maar dat ik de examenvragen zelf opgesteld heb. Vooruit, ik heb ze onder de noemer van deze marktconsultatie nogmaals beantwoord. Indien zich überhaupt – verder – niemand aanmeldt voor deelname, kan de inkoopafdeling aldaar formeel erkennen dat er géén alternatief bestaat en vervolgens opdracht gunnen aan de kennelijk vooralsnog enige leverancier met passend aanbod. Dáár gaat het in dit geval om; inkopers willen gedekt zijn voor het geval een ander bedrijf bezwaar maakt tegen een verstrekte opdracht. Intussen hebben ze geen benul van de reële problemen opgaben waarvoor uiteraard netzo reële oplossingen nodig zijn. Nee, ik weet niet of andere bedrijven belangstelling voor deze marktconsultatie hebben. Voor zover ik ... weet, er is nog helemaal géén ... markt in de zin van traditionele concurrentieverhoudingen. Afwachten.

“[D]at vorige generaties bestuurders een bredere blik hadden” ben ik zo algemeen gesteld met je eens. Als verklaring van vernauwing opper ik allang dat het een gevolg van emancipatie is. Het valt uiteraard toe te juichen dat kansen voor ontplooiing alweer ruimer verspreid zijn onder burgers. Daardoor vormen bestuurders (lees ook: vorsten, later regenten) geen elite meer die vergaand gerust op zelfhandhaving als zodanig kan zijn. Over concurrentie gesproken, voor veel mensen is het probleem hun – idee van hun – achtergestelde positie, met verbetering als oplossing ervan. Dat eist véén aandacht, waardoor maatschappelijke(r) vraagstukken veronachtzaamd raken. Ofwel, van iemand met een inclusiever idee zien mensen zonder idee (lees ook: mèt vooral idee over hun eigen positie) tegenwoordig gauw een bedreiging uitgaan ipv een hulpaanbod.

79.61

Begrijp ik dat jij onze correspondentie in elk geval vooralsnog als voltooid beschouwt? Dat zou ik betreuren. Wees overigens ajb gerust erover dat ik nooit van jou verwacht heb zo'n samenvatting op te stellen.

79.62

Ik ben vooral bezorgd dat er voor jou wellicht de zoveelste tegenwerker is bijgekomen. Voor zover mij dat door mijn onstuimige voorlichtingswerk valt te verwijten, maak ik je daarvoor mijn verontschuldiging.

Het is op een bepaalde manier moedig – of is het ècht onbenul? – om met zoveel woorden toe te geven, nou ja, voor alle veiligheid doet hij dat “op persoonlijke titel,” dat hij zijn kop in het zand gestoken houdt. Ik zou zeggen dat een lead adviseur iv-strategie en –beleid geacht mag worden mbt i(nformatie)v(oorziening) niet zomaar “een eenvoudig mens” te zijn, maar er enig verstand van te hebben en belangstelling voor vakmatige ontwikkelingen te tonen. Blijkbaar ziet hij dat anders, althans, zo laat zich lezen wat hij schrijft.

Intussen meent hij er wel degelijk zóveel van te hebben begrepen, dat hij kan meedenken over waar Metapatroon wèl bruikbaar is. Lees: hier niet, donder op!.

Alsof een kluitje dat in het riet wordt gegooid, zo moeilijk herkenbaar is?!

Verder moet ik maar proberen om niet te veel te raden naar het motief van de lead adviseur iv-strategie en –beleid om af te haken. Ik heb uitvoerig geprobeerd om hem op z'n stelselmatig informatiekundige beginselen bij te brengen. Dat blijkt echter volledig langs hem heen te zijn gegaan. Erger nog, hij heeft wat allerlei onderwerpen betreft kennelijk zowat het omgekeerde begrepen van wat ik toelichtte. Dat zullen

zijn oorspronkelijke, ònstelselmatig bemeten opvattingen dan wel gebleven zijn. De verklaring daarvoor lijkt mij, dat hij ondanks herhaalde oproepen door mij de wijziging van uitgangspunt mist (hoewel hijzelf een opmerking maakte over verschil van uitgangspunt). Dat is toch wel opvallend voor iemand die naar verluidt jaren aan een proefschrift werkte. Of het verklaart juist, dat kan ook, waarom hij er niet in slaagde om dat àf te maken.

Maar ik heb telkens toch vooral serieus proberen in te haken op wat hij aan associaties en aanknopingspunten suggereerde. Zo vermeldde hij zelf het gedachtenexperiment bekend als Schrödingers kat om onbepaaldheid van betekenissen te illustreren. Prima. Vervolgens heb ik toegelicht hoe Bohr de overdrachtelijke knoop doorgehakt heeft met de complementariteitstheorie, en dat Metapatroon er mee strookt door dat op z'n allerruimst probeert te nemen. Wellicht is hij via vermelding van quantummechanica op de vergelijking gekomen met de "grootschaligheid [...] van een kerncentrale," zie ook verderop.

Klopt, hier probeer ik wederom veranderkundige machteloosheid van mij àf te schrijven, met dank voor je geduld. Want ònweerlegd wil ik niet laten wat ik laffe onzin vind. En zoals ik je de vorige keer schreef, wie weet kan jij er iets bruikbaars uit putten.

Nee, ik beschouw die reactie van de lead adviseur iv-strategie en –beleid niet als een fopvatting, beslist niet. Ik kan er overigens eveneens niet bij, waarom hij op het idee van fopvatting wèl met commentaar komt. Heeft hij mijn verwijzing soms als verwijt aan hem opgevat? Ook met zoveel woorden, en dat is dan weer aardig, erkent hij m.i. dat inmiddels een verwijt wel op z'n plaats is.

Vooruit, ook maar op persoonlijke titel, hmm, dat komt door mij natuurlijk wel dicht in de buurt van een fopvatting, :-) wil ik kwijt dat hij zich m.i. gewoon op allerlei punten nog vergist. En niet zomaar, maar door steeds nagenoeg het òmgekeerde te beweren van wat ik geprobeerd heb te verduidelijken. Zo veronderstelt hij "grootschaligheid" en vergelijkt die met die "van een kerncentrale." De associatie van een informatierotonde met "grootschaligheid" van technologie is echter onzin. Als variant op het gezegde met een kanon op een mug schieten vind ik "een kerncentrale [bouwen voor] energie [...] om brood mee te roosteren" weliswaar leuk bedacht, maar dat is volstrekt niet op een informatierotonde van toepassing. Nota bene kleinschaliger kan de technologie m.i. onmogelijk zijn om reeds vergaande samenhang gevestigd te krijgen tussen – informatie bijgehouden in – ooit apart van elkaar opgezette registers. Als motto geldt immers: Blijf overal zoveel mogelijk van àf! Ik herhaal dat een informatierotonde juist een zo kleinschalig mogelijk bedachte toevoeging is, heel praktisch, opdat informatie uit apart ooit opgezette en thans bijgehouden registers tevens reeds vergaand samenhangend bruikbaar is. Dankzij Metapatroon wèrkt het bij de Rechtspraak(organisatie) voor enkele aspecten van financieel beheer allang zo. Het lijkt alsof hij dat helemaal niet wéét. Niet wil weten? En met ook verder zeer geringe moeite zijn méér overzichtsresultaten haalbaar, enzovoort. Daarvoor is enige hulp echter welkom. Nogmaals, géén tegenwerking is ook al prachtig. Ik herhaal dat de schaal zich geleidelijk laat uitbreiden.

Hoe dan ook ben ik het ditmaal die zelfs meteen aan het begin van zijn laatste emailbericht het spoor bijster raakt. Hij schrijft met dat bericht "een reactie (op persoonlijke titel) op **Stelselmatig op orde**" te geven. In de erop volgende zin staat dat hij "het artikel gelezen [heeft.]" Maar bedoelt hij met "artikel" daar inderdaad het rapport **Stelselmatig op orde**? Dat hàd hij toch al gelezen! Sterker nog, hij bood

zelfs aan een samenvatting ervan voor management te maken. Daarmee kan ik de opmerking met de m.i. geveinsde bescheidenheid van “Ik ben maar een eenvoudig mens. Dit gaat mijn bevattingsvermogen te boven.” dus niet rijmen. Dat aanbod vond ik overigens weliswaar goedbedoeld, maar tegelijk nogal overmoedig zodra hij het zei.

Of heeft hij het ongenoemd vervolgens over het opstel [Uit het moeras van stam- en basisgegevens](#) waarnaar ik hem als laatste verwees?

Enfin, nu wil hij duidelijk af van zijn toezegging “een poging [te] wagen dit gedachtegoed samen te vatten,” ofwel “niet de valse hoop kweken dat ik wegbereider van dit gedachtegoed zou kunnen zijn.” Hij kan gerust zijn, die “hoop” had ik dus nooit. Het doen afzien van tegenwerking door een adviseur e.d. is al moeilijk genoeg om te bereiken. Dat lijkt wederom niet gelukt.

Ik blijf benieuwd naar zijn oordeel over het modelleervoorbeeld [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantic diagram met Metapatroon](#). Nee, ik verwachtte resp. hoopte dus helemaal niet dat hij “wegbereider” voor Metapatroon zelfs maar kon zijn. Let wel, hij bood zelf aan om een samenvatting van het rapport **Stelselmatig op orde** te schrijven. Hij zou mijn aandeel aan onze erop volgende correspondentie kunnen beschouwen als o.a. mijn poging om hem van dat voornemen af te brengen. Dat is wel gelukt, en dat is tenminste iets. :-) En wat ik hoop, nog steeds, maar stellig vergeefs, is dat hij door dat ene voorbeeld te bekijken alweer wat nader idee van concrete betekenissenvariëteit krijgt en van wat er feitelijk eenvoudig genoeg aan valt te doen. Hij kan uitvoering gerust aan anderen overlaten, aan jou dus.

Hij vergist zich eveneens wat “uitlegbaar[heid] aan de leek” betreft. Probeer dat eens op je zoon uit. Acht jaar oud? Heus, vrijwel iederéén begrijpt onmiddellijk, in elk geval zodra je haar/hem erop wijst, dat z/hij zich al naar gelang van de situatie wisselend gedraagt. Dat doet hij toch óók, zowel zijn wisselend gedragen als dat begrijpen? Welnu, dat variabele gedrag kan dus niet met één en hetzelfde, zeg maar even, woord aangeduid zijn. Er moet voor eenduidigheid, kortom, altijd dienovereenkomstige context bij. Duidelijk, nietwaar? Met allemaal aparte hokjes kan context verder impliciet blijven. Met informatie over verschillende gedragingen in één hok moet daarentegen nodige en voldoende context voor dat verruimde bereik telkens expliciet zijn toegevoegd.

Het zijn juist zgn specialisten die er moeite mee hebben om een andere principiële veronderstelling zelfs maar te overwegen. Hun “risico-averse karakter” is begrijpelijk, en ook prima zolang er géén veranderingen optreden die noodzaken tot aanpassing van specialisme.

Mocht hij menen dat er niets veranderd is dat een gewijzigd paradigma wettigt, dan zijn hij en ik het vooral dáárover tot dusver kennelijk oneens gebleven. Zo ja, zijn wij dat nog steeds?

Hij heeft gelijk dat gebruik van een stelselmatig passende oplossingsrichting “niet aannemelijk” is, maar dat is m.i. dus om volstrekt andere redenen dan welke hij oppert. Ik vind dat erkenning van de noodzaak tot aanpassing tot uitdrukking komt in de aanduiding van de opgave als het onderdeel-zijn van een “digitaal ecosysteem” met veranderlijke verwevenheid van betekenissen van dien.

Hoe verder? Noem het anders multiproblematiek. Dat is zelfs kenmerkend voor overheidsbemoeienis. Als er niets valt af te wegen, ogenschijnlijk géén verschillen dus, kan ‘het’ immers ook wel privaat. Hij heeft uiteraard eveneens gelijk dat alweer groter bereik van verzamelen van informatie een extra risico vormt voor bescherming

van de persoonlijke levenssfeer. Maar wat stelt hij dan voor? Om maar niets aan multiproblematische opgaven te doen? Verkokering versterken, soms? Dat is niet realistisch. Daarentegen moeten ook en vooral extra risico's zoveel mogelijk beheersbaar gemaakt zijn. Zoals ik hem eerder toelichtte, dat vergt inclusief een dienovereenkomstig stelselmatige methode. Het heeft niet zo veel zin om een gaspedaal in de ene en een rempedaal in de een andere auto te monteren. Opnieuw wat fopvatting betreft heb ik hem tussen serieuze voorlichting door humoristisch willen wijzen op een bestuursstijl waarmee vaak weerstand geboden wordt tegen verandervoorstellen. Ik nam aan dat ook hij helaas als lijdend voorwerp (!) vertrouwd is met "vermoedelijk[e] bezwaren." Zulke overheersende tegenwerpingen zijn allemaal, dat vind ik óók, volstrekt redelijk volgens een bepaald referentiekader. Maar ik vind vooral dat kader dus niet redelijk meer. Ik stel daarom een ander kader voor. Dat kan toch?

79.63

Ik ga dóór op jouw opmerkingen om voor digitale facilitering volgens stelselmatige opzet van informatieverkeer zoiets als een aparte organisatie te veronderstellen. Met apart bedoel jij dat je voor die opzet niet gebonden bent, want anders onvermijdelijk ook gebonden blijft, aan wat geldt voor zoals-het-nu-werkt. Nou ja, zoals het nu dus niet werkt.

Wat er volgens mij te leren valt van ook weer de vergeefse poging om nota bene een lead adviseur iv-strategie en –beleid enig stelselmatig benul bij te brengen, is dat we bij mensen op zulke posities voorspelbaar aan het verkeerde adres zijn met het verzoek om nogal principiële verandering te steunen. Uitzonderingen daargelaten, zij kunnen niet begrijpen waarover we het hebben. Tja, wanneer we zo'n uitzondering treffen, zit het ineens geweldig mee. Maar de kans daarop is dus erg klein. Het is af en toe weliswaar een poging waard, maar we moeten vooral nergens op rekenen (en ermee ophouden zodra duidelijk is dat het inderdaad verspilde moeite is).

Graag wijs ik op de zoveelste mislukking om een gevestigde institutie mee te krijgen als bevestiging van jouw veranderkundige aanpak. Van wie mag je steun verwachten? Dat zijn de mensen die werkelijke problemen hebben en die jij helpt aan deugdelijke oplossingen ervoor. Die mensen zijn ook helemaal niet geïnteresseerd in hoe zo'n oplossing precies werkt. Als die maar werkt, en betrouwbaar is.

Het kan veel tijd en moeite kosten om met steun van zulke geholpen mensen zoiets als het kritische verandermomentum te bereiken. Een andere manier is er echter niet, punt.

Aan het emailbericht waarmee de adviseur zich afmeldt besteed ik hier nog wat verder aandacht, omdat er m.i. zo duidelijk in herkenbaar is hoe iemand gelijktijdig probeert zich welwillend te tonen en onwelwillend afpoeiert. Vooral zoekt hij – vooral voor zichzelf? – zijn dilemma te ontkennen met een afleidingsmanoeuvre. Daarvoor gaat hij door op het idee van de fopvatting, dat zgn inhoudelijk uiteraard niets met het pleidooi voor stelselmatigheid heeft te maken.

Hij wil "niet de valse hoop kweken" een bijdrage te leveren. Maar hij begrijpt ook wel, dat van een lead adviseur iv-strategie en –beleid méér mag worden verwacht.

Daarom komt hij met valse ... bescheidenheid. Ach, schrijft hij, "Ik ben maar een eenvoudig mens. Dit gaat mijn bevattingsvermogen te boven. Ik ben immers geen [...] informatie-architect (in de ware zin van het woord)." Wat hij tussen haakjes toevoegt, is juist veelbetekenend. Allereerst hebben we het over waarheid gehad.

Die bestaat absoluut genomen dus niet. vervolgens hebben we het gehad over de manier om op stelselschaal betekenissen eenduidig uit te drukken. Een enkel woord schiet tekort voor “ware,” herstel, voor eenduidige “zin.”

Ik begrijp ook wel, dat hij zich aan discussie onttrekt. Zijn onwil maakt hij duidelijk, en pogingen tot voortzetting hebben inderdaad géén ... zin meer.

Oók over wat een “informatie-architect” – ik geef de voorkeur aan de aanduiding: informatiekundig ontwerper – kenmerkt, zou zo’n discussie echter moeten gaan. Hij doet voorkomen, alsof hij wèl weet wat een “informatie-architect” moet kunnen. Want zèlf, zo staat het er met zoveel woorden, kan hij dat niet en mogen we dat daarom niet van hem verwachten. Intussen mist hij, dat wat van een informatiekundig ontwerper verlangd wordt kwalitatief anders is voor stelselmatige opgaven (ipv steeds maar een toepassinkje). Dat staat volgens mij ook benadrukt in o.a. het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design**. Maar wie er blind voor is, ziet het nooit.

Terwijl hij zich verschuilt achter het valse ... excuus van beperkt “bevattingsvermogen,” werpt hij zich als adviseur op als beschermer van “de leek.” Zo van, als ik het niet begrijp, doet een “leek” dat zeker niet. En “wat minder uitlegbaar is aan de leek” heeft géén kans van slagen. Tja, met zulke criteria kunnen we op adviseurs rekenen om “het risico-averse karakter van de gemiddelde overheidsorganisatie” te bewaken. Enerzijds geeft hij toe, dat hij niet begrijpt. Anderzijds weigert hij medewerking aan wat hij niet begrijpt. Spreekwoordelijk van twee walletjes etend bestendigt hij de toestand die de veranderaar aan een zgn **dubbele binding** onderhevig en aldus machteloos maakt. De aanhef van het desbetreffende Wikipedia-lemma (geraadpleegd op 20 april 2021) luidt:

Een dubbele binding (Engels: double bind) is een dilemma in de communicatie, waarbij een individu (of groep) twee of meer tegenstrijdige boodschappen ontvangt. Het is een situatie waarin adequaat reageren op de ene boodschap, het in gebreke blijven van de andere boodschap betekent, en omgekeerd. Hierdoor zit de ontvanger, wat hij ook doet, altijd fout. Met andere woorden: de ontvanger kan geen commentaar leveren op het conflict, kan het niet oplossen, en kan zich ook niet aan de situatie onttrekken.

Hoe duidelijk wil je het ... advies voor een aparte opzet krijgen?! Want er is maar één manier om wèl verder te komen. Dat is een toestand waarin je zoveel mogelijk gevrijwaard bent van pathologische tegenstrijdigheid. Overigens is de zender zich doorgaans nergens van bewust (hoewel de adviseur in kwestie zich volgens mij wel degelijk enigszins schuldig voelt over zijn afmelding; dat maak ik op uit zijn uitweiding over fopvatting).

Ik merk nog op dat mensen die in de veronderstelling verkeren, klopt, ook vaak een ... valse veronderstelling, dat hun positie-met-invloed aan – behoud van – de status quo verbonden is, zich verzetten tegen zo’n aparte (verander)opzet. Want daarmee is hun macht wèg. Je zou toch zeggen, dat zij zich beter druk kunnen maken om echte problemen en dáárvoor aan oplossingen helpen. Maar helaas zijn zó de prikkels vaak niet ingesteld, en de meeste mensen inclusief adviseurs blijken volgzaam. Die houding moeten ze ontkennen voor geloofwaardigheid, maar die ontkenningen rammelen dus aan alle kanten. Dat wordt nog wat met de nieuwe bestuurscultuur.

Zo krijgen wij met de schijn van goede bedoelingen nog advies om “bezwaren vanuit privacy, architectuur, vakinhoud en governance” te ontlopen. Zoek het vooral ergens anders. Hij toont geen enkel besef ervan, dat het juist risico’s brengt om aan de

gangbare inzichten mbt tot o.a. zulke aspecten vast te houden. Zoals de ondertitel **data governance by design** inderdaad enigszins spottend bedoeld aangeeft, gaat het rapport **Stelselmatic op orde** juist over stelselmatic noodzakelijke heroriëntering van, vooruit, governance. En, nota bene, in wisselwerking ermee over andere “vakinhoud” enzovoort. Ik herhaal dat het er allemaal duidelijk staat. Maar het is tevens duidelijk dat hij er niets van wil weten. Nee, dan kan hij het ook niet. Er is geen alternatief voor het, in termen van organisatorische hiërarchie, van onderaf emanciperen van een doelgroep zowel binnen als buiten (!) de eigen organisatie voor een stelselmatic opzet. Daaraan werk jij al sinds jaren. Als herkenbare aanduiding van de kenmerkende bijdrage die jij aan oplossing van hun problemen biedt, verdient m.i. multiproblematiek de voorkeur. Daarmee onderscheid jij je voor de doelgroep van waarmee de officiële iv-afdeling ze – niet – helpt. Onder die noemer kunnen ze vóór jou partij kiezen. Een vraag is dan, over uitzondering gesproken, wanneer je met – een beroep op – de doelgroep voldoende invloed op de allerhoogste leiding kunt uitoefenen om je aparte veranderactiviteit van vooral onder- naar alweer meer bovengronds te verplaatsen.

79.64

Ik heb nog geen verdere activiteiten [voor **Accelerator Platform** als informatieronde] gemerkt, en mijn aandeel vind ik er voorlopig opzitten. Ga jij er op door?

79.65

Ik voeg nog wat opmerkingen toe.

Vergelijkbaar met het criterium dat er aan innovatie niets nieuws mag zijn, geldt kennelijk voor een zgn ecosysteem als voorwaarde dat alles lès van elkaar moet blijven. Er mag dus vooral géén beweging in komen, vooral niets veranderen. Alles moet elders in wanorde blijven om het zelf op comfortabele afstand ervan zo rustig mogelijk te blijven hebben.

Zo zien we maar weer, dat voor veel functies sollicitanten niet op kennis maar houding moeten worden geselecteerd. Wie veranderingsgezind met nieuwsgierigheid van dien is, verwerft voor de allermeele functies gauw genoeg de relevante kennis (met als voordeel dat z/hij er niets voor hoeft af te leren). Wijziging van houding blijkt toch wat moeilijker. Maar welke leidinggevende functionaris durft het aan om kritische medewerkers aan te stellen, zolang zij niet beseffen dat die kritiek onvermijdelijk is voor per saldo opbouwende bijdragen, voor veranderingen dus? Zeker zodra het onvermogen tot aanpassing zich ‘bovenin’ gevestigd heeft, breidt het zich over een organisatie uit. Dat doet aan een pandemie denken. Wat is er tegen te doen? Tja, geen contacten met feitelijk anti-veranderingsbronnen. Daar is de noodzaak van een in elk geval aanvankelijk dáárvan aparte veranderorganisatie weer, maar juist zoveel mogelijk geïntegreerd resp. samen met de werkelijke probleemdagers.

Neem ook het begrip **subtekst**. Het gelijkkluidende Wikipedia-lemma (geraadpleegd op 20 april 2021) biedt als omschrijving dat

[s]ubtekst [...] de impliciete betekenis [is] van een geschreven of gesproken tekst: datgene wat niet wordt uitgesproken, maar uit de tekst kan worden opgemaakt.

Volgens mijn taal- en tekenopvatting ‘zit’ subtekst dus vooral ‘in’ de context nota bene inclusief enscenering. Het gebruik van subtekst is hoe dan ook het middel bij uitstek om iemand een dubbele binding op te leggen. Klopt, een fopvatting staat bol

van subtekst. Indien de ontvanger zich beklaagt over de betekenis die voor haar/hem duidelijk uit de subtekst blijkt, kan de zender die bedoeling ontkennen. Nee, dat heb ik toch niet gezegd! En de subtekst daarvan is dan de beschuldiging dat hij niet gediend is van valse beschuldigingen (die echter allesbehalve vals waren, maar ja, subtekst). De invloed van de ontvanger (lees ook: de geadresseerde) is uitgeschakeld, want z/hij kan het ermee eens noch oneens zijn. Zeg maar wijs geworden ziet de ontvanger überhaupt vrijwel altijd van het doen van beklag af. Dat werkt in het eenzijdig voordeel van de zender, zolang de ontvanger mbt het onderwerp in kwestie in een relatie van afhankelijkheid van de zender verkeert. Optimale samenwerking kunnen zowel zender als ontvanger vergeten, maar blijkbaar deert dat de zender niet. Wegwezen!

Ik heb volgens concurrentieverhoudingen nog wat verder over veranderopzet annex –organisatie nagedacht. Als de iv-afdeling je concurrent is, helaas, ontbreekt daar tot dusver zelfs volledig enig realistisch aanbod als oplossing voor zgn multiproblematiek. Tot zulk aanbod zijn ‘ze’ op eigen kracht ook helemaal niet in staat. Ze zitten op allerlei, onderling verstrikte, manieren gevangen in verkokering. Dus? Ik zou zeggen, gewoon de ‘markt’ voor oplossing voor multiproblematiek verder mobiliseren. En in elk geval voorlopig elke poging van de iv-afdeling afslaan om je in te kapselen. Je kunt je beroepen op het belang van de oplossing voor ... belanghebbenden. Dat belang verdient nu eens voorrang. Kijk maar wat je eraan hebt. :-)

79.66

De semiotische enneade geeft de wisselwerking, via teken(en), aan tussen doen en weten. Wat de ene richting op betreft, “Fysiek is altijd psychisch” zoals in **Koot & Bie Encyclopedie** (Uitgeverij JEA, 2020) van Richard Groothuizen een lemma luidt.

79.67

Ook Marie-Louise Roth wijst er op, dat

Musils Kunst [...] am Anfang um das Problem der “Erkenntnis” kreist[, p. 134]

zo schrijft zij in haar opstel **Kann ein Pferd lachen? Musils Ironie, eine perspektivische Verschiebung?** (in: **Robert Musil: Essayismus und Ironie**, Francke verlag, 1992, pp. 123-135). Volgens haar verruimt Musil dat later

infolge der perspektivischen Verschiebung des geistigen Sehens zu einem methodischen Prinzip und zu einem **bewußten** Projekt, das die Veränderung des Menschen als Ziel hat. So wird die Ironie eine ethische und ästhetische Notwendigkeit, sie wird zum kategorischen Imperativ [...], der die fixierten Denknormen zu sprengen hat. [...] Kein Vorgang kann mehr als absolut und notwendig bezeichnet werden.[p. 134]

Wat besef van betrekkelijkheid van betekenis betreft, zeg ook maar het vroege doel dat Roth aan Musil toeschrijft, vind ik dat ironie zeker :-) helpt:

Eindeutigkeit wird in Vieldeutigkeit umgekehrt.[p. 132]

Maar over methode gesproken, daar stukt het nog bij Musil. Mee eens,

[d]ie Ironie hat [...] eine didaktische Funktion, sie entblößt Fehler[. ...] Ironie hat als Ziel, den Leser zu “erwecken”, ihn aus den erstarrten Beziehungen zur Umwelt loszulösen[. p. 133]

Er staat “Leser,” omdat Roth het over Musil als schrijver heeft. Zij vermeldt voorts

Voor mijn voorstel voor een oplossing, met uiteraard betrekkelijkheid van dien, :-)
doe ik het zònder ironie. Want een subject gedraagt zich helemaal niet volgens
“erstarten Beziehungen zur Umwelt.” Er is géén omgeving in ènkelvoud. Zoiets als
werkelijkheid veronderstel ik wèl in ènkelvoud. Wat een subject uitmaakt, is dat hij
over een vermogen beschikt om van duiding, ervaring e.d. van werkelijkheid te
wisselen. Hij kènt dus geen starre omgeving (lees ook: situatie), maar van moment
tot moment verschillende omgevingen/situaties. Nogmaals, dat is kènmerkend voor
een subject. Zo beschikt hij over aanpassingsvermogen.

Naar mijn idee kan een subject dat vermogen tot situationeel verbijzonderd gedrag
niet wijzigen. Wèl kan het hem niet duidelijk zijn, dat hij zich aldus wisselend
gedraagt. Zo nee, dan is vooral zijn oordeel erover star. Dat werkt stellig dóór in zijn
gedragingen. Een subject kan abusievelijk denken dat hij zich altijd en overal
hetzèlfde gedraagt. Wat er doorgans aan de hand is, is dat het subject in kwestie
probeert te bereiken dat àndere subjecten zich gedragen zoals hèm past en blijft
passen.

Een axiomatisch schema zoals de semiotische enneade en Metapatroon als
modelleermethode op die grondslag maken ironie echter allesbehalve overbodig.
Weliswaar laat “Vieldeutigkeit” zich daarmee ... eenduidig verklaren. Maar veel
subjecten (lees hier: mensen) willen er niets van weten. Het lukt volgens mij evenmin
om ze met ironie als het ware door een schok op andere gedachten laten brengen.
Zij voelen zich prompt belachelijk gemaakt, en dat valt juist slecht.

Het nut van ironie zit ‘m wat mij betreft in de troost die het mensen biedt in hun
daarmee gedeelde besef van machteloosheid om betrekkelijkheid met bijbehorend
evenwichtiger intersubjectieve verhoudingen erkend te krijgen. Dat is inderdaad
nogal schrale troost, maar toch.

79.68

Tekst: variëteit is prima. Subtekst: zolang dat zònder verschillen blijft. En zèlf ben ik
niet risicomijdend. Hoe kom je er bij?! Tekst: dat zijn de ànderen en ik neem zelfs
alle ... risico door je voor ze te waarschuwen. Subtekst: je kunt daarom maar beter
maken dat je wegkomt (en vooral mij verder niet lastig vallen).

79.69

Omdat je reactie [alweer weken] uitblijft, raak ik bezorgder over je gezondheid. Zou
er wellicht op de website van Forum Standaardisatie iets staan?

Zojuist geraadpleegd (21 april 2021) viel mijn oog daar op de “oproep openbare
consultatie MIM.” Met excuus voor de gehaaste opzet van wat hier volgt, gehaast en
daardoor onvermijdelijk rommelig want ik begrijp dat het volstrekt zinloos is om er
tegenin te gaan, wil ik er aan jou wel iets over kwijt.

Zucht, gelet op de noodzaak van facilitering van stelselmatige variëteit heb ik o.a. jou
jaren geleden al onmiskenbaar een afwijzende reactie gegeven. Ach, ik begrijp ook
wel dat jij als bureauhoofd opname van – ditmaal is het – MIM op de standaardenlijst
niet tegenhoudt. Als zodanig ga je over proces, niet over inhoud, nietwaar? Zonder
inhoudelijke kennis kàn er aan, eh, bestuurscultuur echter niets veranderen. En de
principiële (verander)opgave is gewoon nog steeds dat verkokering moet worden
doorbroken. Wie denkt dat dat lukt zònder idee dat inherent stelselmatig is, is
natuurlijk niet goed wijs. Dat verklaart ook waarom de Algemene Bestuursdienst
rampzalig uitpakt. Het gemis betreft dus de stelselmatige houding mbt, nota bene,

maatschappelijk verkeer. Die houding verschilt ècht van wat eigen-loopbaan-eerst vraagt. Wie zo'n maatschappelijk gerichte houding heeft, kan zich de bijbehorende stelselmatige deskundigheid pas verantwoord eigen maken. Nogmaals, daaraan schort het m.i. dus primair, aan die houding. Probeer dàt maar eens te veranderen! Ik bedoel die houding, niet mijn beoordeling. :-)

Ik herhaal toch maar even dat het daarom allang een doodlopend spoor is om allereerst aparte toepassingkjes te realiseren om vervolgens pas aandacht aan, vooruit, semantische interoperabiliteit te besteden. Op die manier blijven 'we' spreekwoordelijk het paard àchter de wagen spannen. Zolang vrijwel niemand dat beseft, gaat dat maar dóór, zoals a.s. plaatsing van MIM (Metamodel voor InformatieModellering) op de standaardenlijst bevestigt. Tragisch, want er blijkt niets aan te doen. De lijst is louter met dèrgelijke standaarden gevuld. Dat moet dan maar. Er kan echter slechts realistisch verandering in komen, er bestaat slechts een kàns om aan de tragiek te ontsnappen, door èrgens te laten zien dat het ànders wèl samenhangend werkt. Multiproblematiek. Wie weet kan mede dankzij FS met een oplossing daarvoor de kiem gelegd zijn van zoiets als een emancipatoire stelselbeweging. In elk geval valt van de heersende 'machten' en hun instituties mbt bruikbare vernieuwing niets te verwachten.

Tussendoor merk ik op, dat er trouwens een véél eenvoudiger manier bestaat dan met MIM om informatie uit ooit apart opgezette registers alweer samenhangender te beschouwen. Oh ja, indien de proef met een oplossing voor zgn multiproblematiek doorgaat, zie je die toegepast.

Nee, ik ga dus géén publieke reactie op die oproep geven. Wat heeft het immers voor zin om je, over open gesproken, :-) als het ware ter verantwoording ervoor te roepen dat op de lijst allerlei 'standaarden' vermeld staan die strijdig zijn met de conclusies en aanbevelingen in het rapport [Semantiek op stelselschaal](#) uit ... 2009 van ... Forum Standaardisatie? Je kùnt er in jouw hoedanigheid immers niets mee, al zou je willen. Tja, zo hebben wij destijds informeel ook erover gesproken dat MIM voor opname op de lijst in aanmerking komt, terwijl de reden om Metapatroon daarvoor meteen àf te wijzen was dat FS niet 'doet' aan methoden voor conceptuele modellering. Wees gerust, ik wíl Metapatroon allang helemaal niet meer op die lijst. Indien iemand ànders Metapatroon wederom aanmeldt, kan ik er uiteraard niets aan doen. :-) Maar wees ajb ook verder gerust dat ik iedereen zal ontmoedigen die dat idee mocht krijgen.

Ik heb nog wel een suggestie. Er is ter voorbereiding van het kortzichtige besluit om MIM aan de lijst toe te voegen o.a. een zgn expertgroep aan de slag gegaan. De deelnemers zijn naar verluidt allemaal in (rijks)overheidsdienst. Vraag ze op korte termijn of zij willen bevestigen dat 'hun' werkgever naar MIM handelt c.q. dat vanaf toelating tot de lijst gaat doen. En als zulke bevestiging – wat mij betreft voorspelbaar, nota bene stellig zelfs zònder dat zij een stelselmatige houding innemen – uitblijft, vraag ze dan naar de motivatie van "tenzij." Daarop krijg je geheid ook géén zinnige antwoorden.

Beterschap? Of beterschap?!!!

79.70

Volgens mij heb ik je ex-collega voor informatierotondige hulp nogal duidelijk naar jou verwezen. Want wie kan dat beter kortsluiten met de daadwerkelijke – variëteit van – relevante betekenissen?! Maar hij heeft zelfs met jou daarover dus nog geen

contact gezocht. Zo zie je maar weer, hoe nuttig is om emailberichten als publiceerbare aantekeningen te schrijven. Dan is die moeite nog èrgens goed voor.

79.71

Vandaag is de “uiterste datum [...] ontvangst voorstel” als bijdrage aan een marktconsultatie door een aanbestedende dienst. Hoewel de Raad voor de rechtspraak zowel Information Dynamics (één keer) en Metapatroon (drie keer) vermeldt in het zgn beschrijvend document voor de marktconsultatie, heeft ook nav deze aankondiging niemand contact met Information Dynamics opgenomen voor inlichtingen over Metapatroon. Het kan uiteraard zo zijn dat een – ànder – bedrijf op eigen kracht een veel betere modelleermethode enzovoort aangeboden heeft. Voor 10 mei a.s. is de “bekendmaking conclusies consultatie” gepland.

79.72

Als voorbereiding op samenhangende keuzes resp. prioriteitenstelling heb ik geprobeerd eventuele activiteiten met korte toelichting ruwweg te ordenen, zie onderstaand. Overigens is er de afgelopen maanden al gewerkt aan wat er onder 2.a. aangegeven staat.

In mijn reactie op de oproep door de Raad voor de rechtspraak voor bijdragen aan een marktconsultatie heb ik namens Information Dynamics gesteld dat

[d]e noodzaak van stelselmatige aanpak [...] onloochenbaar [is. De opbouwende aanpak betreft] het volledige spectrum, zeg ruwweg van stelselmatig bemeten informatiekundige beleidsadvisering via eenduidige modellering van veranderlijke betekenisvariëteit tot en met ontwikkeling van als zgn pakket beschikbare programmatuur en ondersteuning om dat pakket voor stelselmatig gebruik in te richten.

1. Veranderkundige voorwaarden

Enigszins vergelijkbaar met onderscheid tussen materieel recht en procesrecht, waarbij procesrecht grof gezegd voorwaarden voor materieel recht betreft, ‘helpt’ het om voor informatiekundige veranderingen expliciet aandacht te schenken veranderingsvoorwaarden. Dat is er voor succes, kortom, veranderkundig aan. Gericht op inhoudelijk stelselmatige resultaten mbt digitale facilitering van informatieverkeer adviseert Information Dynamics daarom tevens nadrukkelijk over het vestigen en vervolgens bijhouden van veranderingsvoorwaarden.

2. Autorisatie met stelselbereik

Het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** (december 2019) benadrukt niet alleen dat de autorisatievoorziening op de (stelsel)schaal van maatschappelijk verkeer nog eens èxtra belang heeft. Nota bene óók de opzet ervan verschilt van wat per l0sstaand informatiesysteem toereikend is.

2.a. Op de vraag van de controlerend accountant naar een overzicht van uitstaande bevoegdheden voor gebruik van digitale informatiesystemen in beheer van de Rechtspraak(organisatie) is met gebruik van de informatieronde antwoord gegeven. Er bleek vooral uit, dat de huidige autorisatiebestanden zéér dringend opschoning behoeven. Daarmee is prompt nadat de overzichtsrapportage beschikbaar kwam een begin gemaakt met inzet van functioneel beheerders van de diverse informatiesystemen en verder gebruik van de informatieronde.

Dat kan niet uiteraard bij een eenmalige opschoningsactie blijven. Omdat de verschillende informatiesystemen zeker vooralsnog in gebruik blijven, dient overzichtelijk beheer van autorisatiebestanden ervoor alsnog structureel te worden

georganiseerd. Daarvoor moet de aansluiting van de respectievelijke bestanden op de informatieronde, het gaat daarbij praktisch om regelmatig beschikbaar gestelde afschriften, worden verbeterd. Voorts moet de gebruiksmogelijkheden door de functioneel beheerder worden gestroomlijnd. En uiteraard moet ook weer dat gebruik onderhevig zijn gemaakt aan een deugdelijke autorisatievoorziening.

2.b. Realistisch uitgaande van verschillende informatiesystemen met elk een bijbehorend autorisatiebestand kan de samenhang ertussen inhoudelijk verbeteren, en daardoor de beheer- en controlemogelijkheden. Dat vergt een aanvullend register om eveneens aan te sluiten op de informatieronde. Daarin kunnen nadere hoedanigheden van een persoon geregistreerd staan. Aldus geldt niet ruwweg een persoon als gebruiker – met aldus aangegeven gebruiksbevoegdheden – van een informatiesysteem, maar kan worden verbijzonderd in welke hoedanigheid z/hij als gebruiker ervan in aanmerking komt. Dankzij verbijzondering tot hoedanigheden is het – pas – mogelijk om vooraf na te gaan of een aanvullende bevoegdheid de gestelde voorwaarde voor bepaalde functiescheiding e.d. schendt. En achteraf of er met toewijzing van bevoegdheden géén voorwaarde voor functiescheiding is overtreden.

Als pakket voor allereerst een proefopstelling heeft Information Dynamics een zgn hoedanighedenplatform beschikbaar.

2.c. Er gelden thans reeds allerlei hoedanigheden waarin personen als het ware van buiten gebruiker zijn van informatiesystemen in beheer door de Rechtspraak(organisatie). Eenvoudig gezegd, in zus en zo hoedanigheden zijn zij géén medewerker van de organisatie zelf, maar blijkbaar wél bevoegd verklaard tot – bepaald – gebruik van één of meer van ‘haar’ informatiesystemen. Doordat het hoedanighedenplatform geschikt is om ook zulke, zeg maar, externe hoedanigheden te administreren, biedt het in één moeite door een onmisbaar onderdeel van de noodzakelijk stelselmatig bemeten autorisatievoorziening.

3. Bijstand oplossing multiproblematiek (BOM)

Digitalisering is ooit begonnen zonder mogelijkheden voor signaaloverdracht. Daardoor was apartheid van informatiesystemen ‘logisch.’ Eveneens negatief uitgedrukt heet dat ook wel verkokering. Terwijl digitale hulpmiddelen voor onmiddellijke communicatie over willekeurige afstand sinds decennia beschikbaar zijn, wordt voor digitalisering nog overwegend aan het apartheidsparadigma vastgehouden. Ofwel, allereerst wordt een apart, eigen informatiesysteem opgezet en pas vervolgens komt samenhang in ruimer verband aan de orde. Dan is het daarvoor echter te laat.

Ik merk hier tussendoor op dat een, dus ook nog eens vergaand onbewust, op verkokering ingestelde beheer- en/of veranderorganisatie de omslag naar het stelselparadigma niet kan initiëren. Sterker nog, zij verzet zich ertegen. Er zijn maatregelen nodig ter verzekering van passende veranderingsvoorwaarden; zie ook paragraaf 1.

Als gevolg van verkokerde informatievoorziening blijven allerlei informatiebehoeften on vervuld. Omdat het daarbij gaat om ontbrekende mogelijkheden om meervoud van informatie uit navenant verschillende bronnen (lees ok: registers) te laten samenhangen, laat zich dat gemis onder één noemer vangen: multiproblematiek. Er is zelfs toenemende noodzaak van uitbreiding van bereik van samenhang. Voor de groeiende vraag is de bestaande organisatie-van-de-informatievoorziening echter doof. Er moet daarom elders zoiets als een loket – aanvankelijk informeel – worden

‘georganiseerd,’ een Bureau BOM, waar mensen voor een oplossing van multiproblematiek wèl terecht kunnen. De vraag ernaar barst echter niet los, omdat tevens bij ‘houders’ van multiproblematiek nog het besef ontbreekt dat het anders kan dan volgens verkokering. Het is dus allereerst de opgave van Bureau BOM om voorlichting over stelselmatige mogelijkheden te verschaffen. Daarvoor kunnen resultaten met de informatieronde worden getoond, zoals het landelijk gecoördineerd debiteurenbeheer mbt griffierecht. Ook ònsamenhangende autorisatie laat zich uiteraard als multiproblematiek duiden. Gelet op het belang van een autorisatievoorziening met netzo infrastructureel bereik als het maatschappelijk informatieverkeer dat erdoor geregeld kan verlopen, heb ik er hier een aparte :-) paragraaf aan gewijd, zie nr 2.

3.a. Maatschappelijk heerst er zgn schuldenproblematiek. Dat is bij uitstek een geval van multiproblematiek zoals hierboven ‘gedefinieerd.’ Voor een overzicht van waarmee een schuldenaar zoal mee kampt, moet informatie immers uit verschillende, ooit apart opgezette en nog steeds vergaand apart bijgehouden, registers verzameld – kunnen – worden. De Rechtspraak(organisatie) wordt geacht bijdragen aan oplossing te leveren, o.a. on de noemer van buurtrechter. Beperkt tot gerechtelijke procedures zou een rechter voor de ene procedure moeten kunnen zien of de schuldenaar in kwestie in àndere procedures verwikkeld – geweest – is. Nota bene, daar komen hoedanigheden en autorisatie concreet aan de orde. Afhankelijk van – al dan niet benodigde – toestemming van de persoon met meervoudige schulden enzovoort kan het bereik van overzicht tot andere overheidsinstanties uitgebreid worden, ijb gemeentelijke.

Het is veelbetekenend dat schuldenproblematiek hoog op de politieke agenda staat, maar dat de ‘staande’ organisatie-van-de-informatievoorziening van de Rechtspraak(organisatie) een oplossing ervoor kennelijk niet als haar opgave ziet. Dat vacuüm moet echter dringend worden gevuld en daarvoor kan zoiets als Bureau BOM ‘dienen.’

3.b. Voor zover duidelijk is welke voorzieningen onder de noemer van digitale toegankelijkheid getroffen worden, gaan ze aan voortgezette verkokering mank. Zo maakt autorisatievoorziening er géén geïntegreerd onderdeel van uit. Verder ligt het voor de hand om ervoor met het aanbrengen van een gerechtelijke procedure te beginnen. Op die manier moet van meet aan worden gerekend zijn met relevante hoedanigheden tijdens de gehele procedure. Die zijn meteen aan de orde wat verschuldigd griffierecht betreft. Er is alle reden voor een stelselmatig bemeten proefopstelling voor een digitaal aanbreningsportaal rechtspraak.

3.c. Verkokering kan nog eens worden versterkt door keuze voor averechtse hulpmiddelen. Dat gebeurt met het pakket voor financieel beheer dat thans in gebruik is. Dat is òngeschikt voor een geïntegreerde verplichtingen-kasadministratie en kan evenmin voorzien in allerlei andere informatiebehoeften. Terwijl die behoeften nog steeds niet adequaat vervuld raken, heeft dat tot kostbaar maatwerk geleid. En die vergaand aparte toevoegingen maken het geheel ònbeheersbaar, wat het alsmaar kostbaarder maakt. Voor financieel beheer verdwijnt de meeste multiproblematiek prompt met een pakket voor het grootboek dat inrichting volgens de nodige en voldoende structuurbegrippen toestaat. Dat is fasegewijs boekhouden.

4. Beheeraspecten en –voorzieningen

Information Dynamics heeft er ondanks de beperking van opdrachten tot dusver voor gezorgd dat programmatuur bedoeld voor proefopstelling vervolgens storingsvrij

operationeel kan worden gebruikt. Zoals nadrukkelijk eerder op gewezen, zijn er voor enkele belangrijke beheeraspecten echter helaas nog onvoldoende voorzieningen getroffen, zoals 1. autorisatie, 2. controlespoor (Engels: audit trail) en 3. foutenanalyse en -melding.

Om de Rechtspraak(organisatie) allereerst voor beheer alweer zelfvoorzienender te laten zijn, moeten voorts medewerkers door Information Dynamics worden opgeleid.

79.73

Inderdaad heeft het wat gezochts om ook fasegewijs boekhouden onder de noemer van – oplossing van – multiproblematiek te presenteren, maar ik stel als het ware één noemer voor alles voor waarmee ‘we’ ons onderscheiden van wat er volgens de gevestigde aanpak gebeurt. Daar zit zoiets als gevestigde macht àchter, en het heeft geen zin om er direct tegenin te gaan. Daarin valt op die manier immers geen beweging in te krijgen. Zo beschouwd hoeft die noemer voor hèn ook helemaal niet herkenbaar te zijn.

Daarentegen moeten ‘we’ zeker vooralsnog zien eromheen te komen en de mensen met, zeg maar, primaire informatiebehoefte helpen. Waarin schiet ‘gevestigde macht’ tekort? Een bondige aanduiding betreft m.i. dus multiproblematiek. Zelf verzonnen? Nee, beslist niet. Het woord is alom bekend geraakt. En daarom geschikt om aandacht te ... vestigen op wat er anders aan is. Nogmaals, daarvoor biedt de iv-afdeling géén oplossing, vooral omdat aldaar het referentiekader ontbreekt om zelfs maar de (multi)problematiek te duiden. Ofwel, ‘ze’ hebben om te beginnen al géén idee waarover ‘we’ het hebben.

Nu beseffen ook mensen elders vaak nog niet dat hun informatiebehoefte vooral verschillende betekenissen omvatten en dan vooral om naar samenhang ertussen te kunnen handelen. Is er eigenlijk wel monoproblematiek? Nee, dus, maar door verkokering zijn ze geïndoctrineerd om genoeg te – moeten blijven – nemen wat vaak averechtse ‘oplossingen’ zijn. Zij kunnen en zullen dat echter vlot àfleren, nota bene zij wèl, zodra zij ‘iets’ beschikbaar krijgen waarvan zij (!) prompt voordeel hebben, omdat het wèrkt als oplossing voor hùn (!) probleem. En wanneer zij naar hun managers gaan en om méér verzoeken, ontstaat er – in hiërarchische termen – van onderaf een kritieke massa voor verandering. Sneller lukt niet. Dat laat zich met passende voorlichting bevorderen, en dáárvoor stel ik dus multiproblematiek als noemer voor. Laat X nu net bezig zijn een communicatiemedewerker te werven. :-)

79.74

Je hebt wederom gelijk. Althans, ook mijn indruk is dat het woord multiproblematiek in de context van rechtspraak(processen) gebruikt wordt voor rechterlijke bemoeienis met – oplossing van – zgn schuldenproblematiek. Haha, op de één of andere manier verscheen even het woord sguldenproblematiek. Hoe dan ook, herstel, afgezien van spellingregels is er in de samenstelling schuldenproblematiek sprake van schulden, meervoud dus. Maar meerdere schulden is vaak niet het enige ... probleem. Het is dan meer zo, dat het onvermogen van iemand om haar/zijn geldschulden te voldoen aanleiding is om nader te onderzoeken wat de kennelijke multiproblematiek allemaal omvat (om iemand nog met enige kans op oplossing te kunnen bijstaan).

Ik stel dus voor om het woord multiproblematiek algemener te benutten dat slechts wanneer schulden aanleiding zijn om samenhangend(er) te handelen. Terwijl de problematiek, herstel, multiproblematiek van geval tot geval inhoudelijk uiteraard

sterk kan verschillen, maakt het voor de manier om in informatie-voor-overzicht te voorzien immers weinig tot zelfs helemaal niets uit.

Van het woord problematiek gaat de suggestie uit, dat er iets moet gebeuren. Zelfs dringend. Maar waarom doet de iv-afdeling niets? Ik meen dat het kan helpen om mensen die van de iv-afdeling géén hulp krijgen, op z'n minst een ruw idee te geven hoe zij hun vooralsnog onopgeloste problematiek kunnen duiden, en dat een oplossing reeds vergaand beschikbaar is. Dáárvoor lijkt mij het woord multiproblematiek geschikt. Nee, bij een oproep tot stelselmatigheid kunnen de meeste mensen zich niets voorstellen. Zo'n woord valt wat mij betreft af voor publieksvoorlichting (maar heben wij onderling wèl nodig).

Wellicht is een ander woord dan multiproblematiek nog geschikter om mensen in beweging te krijgen. Dan moeten we dat gebruiken. Waar het m.i. om gaat, is het scheppen van een alweer explicietere 'doelgroep' met vraag naar de informatieronde enz. als aanbod. Nogmaals, dat aanbod is door zijn stelselmatige karakter onherkenbaar voor de iv-afdeling – en voor wat er aan formele zgn governance allemaal omheen is ingericht – omdat zij uitgaan van en aldus blijven mikken op verkokering; weliswaar zullen zij dat heftig ontkennen, maar het stelselmatig tekort blijkt helaas overduidelijk uit wat ze – niet – doen. Het is dus verspilde moeite om daar zelfs maar begrip voor een andere aanpak te krijgen. We kunnen onze tijd het best besteden aan echte oplossingen voor echte problemen. Daarvoor zoeken Michiel en Leon de minimale ruimte die er voor nodig is, en zelfs dat kost jaren en jaren. Het is een kwestie van volhouden tot een spreekwoordelijk kritieke massa bereikt is, waarna veranderingen – pas – als vanzelfsprekend gelden.

79.75

Het is vaak nog niet zo eenvoudig om ergens verandering in aan te brengen.

Allereerst voor analyse van belemmeringen schetst Clayton M. Christensen een m.i. bruikbaar referentiekader in **The Innovator's Dilemma** (Harvard Business School Press, 1997). Gelet op **When New Technologies Cause Great Firms to Fail** als ondertitel mikt hij ogenschijnlijk nogal beperkt, te weten op bedrijfsleven, maar zijn strekking vind ik wel degelijk algemener bruikbaar inclusief suggesties voor het omzeilen van weerstand.

Zo stelt Christensen dat mensen zich gedragen naar een ... referentiekader. Zeg dus ook maar paradigma e.d. Wat iemand daarmee niet vindt stroken, dringt niet eens tot haar of hem door, laat staan dat z/hij zich naar een afwijkend idee – kan – gaan gedragen. Wat medewerkers van een groot bedrijf aldus redelijk achten, is wat zij geloven dat het is waarmee zij het bedrijf nog groter maken, enzovoort. Want dat beschouwen zij voor hun positie voordelig. Wat zij menen dat ervan afleidt, is voor hen daarentegen prompt onredelijk, geen enkele verdere aandacht meer waard. Tijd er om er eens goed naar kijken, nemen ze doorgaans niet, punt. Oppervlakkig gezien laten medewerkers van overheidsorganisaties overwegend andere criteria gelden, enzovoort. Het criterium van financiële winst is immers afwezig. Mijn idee is dat daar eigen positie echter minstens even zwaar telt. Zo trek ik Christensens stelling door, over motivatie gesproken, dat er algemener gesteld aldus voor iedereen ruwweg twee soorten verandervoorstellen zijn, te weten eigen (referentie)kaderversterkend of –ondermijnend.

Christensen wijst er op, dat veronachtzaming geen onherroepelijke onderdrukking van een verandering hoeft te zijn. Wat op de ene plaats géén kans krijgt, kan ergens anders lukken. Elders kunnen mensen met een – vaak dienovereenkomstig

ontluikend – referentiekader er wèl open voor staan. Blijkbaar voldoet wat-anders-is juist wèl aan hùn vraag annex behoeften. Althans, dat kàn gebeuren, zodra zij de kàn krijgen ervaring ermee op te doen; dat gebeurt vaak door een ‘gelukkige’ samenloop, maar het is wèl zo dat wie helemaal niets onderneemt ook niets uitlokt. Vanaf zo’n begin kan een aanbod zodanig vèrder worden ontwikkeld dat het wellicht óók voldoet aan de vraag die de uitbaters ervan met afwijzing probeerden te voor henzèlf te beschermen. Organisaties die er eerder volkomen blind voor waren met het oog op versterking van zelfbehoud, raken ... verzwakt of, zoals het geval met bedrijven kan zijn, gaan failliet:

[C]ompanies with a practiced discipline of listening to their best customers and identifying new products that promise greater profitability and growth are rarely able to build a case for investing in disruptive technologies until it is too late.[p. xvii]

Het is overigens niet, dat eenmaal gevestigde bedrijven àlle veranderingen tegenhouden. Integendeel, stelt Christensen. Zij gaan echter exclusief investeren in waarvan zij versterking van hun marktpositie verwachten, dwz in “sustaining technologies.” Maar daardoor dreigt hun aanbod méér prestaties te leveren dan waarnaar wèrkelijk vraag is. De leden van de oorspronkelijke doelgroep worden daardoor naar ànder aanbod gedreven dat inmiddels wèl volgens hùn referentiekader redelijkerwijs voldoet aan hùn behoeften. Zodra het verschil in prestatie van diensten of producten voor iemand niet relevant meer is, laat z/hij vervolgens andere criteria de doorslag geven zoals gebruiksgemak en/of prijs. Voor zakelijke ondernemingen is dat allemaal duidelijk genoeg te maken. Althans, door zoals Christensen doet àlles voor grote bedrijven te herleiden tot resp. af te leiden van financiële winstgevendheid. Dat criterium overheerst in zijn duiding van wat als “well-managed” geldt. Tja, dus niet. Tegen die achtergrond schrijft hij

about well-managed companies that have their competitive antennae up, listen astutely to their customers, invest aggressively in new technologies, and yet still lose market dominance.[p. ix]

Nogmaals, het is maar welk referentiekader telt voor beoordeling. Vooruit, over subjectief situationisme gesproken,

many of what are now widely accepted principles of good management are, in fact, only situationally appropriate.[p. xii]

De vraag waarop Christensen met een m.i. belangwekkend antwoord komt, is

when the widely accepted principles of good management should be followed and when alternative principles are appropriate.[pp. xii-xiii]

Hij wil zich over managers diplomatiek uitdrukken, want dat blijft zijn doelgroep en in zoverre trekt Christensen zich zijn analyse niet zèlf aan, maar het komt er m.i. gewoon op neer dat zgn goed beheer wèrkelijk domweg slècht beheer kan zijn. En wat dàn wèl goed is. Klopt, dat is ànders dan ... beheer. Daarom vind ik de titel van Christensens boek ook verkeerd, hoewel ik erken dat hij daarmee stellig potentiële lezers aanspreekt. Voor wie begrijpt wèlk onderscheid relevant is, rijst er géén dilemma. Omdat Christensen het begrip technologie ruim neemt, ziet hij verstrekender veranderingen vergaand aangejaagd door technologische ontwikkelingen. Als principieel oppert hij daarom

a strategically important distinction between [...] **sustaining** technologies and those that are **disruptive**. [p. xiv]

Het is dan cruciaal om te beseffen, zo voegt hij eraan toe, dat

the pace of technological progress can, and often does, outstrip what markets need.[p. xv]

Nota bene, Christensen schrijft over zakelijke concurrentieverhoudingen, vandaar. Waarop bedrijven met vernieuwing van “sustaining technologies” mikken, volgt zoiets als hun extrapolatie van “market needs.” Terwijl ze er vaak heel veel geld aan gaan besteden, blijft dat ‘beperkt’ tot

improv[ing] the performance of established products, along the dimensions of performance that mainstream customers in major markets have historically valued.[p. xv]

Wat “disruptive technologies” volgens Christensen kenmerkt, is dat

[they] bring to a market a very different value proposition than had been available previously[, offering] features that a few fringe (and generally new customers value.[p. xv]

Via zo’n nieuwe markt kan de ‘oude’ markt bereikt worden, omdat

disruptive technologies that may underperform today, relative to what users in the market demand, may be fully performance-competitive in that same market tomorrow[, ... for] technologies can progress faster than market demand[. p. xvi]

Nota bene gevestigd geraakte bedrijven missen die slag, omdat

the solution to disruptive technologies cannot be found in the standard tool kit of good management[. p. xviii]

Nou ja, voor wat daar voor “good management” doorgaat, zoals

hav[ing] well-developed systems for killing ideas that their customers don’t want.[p. xix]

Nu is voor een bedrijf meestal duidelijk, waarom klanten belangrijk zijn. Direct (!) komen daar betalingen vandaan waaraan het zakelijke bestaansrecht wordt afgemeten. Als zodanig hebben overheidsorganisaties dus géén ... klanten. Ik vind het juist uitgesproken misleidend om een overheidsorganisatie als een dienstverlener te duiden met burgers als klanten. Zulke valse retoriek heeft er m.i. sterk aan bijgedragen, dat overheidsorganisaties zich minder – kunnen – aantrekken van de wèrkelijke burgerbehoeften met betrekking waarop zij de zorgplicht hebben om ze te helpen vervullen. Vooruit, in bedrijfstermen is een overheidsorganisatie een monopolist met verzekerd voortbestaan. Ik wil niet zeggen dat daardoor burgerbehoeften volledig irrelevant raken voor een overheidsorganisatie, maar, eh, het risico bestaat nogeens èxtra dat zo’n organisatie met voorrang haarzèlf als ‘klant’ opvat. Zo’n organisatie sluit zich dan àf voor ideeën om beter voor bùrgers te zorgen; zodra eigenbelang kortzichtig overheerst, lijkt die organisatie zèlf, lijken de medewerkers zèlf ervan ermee niet gediend, integendeel. Gelet op het ènkelvoud van overheid bestaat echter niet de mogelijkheid van een alternatief zoals Christensen dat voor zakelijke bedrijvigheid oppert, dwz

set[ting] up an autonomous organization charged with building a new and independent business around the disruptive technology.[pp. xix-xx]

Dat zou moeten lukken langs zgn politieke weg. Mijn idee is dat er weliswaar formeel gescheiden machten zijn, maar dat die scheiding weinig uithaalt wanneer óók de àndere machten feitelijk het referentiekader van de uitvoerende macht volgen (die

daarvoor zichzelf alsmaar sterker als voornaamste 'klant' kan bevestigen). Dit neemt niet weg, dat slechts – het zoeken naar – ruimte loont waarin initiatief kan worden ontplooid (en niet meteen wordt onderdrukt zonder zelfs maar enig begrip ervan voor het vervullen van reële behoeften). Kenmerkend voor zulke (proef)ruimte is, dat

disruptive technologies [may be] align[ed] **with** the forces of resource dependence, rather than ignoring or fighting them. [...] It is the only viable way[. p. xx]

En 'iets' zou niet anders zijn, als er meteen (uitvoerings)plannen voor opgesteld konden worden. Het moet daarentegen met (leer)plannen beginnen, met erkenning van onzekerheid van dien. Terecht stelt Christensen dat

[m]arkets that don't exist can't be analyzed[. p. xxi]

Dat geldt uiteraard voor welk behoeftenpatroon dan ook. Om optimaal beheersbaar te zijn en blijven moet het ergens – kunnen – beginnen:

The very decision-making and resource-allocation processes that are key to the success of established [organizations] are the very processes that reject disruptive technologies[. p. 98]

Het heeft daarom geen zin om van een gevestigde organisatie steun enz. voor, zeg maar, kwalitatieve vernieuwing te verwachten. Dat gaat immers recht in tegen waarin medewerkers van zulke organisaties – zijn gaan – geloven als

fundamental tendencies about the way successful organizations work and about how their performance [as employees] is evaluated.[p. 98]

Het advies van Christensen luidt dus

[to] embed [...] projects to develop and commercialize disruptive technologies within an organization whose customers need [...] them. When managers align [...] a disruptive innovation with the "right" customers, customer demand increase[s] the probability that the innovation w[ill] get the resources it need[s].[p. 99]

Het beginsel van nodige en voldoende veranderruimte is voor ontwikkeling van overheidszorg m.i. volledig hetzelfde. Ofwel,

place [...] projects to develop disruptive technologies in organizations small enough to get excited about small opportunities and small wins. [...] P]lan to fail early and **inexpensively** in the search for the market for a disruptive technology. [...] M]arkets generally coalesce through an iterative process of trial, learning, and trial again.[p. 99]

Wie denkt dat er maar één – soort van – orde is, dat de overheid tot taak heeft die ene orde te handhaven en dat kwalitatieve veranderingen daarom moeten worden bestreden, vooral veranderingen die – facilitering van – pluriformiteit bevorderen, begrijpt de reële dynamiek van maatschappelijk verkeer kennelijk niet.

79.76

Hoe komt een zgn architect erop over een middel te adviseren zonder het doel ermee te kennen? Het is wel zo, dat je maar beter kunt weten daarmee te maken te hebben. Maar hoe geef je dáár nu weer een opbouwende wending aan? Ik probeer met een aanloop een suggestie te doen.

What's in a name? Aan een enkel woord, hier dus architect, valt onmogelijk eenduidig betekenis te geven resp. ontlenen. Daarvoor moet nodige en voldoende context 'als het ware' meegeleverd zijn. Voor wat de gebouwde omgeving is gaan heten, zeg grofweg huizen, steden enzovoort, is de architect de ontwerper geworden, een hoedanigheid die voor ingewikkelder bouwopgaven verschilt van die

van de aannemer (lees ook: uitvoerder). Wanneer het bouwobject extra ingewikkelde ‘onderdelen’ omvat, worden daarvoor technische adviseurs ingeschakeld voor desbetreffende – nadere – deelontwerpen en dienovereenkomstig toezicht op uitvoering. Denk voor een gebouw aan zgn klimaatbeheersing. Nota bene, de (bouw)architect is en blijft verantwoordelijk voor ontwerp van en door samenhang. Voorop staat doeltreffendheid met nota bene ethische afwegingen van dien, waarna – pas – doelmatigheid volgt. Vooropgezette doelmatigheid op onderdelen is al helemaal onzin, zodra daardoor doeltreffendheid van het geheel verloren gaat (en doelmatigheid van het geheel nihil is).

Digitalisering betreft eveneens gebouwde omgeving, echter zeg maar minder fysiek. Wie zich daarvoor thans architect noemt, vervult vaak de rol vergelijkbaar met die van technisch adviseur voor projecten mbt objecten in wat traditioneel gebouwde omgeving heet. Aangezien vrijwel alle opdrachtgevers voor digitalisering vooralsnog hoogstens slechts vertrouwd zijn met betekenissen van hoedanigheidsaanduidingen à la traditionele gebouwde omgeving, beseffen ze niet dat ze zich ernstig vergissen door wie feitelijk ‘technisch adviseurs’ zijn voor ‘architecten’ in de zin van overkoepelend ontwerper aan te zien. Daardoor vatten ze prompt verkeerd op wat zulke ‘architecten’ adviseren, terwijl een ontwerp dat de werkelijke opgave betreft nog steeds ontbreekt.

Voor een informatiekundig ontwerper die een zgn portefeuillehouder moet helpen bij digitalisering, komt het op grove nalatigheid neer wanneer z/hij zich niet terdege verdiept in de ‘portefeuille’ in kwestie en meer vanwege stelselmatigheid. Voor een technisch adviseur is dat alweer minder dringend, want daar is de ontwerper immers voor verantwoordelijk. Zolang er géén architect ingeschakeld is in de hoedanigheid van iemand verantwoordelijk voor integraal ontwerp, dreigen technisch adviseurs er abusievelijk op te worden aangesproken; zij gaan doen wat ze niet kunnen.

De ontwerper, stel dat inderdaad iemand in die hoedanigheid met vereiste bekwaamheid is ingeschakeld, moet de technisch adviseur uiteraard serieus nemen, en via de ontwerper moet de opdrachtgever (lees hier: portefeuillehouder) dat doen. Maar omgekeerd moet de technisch adviseur deskundig zijn wat het specialistische(r) aspect/onderdeel betreft. Stel dat om allerlei redenen het ontwerp van een elektrisch aangedreven voertuig voorkeur verdient. Het heeft ‘technisch’ dan weinig zin om erop te staan dat een benzinetank in het ontwerp opgenomen moet worden.

Wanneer een opdrachtgever door vermeende architecten wordt afgeleid, zou je die opdrachtgever telkens aan de werkelijke opgave moeten helpen herinneren, opdat z/hij iederéén kan blijven vragen wat hun bijdragen zijn aan oplossing van dat probleem. Omdat een technisch adviseur nu eenmaal typische ... technisch-adviesantwoorden geeft, kan je de opdrachtgever verduidelijken dat zo iemand zich weliswaar architect noemt, maar het dus niet is. En jij beschikt overigens allang over een digitaliseringsontwerp. Laten ‘architecten’ er vooral technisch over adviseren, maar wel met de werkelijke opgave voor ogen. Als zij zich daarvoor liever blind houden, en dus ook niet van jou namens de opdrachtgever willen horen wat de bedoeling is, tja, dan plegen ze stellig niet opzettelijk sabotage maar komt het er wel op neer.

79.77

Een vergelijking kan nuttig zijn om iets te verduidelijken. Een schets van waarmee iemand reeds bekend is, wordt als illustratie benut van wat z/hij wellicht nog niet

kent. Omdat het ene echter het andere niet is, gaat een vergelijking altijd maar gedeeltelijk op. Oppassen! Dan blijkt een vergelijking ook – juist? – op die manier vaak leerzaam.

Zo heb ik volgens de werkverdeling voor wat ingewikkelder fysieke bouwsels aangegeven dat tegenwoordig weliswaar eveneens voor digitale bouwsels de functiebenaming 'architect' in gebruik geraakt is, maar dat het daarbij doorgaans om zoiets als technisch adviseur à la fysieke gebouwde omgeving gaat. Als zodanig verschilt een zgn technisch adviseur voor de fysieke bouw daar dus van zowel de architect als de aannemer.

Terwijl de functie van doelgericht ontwerpend architect voor digitalisering tot dusver vaak onbezet blijft, is vergelijkbaar met de fysieke bouw wèl de functiescheiding ontstaan tussen de middelgedreven technisch adviseur en de middelbedreven programmeur. Maar die scheiding vind ik voor digitalisering zelfs averechts. De fysieke-bouwfuncties van technisch adviseur en aannemer (lees daarvoor dus: programmeur) zie ik bij voorkeur in één persoon verenigd. Daarvoor heb ik allerlei argumenten.

Principieel geldt dat digitalisering alles (!) onder de noemer van informatie brengt. Voor een fysiek gebouw kan nog redelijk opgaan dat zoiets als een functionele (lees ook: aspectmatige) decompositie valt dóór te trekken naar materiële decompositie. Waar dat zo is, kan het overkoepelend ontwerp ruw blijven; per aspect kan een technisch adviseur en zo door tot een aannemer haar/zijn gang gaan, waarna de aldus vergaand apart gerealiseerde componenten zich tot het ontworpen geheel laten samenvoegen.

Voor de meeste fysieke bouwobjecten klopt dit uiteraard al niet. Neem een spouwmuur. Dat is vaak een zgn dragende muur en dient ter beheersing van het 'klimaat' binnenshuis. Zodra zulke verwevenheid aan de orde is, heeft de architect de ontwerpregie voor bijdragen van diverse technisch adviseurs.

Zodra informatievoorziening als informatieverkeer (!) stelselmatig van aard is, moet er met/volgens verwevenheid gerekend zijn. Het is dan de informatiekundig ontwerper die ervoor moet zorgen dat alle relevante aspecten evenwichtig onder de ene noemer van informatie passen, en de technisch adviseur/programmeur die het dienovereenkomstig stelselmatig bemeten digitale hulpmiddel daadwerkelijk 'bouwt.' Tussendoor merk ik op dat voor digitalisering de scheiding tussen architect-als-technisch-adviseur en programmeur niet werkt. De meeste programmeurs trekken zich van een andere technisch adviseur niets aan. Daar brengt versterking van de architectuurfunctie uiteraard géén verandering in. Programmeurs hebben immers vergaand gelijk, dat zij toch vooral ieder voor zich hun eigen technisch adviseur moeten zijn en blijven. Intussen blijft er alsmaar géén werk gemaakt te worden van zelfs maar toevoeging van de, vooruit, informatiekundig-ontwerpfunctie (wat opdrachtgevers wellicht verwachten gelet op de term architectuurfunctie; nogmaals, die is nota bene in afwijking van wat voor de fysieke gebouwde omgeving geldt in de digitaliseringspraktijk technisch-adviesfunctie gaan betekenen).

Voor verwevenheid mbt digitalisering is persoonsinformatie exemplarisch. Een individu kan in allerlei hoedanigheden 'lijdend voorwerp' (lees ook: object) dan weer 'onderwerp' (lees ook: subject) van handeling zijn. De noodzakelijkerwijs erkende verschillen in hoedanigheid moeten netzo nodig samenhangen. Daar komen eisen van persoon-in-hoedanigheid-georiënteerde informatiebeveiliging, controleerbaarheid e.d. bij, nota bene ook allemaal onder informatienoemer met

uitdijende verwevenheid van dien. De informatiekundig ontwerper bereikt zo'n gedifferentieerde ordening methodisch volgens contextuele verbijzondering. Als ik mijzelf hier als informatiekundig ontwerper opvoer, nee, ik slaag er niet in om zulke, ook nog eens stelselmatig, doelgerichte aandacht te verenigen met het zeg maar digitaliseringstechnische vermogen om bruikbare middelen ervoor samen te stellen. Dat vind ik een ànder vak. Als dat dan het werk van een technisch adviseur is, stelt z/hij specificaties op met óók weer ... informatie. Als het ware in één moeite door schrijft de technisch adviseur de computerprogrammatuur, klaar. Zo blijft het aantal te onderscheiden functies voor digitalisering beperkt. Maar ook het aantal betrokken personen in die respectievelijke hoedanigheden moet zo beperkt mogelijk blijven. Dat lukt door wat nu eenmaal unieke verschijnselen zijn volgens een algemene(re) structuur te duiden voor zover dat gedifferentieerde gedragsbehoeften niet belemmert. Bijvoorbeeld, voor het (op)tellen van appels kan dezelfde programmatuur dienen als voor het (op)tellen van peren, enzovoort. Voor stelselmatig bereik staat er zelfs zware druk op – de noodzaak van – veralgemenisering (lees ook: abstrahering tot structuurduidingen met mogelijkheden tot concretisering door 'vulling' met waarden voor de variabelen in kwestie). Ik wil maar zeggen, dat het in navolging van de ene informatiekundig ontwerper ook voor de ene technisch adviseur/programmeur 'eenvoudiger' is om bedoelde middelverwevenheid zeker in eerste aanleg allemaal zèlf (lees dus ook: alléén) te realiseren. In een later stadium, te weten pas nadat pràktisch digitaal gereedschap de verweven ordening aantoonbaar adequaat faciliteert, kunnen eventuele aanvullingen wellicht aspectmatig apart volgen met inschakeling van verschillende technisch adviseurs/programmeurs; overzicht moet echter geborgd blijven.

79.78

Dank je wel voor je belangstellende navraag. Zoiets als de uitkomst van de zgn marktconsultatie was voor a.s. week aangekondigd. Er blijkt zich echter geen ànder bedrijf met een bijdrage gemeld te hebben. Ik kreeg daarom reeds enkele dagen na de sluitingsdatum al te horen, zowaar van een medewerker van de inkoopafdeling, dat Information Dynamics voor een vervolg in aanmerking komt. Gelet op de regels voor Europese aanbesteding, nou ja, gelet op de kortzichtige manier waarop ze door overheidsinkopers doorgaans opgevat enz. worden, kan ik in dit stadium moeilijk méér wensen. Wie weet komt er een heuse opdracht (voor werk dat overigens grotendeels al gedaan is).

Het is een poppenkastspel dat de feitelijke opdrachtgever, in dit geval bij de Rechtspraak(organisatie), op de wagen zette om inkopers aldaar er voldoende van te overtuigen dat zij gedekt zijn àls zij een opdracht aan Information Dynamics laten doorgaan. Het aanbod van Information Dynamics heeft vanwege uitblijvende bijdragen van andere bedrijven voor hen het formele (!) stempel verkregen van, zeg maar, vernieuwende uniekheid. Daardoor hebben de zakelijke partijen waarmee zgn raamovereenkomsten gesloten zijn, géén geldige reden om bezwaar tegen een daarvan afwijkende overeenkomst met Information Dynamics te maken. Nee, inkopers doen geen ènkele moeite voor een inhoudelijke toets. Daarvoor dient zo'n procedure, nietwaar? (Pas) zodra zij zich door de uitkomst ervan beschermd beschouwen tegen formele bezwaren door hun reguliere leveranciers, durven zij hun weerstand op te geven. Inderdaad, de praktijk van reguliere leveranciers is uiteraard in strijd met de bedoeling van de aanbestedingsregels, maar dat is allang uit het zich

geraakt.

Je ziet dat het hier met een nieuwe bestuurscultuur niet zo'n vaart loopt.

79.79

Van hoe de zgn it-governance daar ingericht is, weet ik weinig. Maar ik vind dat ik er genoeg van weet om het oordeel te rechtvaardigen dat er de faliekant verkeerde veronderstellingen voor gemaakt zijn. Met een vergelijking heb ik dat proberen te beargumenteren.

Zo is het vooral onzinnig om voor – digitale – informatietechnologie (it) vergaand apàrt(e) bestuurlijke voorzieningen te treffen. Daar lijdt de oriëntatie volgens de reële maatschappelijke opgaven onder. Over vergelijking gesproken, in een spreekwoordelijke ivoren toren (ook: it :) lijkt niemand zich erom te – hoeven – bekommeren. Vervolgens telt die toren zelfs allemaal aparte kamertjes (lees ook: loketten). Terwijl juist een toren gelegenheid tot uit- en overzicht naar buiten biedt, kijken de it-ers allemaal naar binnen en daarbij ieder voor zich niet verder dan de toonbank van het eigen loket kort is.

Bijgevolg is vrijwel iedereen aan het 'besturen.' Ja, elkaar. Maar bijna niemand doet iets dat èchte mensen elders met èchte problemen aan een èchte oplossing helpt. Wàt er eventueel nog wèl gedaan wordt, althans voor zover 'besturing' dat toestaat, betreft nagenoeg exclusief de verdere bouw van de toren. Daardoor ontstaat immers ruimte voor nòg weer méér aparte loketten, enzovoort.

Inmiddels is die (wacht)toren zó groot, dat er niet omheen valt te werken. Voor bruikbare resultaten mbt reële opgaven staat 'ie echter in de weg. Daarom moeten we inderdaad voldoende schijn van inschikkelijkheid wekken en intussen doen wat wèl werkt. Haha, ook apart, maar nota bene stelselmatig van opzet.

Wie weet is er niet eens zo veel voor nodig om die toren te laten instorten. Het is een begin om mensen die lijden onder de feitelijke terreur van(uit) de toren daadwèrkelijk te helpen. Wat voor hen opbouwend is, kan ondermijnend voor de torenmacht zijn zodra zij dat erkennen en zich dankzij – aldus verworven besef van – bewezen perspectief tegen die terreur durven verzetten.

79.80

Wanneer iemand meent dat het ànders kan resp. moet, prima, opbouwende kritiek is àltijd welkom, maar je mag dan zeker de eis stellen dat z/hij zich daarvoor redelijk verdiept heeft in wat "het" is, in waarom "het" gaat, enzovoort. Als iemand, zoals nota bene een zgn architect, die moeite echter weigert te doen, moet het de opdrachtgever ooit gaan dagen dat zo iemand om welke redenen dan ook tegenwerkt. Omdat je die redenen nooit te horen krijgt en daarom een redelijke discussie helaas onmogelijk blijft, kan je na verloop van tijd gevuld met oprechte pogingen voor samenwerking slechts bevorderen dat zo iemand òpgedragen wordt om tegenwerking te staken. Als ik je goed begrijp, bestaat jouw dagtaak grotendeels eruit om zo hindernis voor hindernis voor verandering te verwijderen. (Want) wie gedraagt zich nu wèrkelijk kinderachtig? Dat zijn toch zeker de verwende mensen die geen boodschap wensen te hebben aan reële problemen van àndere mensen, laat staan dat zij bruikbare bijdragen willen leveren aan netzo reële oplossingen voor diezelfde àndere mensen!

Volgens **IV Koersdocument 2018-2023** (april 2019) gelden "portefeuillehouders (vaak gedetacheerde rechters)" [p. 2] als opdrachtgever. In die hoedanigheid, zo vermeldt genoemd rapport verderop, "[geven zij] binnen IVO [...] invulling aan de IV

vernieuwing voor de verschillende rechtsgebieden en voor bedrijfsvoering.”[p. 42] Tussendoor merk ik op dat deze personele opzet “vernieuwing”odeloos moeilijker maakt. In de eerste plaats kenmerkt beheer de houding van – medewerkers van – IVO. Door de portefeuillehouders “binnen IVO” te plaatsen, moet “vernieuwing” als het ware van binnenuit gebeuren in een daarvoor, zachtjes uitgedrukt, nogal ongunstig klimaat. Ofwel, dat is praktisch onmogelijk (zoals in/uit de praktijk helaas herhaaldelijk blijkt). Ten tweede zijn met benoeming van portefeuillehouders volgens “de verschillende rechtsgebieden [resp.] bedrijfsvoering” impliciet dienovereenkomstige domeinen/sectoren voor “vernieuwing” afgebakend. Tja, zulke afbakening belemmert zelfs principieel (!) de stelselmatige opzet die pas ècht vernieuwend is (en soelaas biedt voor de opgaven als regisseur van informatieverkeer, in **IV Koersdocument 2018-2023** “digitaal ecosysteem” genoemd).

Enfin, we zullen het voorlopig met die averechtse besturingsopzet (lees populair ook: governance) moeten doen. In het najaar van 2019 hebben we daarom dat zgn experiment mbt meervoudige schuldenproblematiek gedaan. Voor ons was dat overigens helemaal géén experiment, want de informatieronde had zich allang bewezen. Maar zodoende, over governance gesproken, hebben wij de “beleidsprioriteit” [p. 10] uit het (beleids)rapport **Naar een Rechtspraak-visie op data** (mei 2019) gevolgd. Daarin staat het belang van “experimenteren” immers benadrukt als “kleinschalig ervaring opdoen met data-toepassingen en hulpmiddelen voor gebruik daarvan [p. 5] gericht op het snel oplossen van concrete problemen;”[p. 8] dankzij een geslaagd experiment “verschuift de nadruk van de activiteiten naar [...] de implementatie van de resultaten daarvan in de praktijk.”[p. 8]

Wat is er sindsdien gebeurd? In “concrete problemen” blijkt niemand bij IVO geïnteresseerd. Erger nog, jij ondervindt willekeurige (!) weerstand tegen “implementatie van de experimentresultaten.” En de betrokken portefeuillehouder ziet helaas geen mogelijkheid om een doorbraak te forceren, want het zijn haar/zijn afdelingscollega’s waar z/hij dan tegenin moet gaan. Desondanks is er geen andere manier dan om de portefeuillehouder te blijven ondersteunen in haar/zijn primaire loyaliteit aan “concrete problemen.” Waarvoor is z/hij anders rechter? Die moet het ooit ‘winnen’ van haar/zijn loyaliteit aan IVO. Je kunt de portefeuillehouder in kwestie inderdaad slechts ‘helpen’ om dat kantelpunt te bereiken. Op enig moment moet z/hij niet alleen durven beseffen dat haar/zijn directe collega’s haar/hem hinderen, maar er ook naar handelen (lees: beslissen, en dan eigenlijk eenvoudig genoeg omdat iets-dat-werkt allang wèl beschikbaar is).

Toegegeven, het kàn zijn, dat – in dit geval – de architect helemaal niet tegen- maar wel degelijk mééwerkt. Wellicht vergissen wij ons daarin schromelijk. Dat moet dan echter blijken uit een voorstel voor een betere oplossing voor de “concrete problemen” (die tegelijk passen in een stelselmatige opzet). Laat maar zien, zou ik zeggen. Uiterlijk eind 2019 was nogmaals (!) volstrekt duidelijk dat onze oplossing voor multiproblematiek werkt. Afgaande om het gebruik van de informatieronde voor landelijk debiteurenbeheer voor griffierecht had elke IVO-architect er overigens veel eerder van op de hoogte moeten zijn. Intussen is er gelet op de zelfs sterk groeiende maatschappelijke multiproblematiek alsmáar méér haast geboden om overzichtelijke bijdragen te leveren.

Gelukkig houd jij vol. Beschouw het bovenstaande ajb ook en vooral als oprecht blijk van waardering van een bezorgde burger. :-)

79.81

Als ik zo iets schrijf als wat hier volgt, een tekst die naar mijn oordeel nogal rommelig is en ondanks extra moeite zo zou blijven, besef ik nog maar eens dat de keuze voor 'aantekeningen' als genre verstandig was. Er staat minder, zeg maar, vormdruk op. Dat kàn inhoudelijk bevrijdend werken. In elk geval komt het tot een – enigszins? – navolgbare poging.

Wat heb ik geleerd van lezing van bijna vierhonderd dichtbedrukte pagina's van **Homo loquens en homo scribens, Over natuur en cultuur bij de taal** (Amsterdam University Press, 2006)? Volgens mij oefent A. Kraak terechte kritiek uit, overigens doet hij dat als een soort bekering pas na zijn pensionering als hoogleraar in dat vak, op de gangbare beperktheid van wat algemene taalwetenschap heet. Hij slaagt er m.i. echter niet in om het bereik werkelijk te verruimen.

Het blijft o.a. raden naar zijn veronderstellingen voor de mededeling dat

[n]amen [...] de natuurlijke bouwstenen van de taal [zijn]. [p. 31]

Het is ... natuurlijk maar weer wat als naam geldt. Ik zoek het beginsel (!) van taal(gebruik) niet in wat ik voor middelen houdt. Welk doel dient taal? Mijn aanname luidt, allereerst uitgedrukt in [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#) (2002), dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is (Engels: every sign is a request for compliance). Een subject kan zich daarvoor met een kans op z.i. passend gedrag door de geadresseerde bedienen van middelen waarvoor dat àndere subject, hier zeer ruw geschetst, over zintuiglijk vermogen en zo door via interpretatie- beschikt over – uitvoerend – gedragsvermogen. Er zijn subjecten die voor een teken dus geluid kunnen benutten. Dat heet spraak. Maar als het ene subject een ander 'aanspreekt' op zijn gezichtsvermogen, gebruikt hij schrift. Waarop Kraak wijst, is dat beheersing van alfabetisch schrift talloze taalwetenschappers tot een valse beoordeling van spraak geleid heeft. Zeg maar dat de alfabetische schrijfnorm tevens als norm voor spraak wordt gehouden. Voor zover ik Kraak kan volgen, maken allerlei taalwetenschappers die vergissing inderdaad. Maar Kraak zelf beschouwt taal & teken naar mijn idee dus nog véél en véél te beperkt.

Ter veralgemenisering heb ik voorgesteld om een teken principieel driedig op te vatten, als zodanig bemiddelend tussen dienovereenkomstig driedig enerzijds interpretant, anderzijds gedrag, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). De enneade betreft een uitbreiding van de semiotische triade afkomstig van Charles Peirce. Op z'n triadisch is het teken één van drie onlosmakelijk verbonden elementen. Volgens de enneade is èlk van die drie elementen op zijn beurt uit drie onlosmakelijk verbonden elementen samengesteld. De nadere driedigheid van een teken laat herkennen, dat doorgaans slechts aandacht wordt besteed aan wat enneadisch signatuur heet. Ofwel, het contextaandeel van een teken blijft veronachtzaamd (en het intextaandeel kan hier voor eenduidigheidsbepaling buiten beschouwing blijven). Ja, de signatuur in kwestie kan als geluid voortgebracht zijn. Maar dat geluid kàn principieel niet op zichzelf staan. Er zijn altijd omstandigheden, zoals andere geluiden, maar nota bene óók wat andere zintuigen waarnemen enzovoort. Wat van zo'n al dan niet tevens door het ene subject geënceneerde situatie door het andere subject als verder onderdeel van het teken geldt, telt op z'n enneadisch als de context. Het andere subject ontleent interpreteerbaarheid van een teken aan onderscheid en samenhang tussen wat hij laat doorgaan voor signatuur

en context.

Dit verklaart meteen waarom schrift vaak verschilt van spraak. In het geval van spraak is de context vrijwel volledig ongesproken van aard. Met schrift kan het verzoekende subject ertoe gedwongen zijn om in de benodigde context eveneens met schrift te voorzien. Hoewel hij dat verschil niet oppert, heeft Kraak m.i. dus wel gelijk door het als vergissing te bestempelen dat het schrift niet model voor spraak mag staan.

Overigens is een verkeersbord een voorbeeld van een signatuur, waarvan de betekenis voor de weggebruiker zonder andere verkeersborden duidelijk geacht wordt te zijn. Dat vergt opleiding (en benodigde kennis wordt met een verkeersexamen getoetst). De plaatsing van het verkeersbord e.d. moet de weggebruiker nodige en voldoende context bieden. En allerlei verkeersborden dicht bij elkaar geplaatst brengen de weggebruiker vooral in verwarring.

De aanduidingen spraak en schrift kunnen misleidend zijn. Wanneer subjecten elkaar treffen binnen het bereik van meerdere van hun zintuigen, kan de ander wat de één zegt als signatuur opvatten en wat hij met zijn andere zintuigen waarneemt als context. Die ander toont als reactie vaak vrijwel onmiddellijk waarneembaar gedrag voor de één, meestal zichtbaar als gelaatsuitdrukking en/of overige lichaamshouding. Voor de één is dat dus een teken voortgebracht door de ander, waarop hij kan en zal reageren, enzovoort. Tijdens zo'n ontmoeting bedienen de subjecten zich dus niet louter van 'spraak,' maar wisselen, vooruit, multimediaal tekens uit. Dat biedt de mogelijkheid om context onuitgesproken mee te delen, zoals Kraak beseft:

[B]ij 'face-to-face speech communication' wordt het maken van een 'tekst' [...] ondersteund door gelaatsuitdrukking en andere al dan niet verbale gebaren.[p. 53]

Dat is al anders met een, eh, ouderwets telefoongesprek. De subjecten kunnen slechts geluid uitwisselen. Daardoor moet eveneens context met geluid gevormd zijn. Met een zgn videogesprek komen er zichtbare tekenaandelen als signatuur c.q. context bij.

Indien een teken overwegend uit schrift bestaat, gebeurt dat omdat het andere subject er op een later tijdstip en/of andere plaats kennis van neemt dan waarop het ene subject dat teken opstelde. Kraak stelt, dat

[s]chriftelijk taalgebruik [...] om stilgelegde taal [gaat], waar we bijgevolg alle en in principe ook onbepaald herhaalde aandacht aan kunnen besteden. [...] Sprekers en hoorders delen dezelfde communicatieve situatie met veel gedeelde achtergrondkennis, waar een schrijver liefst zo weinig mogelijk van moet veronderstellen door expliciet te zijn.[p. 53]

Het ontbreken van kortcyclische tekenuitwisseling zoals in het geval van een lijfelijke ontmoeting noodzaakt tot het opnemen van extra contextuele maatregelen om de kans te vergroten dat het andere subject aan het verzoek tot inschikkelijkheid voldoet dat het ene subject ermee tot hem richtte. Verhoudingsgewijs is er voor schrift daarom een zelfs véél grotere behoefte aan, zeg maar, regels dan voor spraak. En dan is het ook begrijpelijk, dat wanneer subjecten die elkaar – nog – niet of nauwelijks kennen, zich aanvankelijk voor hun spraakuitwisseling bedienen van zulke schriftregels. En naarmate de kans groeit dat een subject aan zulke 'oppervlakkige' ontmoetingen onderhevig zal zijn, gaat de opvoeding en –leiding er op mikken om hem zo vroeg mogelijk die regels aan te leren.

Kraak wijst slechts op de overheersend invloed van alfabetische schriftregels. Ik heb

hierboven, nota bene uiterst beknopt, een verklaring gewaagd die nog verder gaat. Mee eens, schrift betreft niet 'zomaar' de neerslag van spraak. Er zijn andere gedragsmogelijkheden resp. zintuigen in het geding, met dienovereenkomstige verschillen om signatuur en context tot teken te configureren. Hoe uitgebreider het gedragingenrepertoire van het geadresseerde subject is en hoe monomedialer een teken moet zijn samengesteld, nogmaals nota bene inclusief context, des te noodzakelijker zijn maatregelen, onder de noemer van cultuur wellicht gecodificeerd als regels van taalgebruik zoals grammatica, ter borging van eenduidige interpreteerbaarheid van een resulterend teken en mede daardoor aangezet gedrag. Als verzoek tot inschikkelijkheid telt een teken inderdaad ... namen. Die zijn tijdens een onmiddellijke ontmoeting onuitgesproken doorgaans duidelijk genoeg. Bijvoorbeeld, het ene subject kan het andere subject als geadresseerde van het teken in kwestie identificeren door hem aan te kijken. Zo identificeert dat andere subject het ene subject als verzoeker. Dan moet met het verzoek het gedrag door de ander zijn 'benoemd' waartoe de één hem wil bewegen. Hun betekenis ontleen dergelijke ... namen echter aan het verzoek tot inschikkelijkheid dat m.i. elk teken nu eenmaal is.

Wat formele regels voor taalgebruik betreft is het de vraag of ze nauw luisteren. Blijkbaar hoeven menselijke subjecten ze voor hun dagelijkse onderlinge tekenverkeer niet te volgen om over en weer begrijpelijk te zijn ter afstemming van hun gedragingen. Zulke regels bestaan 'natuurlijk' ook helemaal niet. Volgens Kraak

zijn [er] onweerlegbare gegevens dat er van grammaticale kennis zo goed als niets bekijft.[p. 43 H]et schoolgrammaticale onderwijs [is] een ondeugdelijk middel voor een te vroeg gesteld doel.[p. 44]

Het is ook maar weer waarop grammatica als structuurleer betrekking heeft. Naar mijn idee valt er juist niet vroeg genoeg te beginnen met bevestiging dat het met tekens altijd en overal om verzoeken tot inschikkelijkheid gaat, zie o.a. ook [Gevorderde tekenleer voor beginners](#) en [Geef mij aib even de pindakaas!](#) Het taalkundig onderwijs verloopt moeizaam, omdat pragmatiek veronachtzaamd blijft. Strikt syntactische lessen zijn steriel. Hoe kunnen leerlingen gemotiveerd raken, over verzoek tot inschikkelijkheid gesproken, zolang het nut onduidelijk is? Kraak schiet echter door, omdat hij niet beseft dat het ligt aan de beperkte taalopvatting. Hulpeloos houdt hij het erop, dat

[n]iet alleen de taalverwerving [...] een natuurlijk en principieel onbeïnvloedbaar proces [is], ook het volwassen taalgebruik is een natuurfenomeen. Eigenlijk hoeft dat geen betoog.[p. 46]

Zo'n "betoog" acht ik daarentegen onmisbaar voor alweer wat meer besef ervan waarom

[w]e [ons] volstrekt moeiteeloos van onze taal [bedienen], [maw] zonder dat we er aandacht aan hoeven te besteden, zonder dat we er controle over hebben, buiten ons bewustzijn om.[p. 46]

De zgn onbewuste bekwaamheid laat zich stellig met voorbereidingen verbeteren, en daarvoor dient dan besef van pragmatiek en hoe tekens daarop zijn berekend. Wat Kraak beschrijft, zijn overigens onmiddellijke ontmoetingen van subjecten die allang met elkaar vertrouwd zijn:

De woorden zijn eruit voor we het weten, we hebben iemand begrepen eer we er erg in hebben.[p. 46]

Tja, zo beschouwd heeft het er de schijn van, dat

[t]aalproductie en taalperceptie [...] verlopen als natuurlijke, en dus automatische processen. En dus 'volmaakt', niet verbeterbaar.[p. 46]

Wat ik voor natuurlijk in de zin van wetmatig verlopend houdt, is – de enneadische structuur van – semiosis als ... proces. De (gedrags)resultaten ervan kenmerken zich echter door variëteit. Een (waarde)oordeel over een resultaat is dan ... natuurlijk ook weer subjectief-situationeel.

Ik vermoed dat Kraak lijfelijke ontmoetingen associeert met "het natuurlijke taalgebruik." Dan ben ik het er ook mee eens, dat

[t]egen de moeiteeloosheid van de natuurlijke taalverwerving en het natuurlijke spraakgebruik [...] de moeite van de schriftelijke taalverwerving en van het schriftelijke taalgebruik huizenhoog afsteekt).[p. 47]

Ik heb dat echter veralgemeniseerd tot onderscheid tussen mono- en multimediale tekens. Het testen van voedsel – vooral – op smaak, van stoffen – vooral – op reuk is een specialisme. Wat Kraak over "schriftelijkmaking, met schriftelijkwording" beweert, geldt m.i. vooral voor alle overwegend monomediale tekenverkeer. Dat vergt

een leerproces [waar] principieel nooit een eind aan [komt]: er is geen bovengrens, het kan altijd beter.[p. 47]

Mijn indruk is dus, dat Kraak spraak ten onrechte als – zoals ik het hier aanduid – monomediaal opvat. Hoe dan ook acht hij

discrepancie tussen natuurlijk en schriftelijk taalgebruik [...] onweersprekbaar[, maar] de verklaring van deze discrepantie [...] een verwaarloosde vraag.[p. 48]

Daarop vind ik ook op zijn manier een deugdelijk antwoord echter onmogelijk. Hij zoekt het in

de miskennis van de schriftelijke taal in haar wezenlijk eigensoortige kenmerken.[p. 48]

Maar ook een – overwegend – met alfabetisch schrift opgesteld teken is ... gewoon een verzoek tot inschikkelijkheid. Het doel van het ene subject met nota bene willekeurig wèlk teken is om intrasubjectief zichzelf c.q. intersubjectief een ànder subject ermee tot gedrag te bewegen dat het ene subject zich voorgesteld heeft als afgestemd op het zijne. Daaraan is keuze van – mengsel van – media ondergeschikt, laat staan dat strikt onderscheid ertussen tot principieel inzicht leidt. Volgens zulk m.i. verwarrend onderscheid wijst Kraak op

het effect van de weergavemythe: schriftelijk taalgebruik wordt wat betreft de relatie tussen taal en denken, de uitdrukking van denken in taal, gezien als **wezenlijk** hetzelfde als natuurlijk, gesproken taalgebruik; het vergroot alleen de controle op de juiste vorm van de uitdrukking voor haar inhoud.[p. 52]

Als middel voor gedragingenafstemming zijn àlle teken volgens mij juist wèl "**wezenlijk** hetzelfde." In dat opzicht is er géén "weergavemythe" aan de orde; een teken geeft weer wat het ene subject van het andere subject verlangt als diens gedrag. Welke media heeft een subject – verder – leren beheersen? En momentane beheersing door het andere subject van welke media verwacht het ene subject? De afstemmingsmogelijkheden verschillen 'natuurlijk' van medium tot medium of, algemener gezegd, volgens mengsels van media. Kraak lijkt er een kwaliteitsmaatstaf aan te verbinden:

Het is de wereld op zijn kop zetten door aan de schriftelijke uitdrukking niet meer dan een groter gemak toe te kennen bij het zorgvuldig onderzoeken van uitspraken. Er hoort een hoog niveau van schriftelijkheid toe om te weten wanneer er sprake is van beweringen en van manieren om die onderwerp te maken van kritische, rationele discussie.[p. 52] De uitweg uit dit dilemma bestaat in de omkering van de weergavemythe: het schrift en de schriftelijke taal zijn geen weergave, vastlegging van de ontoegankelijke natuurlijke, gesproken taal, maar dienen om zich daar een voorstelling van te kunnen maken; in andere woorden gezegd, alle taalkennis ontstaat in functie van schrijven, is aan schrijven ontdekt, uitgevonden.[p. 201]

Meent Kraak wèrkelijk dat schrift slechts bestaansrecht heeft als middel voor taalwetenschap? Afgezien daarvan, een tegenstelling slechts òmdraaien helpt niet, wanneer dat onderscheid überhaupt averechts is. Dat leidt tot kritiek, zoals op taalonderwijs, die nog steeds niet opbouwend kàn zijn. Kraak verklaart, dat

zinsontleding 'redkundig' [werd] genoemd, omdat ze geacht werd de logisch-semanticke structuur van zinnen bloot te leggen. [...] Zo wordt begrijpelijk dat de zinsontleding in dienst is gesteld van het hoge of hoog gegrepen onderwijsdoel om van schoolkinderen helder denkende mensen te maken die hun gedachten helder onder woorden kunnen brengen.[p. 54]

Kraak voegt er de opmerking aan toe, dat

het [...] nauwelijks betoog [behoeft] dat de zinsontleding alleen indirect tot dat doel kan bijdragen, namelijk doordat zij de aandacht dwingend richt op het verband tussen vorm en inhoud van zinnen en **alle** aandacht daarvoor vanzelfsprekend het doel dient.[p. 54]

Ook Kraak gaat er kennelijk (!) kritiekloos van uit dat "inhoud" van "logisch-semanticke" aard is. Daarom komt hij niet tot een alternatief voorstel. Nogal hulpeloos klinkt het, dat

het [maar] de vraag [is] of dat nut[, dwz van ...] aandacht dwingend ... [ge]richt op het verband tussen vorm en inhoud[, ...] opweegt tegen de grote inspanning die met goed leren ontleden in het geding is. Er zijn geen aanwijzingen dat dit het geval is.[p.54]

Dat hoeft natuurlijk niet te verbazen, indien niet klopt wat als "inhoud" verondersteld is. Het idee dat het daaraan ligt, komt echter niet bij Kraak op. Hij voegt er zelfs aan toe:

Negatieve aanwijzingen zijn er wel, zoals het [...] feit dat taalstudenten zo goed als alles zijn vergeten van hun schoolgrammaticale kennis, zodat ze op 'herhaling' moeten. Niemand verwacht daarvan [overigens] dat ze er beter door leren denken en formuleren.[p. 54]

Enig "nut" van dergelijk onderwijs lijkt Kraak verderop zelfs geheel te ontkennen met zijn bewering,

dat de gedachte van de taligheid van ons denken een schriftelijke zinsbegoocheling is[. p. 275]

Mijn idee? Een subject 'verwerkt' een teken met zijn cognitief vermogen en dat vermogen verandert daardoor. Zijn ervaring met een spraakteken wijzigt aldus tevens o.a. mogelijkheden voor schrifttekens, vice versa, enzovoort. De meeste tekens leveren overigens zijn 'eigen' situationele gedragingen. Ofwel, alom (af)wisselwerking. Uit het mediale verschil volgt m.i. meteen,

dat de schriftelijke taal representationeel noch functioneel kan worden opgevat als een afgeleide van de natuurlijke, gesproken taal, wat wel de dominante zienswijze is op alle terreinen die met de schriftelijke taal zijn gemoeid.[p. 55]

Er is nu eenmaal verschil tussen luisteren en kijken, horen en zien. Als het een subject met een zichtbaar teken niet lukt om wat hem betreft tot gedragingenafstemming met een ander subject te komen, dan wellicht met een hoorbaar teken, of omgekeerd, enzovoort.

Als ik Kraaks bedoeling enigszins begrijp, heeft hij vooral kritiek op de taalkundige wetenschapsbeoefening willen geven. Ik probeer een samenvatting. De gangbare opvatting over optimaal schrift luidt :-> dat er zoiets als een genormeerde klankenverzameling bestaat. Het aantal van zulke klanken kan beperkt blijven tot ergens in de twintig. Elke 'aparte' klank kan worden weergegeven met een dienovereenkomstig onderscheidbaar zichtbaar teken, een letter. Voilà, het alfabet. Als spreken een opeenvolging van klanken geldt, laat spraak zich schrijven als reeks van dito genormeerde letters. Kraak wijst op alfabetische vooringenomenheid voor zover de veronderstelling van zo'n klankbeeld algemeen geldig voor de verhouding tussen spraak en schrift wordt gehouden. Dat houdt hij voor

het grootste historisch-methodologische en semiologische 'bedrijfsongeval' uit de ontwikkelingsgeschiedenis van het schrift.[... A]lle [...] schriftsoorten [worden] geïnterpreteerd, beoordeeld, geëvalueerd in termen van ons alfabetische spraakklankschrift. [...] De hoofdvraag [...] is daarom geworden hoe [...] de gedachte van spraakklanken [op]kwam [...]. De eigenlijke vraag moet [echter] zijn hoe [de gedachte rees van het] kleine aantal onderling onafhankelijke en evenwaardige schrifttekens[. p. 251]

Intussen houdt Kraak

de eenheden op het laagste klankniveau [voor] imaginaire afleidingen van de letters van het alfabet.[p. 271]

Want hij stelt zelfs:

[S]praakklanken immers bestaan niet, zijn niets anders dan alfabetische 'letterklanken'[. p. 90]

Zijn kritiek komt verder erop neer, dat

taalwetenschappelijke theorievorming [...] retrospectief word[t] toegepast op de ontwikkeling van het schrift.[p. 184] Het is een methodologische fout van elementaire orde om ontwikkelingen uit latere tijd retrospectief terug te projecteren en te gebruiken ter beschrijving en verklaring van vroegere ontwikkelingen.[p. 250]

Hierin heeft Kraak uiteraard volkomen gelijk. Maar wàt stelt hij dan voor, indien

aandacht voor de taal alleen maar mogelijk is als de taal geschreven wordt[? p. 322]

Ach, wat is bestaan? Doen "spraakklanken" dat soms niet? Netzomin bestaan, eh, oorspronkelijk bijvoorbeeld de x-, y- en z-as als dimensies, maar handig zijn ze, vooruit, methodisch hier en nu vaak wèl voor driedimensionale plaatsbepaling (en de positionering van zo'n stelsel blijft ... betrekkelijk). Ik kan me over (on)werkelijkheid van spraakklanken dus niet zo druk maken. Wat ik pas ernstig vind, is de voortdurende veronachtzaming van de m.i. principieel gedragsmatige betekenis van taal- annex tekengebruik. Daarentegen, aldus Kraak,

manifesteerde de moderne taalwetenschap zich in hoofdzaak als fonologie.[p. 89]

Weliswaar erkent Kraak, dat

de beschrijving van natuurlijke talen [...] ons zo nauwgezet mogelijk moet inlichten over de wijze waarop talen door taalgebruikers gehoord en gesproken worden[, p. 129]

maar over

[h]et standpunt [dat] het sociale aspect van de taal en het taalgebruik [honoreert, p. 129]

vermeldt hij slechts, dat

[n]atuurlijke talen [...] niet uitsluitend als cognitief communicatiemiddel [dienen], maar ook als sociaal bindmiddel[. p. 129]

Nee, dat schiet niet op. Als verontschuldiging oppert Kraak:

Een algemeen tekenbegrip bestond echter niet en bestaat nog steeds niet.[p. 91] Van deze denkbare algemene tekenleer [...] is het tot nu toe niet gekomen.[p. 96]

Tja, wie ben ik? Als zo'n begrip vind ik de (veronder)stelling dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is heus zo gek nog niet. Daarentegen ziet ook Kraak

de wetenschappelijke bestudering van 'de taal' [nog] gekenmerkt [...] door een veelheid van door de tijden heen wisselende perspectieven en vraagstellingen [die e]lk voor zich [...] een belangrijk of interessant aspect raken, [maar] zich niet onder één gezichtspunt [laten} verenigen.[p. 94]

Een oplossing is uiteraard zelfs principieel onmogelijk, indien "perspectieven" onderling strijdig zijn. Hun strijdigheid verdwijnt echter door het ene "gezichtspunt" op variëteit in te richten met o.a. perspectief als variabele waaraan allerlei waarden kunnen worden toegeschreven. Dàt biedt de semiotische enneade als verzameling van onlosmakelijk met elkaar samenhangende (verschil)elementen. Wat gedrag betreft telt situatie als zulk perspectief. Als onderdeel van teken is dat context, en als onderdeel van interpretant telt motief dan als perspectief. Alle negen enneadische elementen bijelkaar faciliteren in hun nodig en voldoende meervoud combinatorische mogelijkheden. Klopt, dat is enigszins vergelijkbaar met het beperkte aantal alfabetische letters – of welke schrijfelementen dan ook – om allerlei woorden enzovoort mee te vormen.

De opvatting van een teken als verzoek tot inschikkelijkheid vermijdt een hindernis voor het aannemen van "één gezichtspunt." Betrokken subjecten hebben verschillende motieven resp. belangen. Daarom geldt juist niet (!), dat

[d]e waarnemer [...] uiteraard hetzelfde causaliteitsbegrip [moet] huldigen als de tekengever, degene die het teken maakt of ter waarneming aanbiedt[. p. 188]

En het is dus niet (!) zo,

dat tekenmaking en tekengebruik [...] cruciaal op dezelfde betekenis van tekens [berusten], die wederzijds erkend moet worden[. p. 188]

Het ene subject richt een teken tot een ànder subject, opdat het àndere subject ermee tot zijn betekenis komt ter gedragsbepaling van ànder gedrag dan het ene subject zèlf van plan is. Ofwel, óók

[a]an het ontstaan van schrift ligt een pragmatisch-communicatief oogmerk ten grondslag.[p. 191]

Maar schrift vind ik tevens het, zeg maar, achterlaten van een zichtbaar object (enneadisch als tekenelement: signatuur) met de bedoeling dat de kijker er bepaalde gedragsgevolgen aan verbindt. Ik ben het daarom met Kraak oneens,

dat de uitvinding van het schrift een 'wonder' kan worden genoemd.[p. 330]

althans, anders dan dat evolutie ... gebeurt. Hoe dan ook betreurt Kraak het,

dat het schriftteken, algemener het schrift, niet wordt gezien als onderwerp dat zijn eigen eisen van aandacht stelt. Ook in andere wetenschappen die intensief met de geschreven taal en schriftelijk taalgebruik van doen hebben, bestaat dit gebrek aan belangstelling.[pp. 199-200]

Het principiële gebrek betreft naar mijn idee, voor de zoveelste keer, dat er voorbarig onderscheid gemaakt blijft. Ja, spraak is anders dan schrift. Maar spraak kent ook verband met schrift. Want elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. En voorzover ik dat voor informatiekunde kan nagaan, is die vakdiscipline vooralsnog vooral schriftelijk georiënteerd. Belangstelling genoeg, maar ook daar helaas nog steeds verkeerd gericht volgens absolute dingen en 'hun' namen. Ik laat de aanwijzing van Kraak graag onbenut, te weten dat

[a]nders dan woorden [...] 'namen' wel [bestaan], en daarin moeten we dan ook ons uitgangspunt nemen.[p. 201]

Ik ben het wel met hem eens, dat

[w]ij [niet] schrijven [...] om te laten zien hoe de woorden van onze taal klinken, maar om schriftelijk informatie te geven.[p. 215] Met schrift hebben we functioneel gezien niet met klankuitdrukking te maken, maar met betekenisuitdrukking.[p. 221]

Dat geldt voor mij echter niet als reden om de stelling af te wijzen dat veronderstelde klankverschillen tot dienovereenkomstige schrijftekenen geleid hebben, dwz een alfabet. Als dat werkt, zo'n associatie, waarom niet? Dat sluit andere verzamelingen van schrijftekenen ook helemaal niet uit. Trouwens, over "functioneel" ... gesproken, "klankuitdrukking" dient ... natuurlijk eveneens "betekenisuitdrukking" in de zin van gedragingenafstemming. Volgens dat tekenbegrip betreft het een onherstelbare vergissing om te concluderen, dat

[d]e regels die voor deze [schriftelijke] wijze van communiceren gelden [...] niet slechts **gedeeltelijk** van die van mondeling taalgebruik [verschillen], maar **wezenlijk**. [p. 222]

Van medium tot medium resp. voor allerlei mengsels van media is zoiets als de hoofdregel algemeen geldig; voor eenduidige interpreteerbaarheid gaat het om een configuratie van signatuur en context.

Kraak vermeldt als

belangrijk [...] aspect aan fonetisch, gefonetiseerd schrift [...], dat het abstract is ten opzichte van het betekenisaspect van de te schrijven taal, waarvan het zich als het ware niets hoeft aan te trekken: het is universeel toepasbaar, wat het geschrevene ook mag betekenen.[p. 215]

Zulke "willekeurigheid" is stellig moeilijker om te leren beheersen, maar maakt eenmaal enigszins geleerd verder gevarieerd taalgebruik inclusief leren verhoudingsgewijs – wellicht? – gemakkelijker. Echter, zo stelt Kraak m.i. terecht,

dat de gangbare didactiek van alfabetisch leren lezen en schrijven het doet voorkomen dat dit proces bestaat in het leren verbinden van (combinaties van) spraakklanken met letters en omgekeerd, zegt niets over wat er cognitief-psychologisch werkelijk plaatsvindt.[p. 268]

Daarover valt op z'n enneadisch toch wel wat meer te zeggen en, nietwaar, schrijven. :-) Moet ik nog uitleggen dat ook zgn leren – intensief – tekenverkeer

vergt? De leraar voedt de motivatie van de leerling om iets te weten, en de leerling brengt in bepaalde mate inschikkelijkheid op met op haar/zijn beurt verzoeken tot inschikkelijkheid gericht tot de leraar, enzovoort. Maar als zodanig (!) blijft zijn motief voor het subject in kwestie ontoegankelijk, enneadisch beschouwd als het ware verstopt achter de als zodanig eveneens 'onzichtbare' focus. Wat Kraak aangeeft, overigens nogal slordig wat "nooit gedacht[...] denken" betreft, gaat daarom vergaand op, en wel dat

deze faculteiten van onze geest, deze verrichtingen van ons brein, zich automatisch voltrekken, buiten ons bewustzijn, ons besef om, zeker buiten controle van deze 'instanties.' Ons denken verrast ons **altijd** met resultaten waaraan we nooit hebben gedacht, die we als het ware niet hadden kunnen bedenken. Pas als we hebben gedacht, doet het resultaat zich aan ons voor als 'oplossing' van een gesteld 'probleem.' [pp. 275-276]

En volgens mij bedoeld Kraak ook dat met een oplossing vaak een probleem pas tot besef komt. Hoe dan ook,

[i]n opperste tegenstelling daarmee is de praktisch algemene overtuiging dat ons denken ten grondslag ligt aan ons taalgebruik en dat ons taalgebruik ons denken blootlegt. [p. 276]

Het ene klopt m.i. wèl, het andere niet. Het klopt wel, omdat ook taalgebruik gedrag is en het cognitief vermogen van een subject dient ter bepaling van zijn gedrag (voor zover het zijn actieve aandeel betreft). Het klopt niet, omdat

[w]at we 'nu logica noemen' [...] niet vereenzelvigd [moet] worden met de mentale faculteit die ons rationeel maakt. [p. 321]

En wat, gelet op zijn eerdere opmerkingen over kenmerkende irrationaliteit van denken, vindt Kraak eigenlijk "rationeel"? Een subject is principieel motivationeel. (On)redelijker kan niet. Zo begrijp ik maar niet waarom Kraak hamert op

de schriftelijkheid van de taalkunde[, terwijl ook met de beschikbaarheid van dat middel [...] het verwerven van taalkundige kennis een moeilijk en moeizaam intellectueel avontuur [was] (wat het uiteraard nog steeds is). [pp. 324-325]

Ja, nog ervan afgezien dat ik "schriftelijkheid" als voorwaarde niet kan plaatsen, dat blijft "uiteraard" een steriele aangelegenheid zolang

'namen' [...] de enige van nature toegankelijke categorie van taalelementen [vormen]. [p. 325]

Ik neig tot de opvatting dat Kraak onder de noemer van "schriftelijkheid" nodeloos vernauwend zoiets aangeeft dat Charles Peirce juist algemeen als teken voorstelt, dwz een bemiddelend element. Klopt, het teken is de gedachte (Peirce: interpretant) niet. Of omgekeerd. Maar intrasubjectief kan de eerdere interpretant wèl dienen als het volgende teken, enzovoort. Kraak stelt nuchter genoeg, dat

[het] denkende leven bestaat in het oplossen van praktische, levensechte problemen die zich dagelijks kunnen voordoen. [p. 384]

Hij vergeet echter de nadruk op daadwerkelijk gedrag ter effectuering van aldus slechts gedachte oplossingen. En dat het ene subject vaak andere subjecten inschakelt om te helpen bereiken wat hij zich als oplossing dacht. Dus, omdat

[p]raktische, levensechte problemen bestaan in een oneindige verscheidenheid [en] in principe onvoorspelbaar [zijn, p.384]

Kraak heeft daarin gelijk, moet een subject beschikken over een navenant flexibel tekenvermogen, immers om passende verzoeken tot inschikkelijkheid te vormen. Zo'n taalopvatting lijkt mij nota bene voor een taalwetenschapper volstrekt ... logisch, maar ook bij Kraak herken ik slechts dat hij dat alsmaar mist. Hij veralgemeniseert niet van mens tot subject, maar beweert dat

het menselijk taalvermogen [...] volgens alle aanvaardbare theorieën niet alleen menselijk uniek [is], maar ook 'sui generis', nergens mee te vergelijken.[p. 385]

Dat maakt het bedenken van "één gezichtspunt" uiteraard, zachtjes uitgedrukt, niet eenvoudiger. Het is geen verrassing dat Kraak meent, dat

[d]e verschillen in opvatting, het 'getwist', over unieke of primaire functies van de taal [...] zich zo gezien tot nader order voor[doen] als een onoplosbaar probleem. En misschien blijvend.[p. 390]

Bij "één gezichtspunt" past één functie. Als enige taalfunctie komt m.i. slechts gedragsmatige afstemming in aanmerking. Naar blijkt uit zijn slotzin is Kraak zover nog niet. Die zin luidt:

[O]ns natuurlijke praktische denken zal mogelijk altijd een mysterie blijven, en daarmee ook de relatie met de taal.[p. 393]

Het is alweer duidelijker om te beginnen met "de relatie" van het denken door een subject met zijn gedrag en met het gedrag door andere ob- en subjecten. Op zijn eigen gedrag en op dat van andere subjecten kan hij met tekens (lees ook: tekengedragingen) invloed proberen uit te oefenen.

79.82

Graag ben ik het ermee eens om de verhouding mbt verwerking van persoonsgegevens zo formeel te regelen. Zo tekenden betrokken medewerkers van Information Dynamics mede op mijn initiatief eerder een zgn geheimhoudingsverklaring met algemene strekking.

79.83

Inleiding

Dat betreft een fase, de tweede, van inrichting van een zgn stelselmatige autorisatievoorziening. In wat achteraf als de eerste fase geldt, zijn met inzet van de informatieronde KnitBITS IR enkele overzichtsrapportages opgesteld met informatie uit verschillende autorisatiebestanden. Daaruit bleek achterstallig beheer van aanzienlijke omvang. Gelet op zeer ernstige risico's voor integriteit van informatie(voorziening) en daarmee van (werk)processen heeft projectleider X van de organisatie in kwestie daarom reeds tijdens die eerste fase initiatief genomen voor opschoning; daarvoor zijn met de informatieronde uit tot dusver beschikbare autorisatiebestanden ook verdere samenhangende rapportages geleverd over personen die tot gebruik van informatiesystemen (lees ook: toepassingen) bevoegd verklaard zijn, en om welke systemen het daarbij per persoon gaat. Daarmee heeft X meteen de resp. functionele beheerders van de systemen in kwestie zo gericht mogelijke ondersteuning voor opschoning verschaft. (De opzet met de informatieronde is vergelijkbaar met die eerder met succes is gevolgd voor overkoepelend debiteurenbeheer en daaraan gerelateerd financieel beheer.)

Kenschets van de tweede fase

De opschoning van bestaande autorisatiebestanden is nog niet voltooid; die

werkzaamheden moeten dus nodig worden voortgezet.[1]

En dan moet uiteraard worden vermeden dat beheer wederom achterstallig raakt; tevens bestaat daarom dringend behoefte aan een structurele beheervoorziening. Vergeleken met het opschoningsgereedschap moet daarmee tevens voor accountantscontrole expliciet inzichtelijk gemaakt kunnen worden of met afgegeven bevoegdheden het beginsel van functiescheiding voldoende toegepast gebleven is.[2]

Daarmee blijft autorisatie echter apart per informatiesysteem/toepassing geregeld; o.a. gelet op wat door de organisatie in kwestie als “digitaal ecosysteem” aangekondigd is, moet daarom zsm een begin worden gemaakt met een integrale, maw stelselmatige opzet van autorisatiebeheer.[3]

Information Dynamics voorlopig als Verwerker persoonsgegevens

Falend autorisatiebeheer door o.a. Politie, GGD en UWV heeft risico's onder publieke aandacht gebracht. Het lijkt erop dat de(ze) organisatie mbt autorisatie dankzij de tijdige analyse van gebreken zonder ophef kan – doorgaan met – herstellen en in één moeite door verbeteren (lees: stelselmatig oriënteren) van wat qua autorisatiebeheer onder haar verantwoordelijkheid valt. Daarvoor heeft Information Dynamics dus in/voor de eerste fase de noodzakelijk samenhangende verwerking van persoonsgegevens in kwestie van autorisatie met de nodige spoed en zorgvuldigheid verricht; ook daarop had de door de betrokken medewerker van Information Dynamics al eerder aan de organisatie gegeven geheimhoudingsverklaring uiteraard betrekking.

Nota bene, ook ná voltooiing van – de opdracht voor – de eerste fase heeft Information Dynamics de afgelopen maanden (!) opschoningsverwerking voortgezet om de organisatie behulpzaam te blijven zijn. De mogelijkheid van interne verwerking bleef helaas ontbreken, terwijl de inmiddels evidente integriteits- en beveiligingsrisico's onmiddellijk moeten worden bestreden.

Information Dynamics wenst echter zo spoedig mogelijk die bijstand als Verwerker in de zin van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) te beëindigen; die verwerking moet de organisatie – dus regulier – zelf doen. Voor gebruik door interne medewerkers is daarom de structurele beheervoorziening bedoeld. En hoe eerder zij over die voorziening beschikken, des eerder kunnen zij daarmee óók de verdere opschoning ondersteunen.

Omdat echter haast met opschoning geboden is en blijft, treedt Information Dynamics eveneens tijdens deze tweede fase noodgedwongen – ook verder – als Verwerker op, dwz totdat de organisatie zelf dat kan overnemen.

Autorisatiegegevens verdienen immers zelfs extra beveiliging en vooral Information Dynamics zelf wil daarom zo snel mogelijk af van verwerking van desbetreffende persoonsgegevens!

Werkplan volgens het doel van de tweede fase

Zoals in de kenschets is vermeld, mikt deze tweede fase op een begin van stelselmatige autorisatievoorziening. Daarvoor heeft Information Dynamics een zgn hoedanighedenplatform in KnitbITs IR (lees dus ook: de informatieronde) opgenomen. Dat platform is berekend op variëteit van hoedanigheden voor het open bereik van informatieverkeer (lees ook: digitaal ecosysteem). Beheer(sing) van zulke variëteit is voor medewerkers die bij de organisatie verantwoordelijk zijn voor autorisatiebeheer een nieuwe opgave. Tot slot van de tweede fase is een verkenning

gepland van gebruik van het platform als onmisbaar onderdeel van een daadwerkelijk stelselmatige autorisatievoorziening.

Stelselmatig bereik omvat uiteraard hoedanigheden van de huidige gebruikerspopulatie. Personen in hun daarvoor relevante hoedanigheden bieden eerste verkenningmateriaal. Het voordeel is herkenbaarheid, een nadeel wellicht dat belemmeringen in- resp. opgericht worden voor stelselmatige voortzetting. Evenwichtige verkenning vergt tevens adviserende begeleiding door Information Dynamics.

Met een begin van registratie van hoedanigheden voor de huidige gebruikerspopulatie kunnen de overzichten met informatie uit de bestaande autorisatiebestanden 'verrijkt' worden in de zin dat expliciet het verband kan worden getoond tussen enerzijds een bepaalde hoedanigheid van een persoon, anderzijds de systemen/toepassingen waarvan z/hij **in die hoedanigheid** tot gebruik bevoegd verklaard is (en bijgevolg welke bevoegdheden dat al dan niet zijn). Pas met zo'n gerichte rapportage valt adequaat op functiescheiding te controleren. Daarvoor zou een met informatie over hoedanigheden van de huidige gebruikerspopulatie 'gevulde' versie van het platform in de 'omgeving' voor operationeel gebruik moeten zijn geïnstalleerd.

Het idee voor het werkplan is, algemener uitgedrukt, dat wat pas later voor een doel nodig gedacht is, eerder tijdens de tweede fase al tot inzet komt en zodoende het vervolg meteen op weg helpt.

Dat idee dient dus vergelijkbaar om de opschoningsactie zsm te laten opgaan in structureel opgezet beheer-in-samenhang van de huidige autorisatiebestanden. Dat is overigens een opzet die stellig (!) nodig blijft, omdat het zgn digitale ecosysteem federatief van karakter zal zijn.

KnitbITs IR is een product van Information Dynamics

Als product geldt KnitbITs IR als Standaardprogrammatuur volgens de Algemene Rijksvoorwaarden bij IT Overeenkomsten 2018 (ARBIT).

Information Dynamics heeft aan de desbetreffende organisatie eerder gratis gebruiksrecht verstrekt ter facilitering van landelijk debiteurenbeheer en ermee verwant financieel beheer, met als voorwaarde dat namens die organisatie medewerker X of Y de projectleiding heeft.

Onder diezelfde voorwaarde heeft Information Dynamics het gratis gebruiksrecht van KnitbITs IR uitgebreid tot facilitering van autorisatiebeheer door de organisatie tijdens wat hier als eerste fase aangeduid. Ook voor de tweede fase en met die voorwaarde doet Information Dynamics de organisatie het aanbod van een gratis gebruikslicentie voor KnitbITs IR, bekend als informatieronde.

Aandachtspunten

Juist aan opschoningsrapportages moet in de tweede fase nog veel tijd besteed worden (en is reeds besteed vooruitlopend op eventueel formele opdrachtverstrekking voor de tweede fase).

Wat nog ontbreekt is op zijn beurt het treffen van autorisatiebeheer voor bedoelde structurele voorziening.

De informatieronde werkt voor de organisatie tot dusver met afschriften van bestanden, regelmatig ververs. De informatieronde omvat een voorziening om zulke afschriftinformatie "actief" naar een rekenblad (Engels: spread sheet) te "schrijven," die informatie met dat rekenblad te bewerken en in omgekeerde richting

aldus gewijzigde informatie “actief” naar de relevante afschriftbestanden te “schrijven.” Zo werkt dat allang voor de administratieve procedure voor zgn dwangbevelen. Kortom, de informatierotonde werkt nog niet interactief, maw met operationele informatieverzamelingen. Dat is inderdaad óók mogelijk, maar vergt zodanige herinrichting dat daarvoor een aparte opdracht nodig is.

Voor de derde fase, of anders?

Ook de werkzaamheden met de tweede fase zijn beperkt. Er moet daarmee hoe dan ook een einde komen aan de verwerking door Information Dynamics van persoonsgegevens mbt autorisatie. De structurele beheervoorziening moet zover ingericht zijn dat verantwoord autorisatiebeheer voor aparte informatiesystemen/toepassingen samenhangend mogelijk is. Daarvoor richt Information Dynamics de informatierotonde in voor een overeengekomen aantal (overzichts)rapportages. En de tweede fase omvat, nogmaals, met verkennend gebruik van het zgn hoedanighedenplatform een aanzet tot een autorisatievoorziening met opzettelijk stelselmatig bereik. Het vergt meer werk om zo’n voorziening te operationaliseren.

79.84

Als inmiddels operationele voorziening voor digitaal gefaciliteerd informatieverkeer moet ook en vooral autorisatie uiteraard adequaat ingericht zijn en onderhouden kunnen blijven voor het exemplaar van de informatierotonde dat in gebruik door de organisatie is. Als standaardprogrammatuur gaat het met de informatierotonde om het product KnitBITs IR van Information Dynamics.

79.85

De informatierotonde zoals door de organisatie wordt gebruikt, is een exemplaar van het product KnitBITs IR van Information Dynamics. De werking, hier ruw geschetst, betreft ‘aansluiting’ van digitale informatieverzamelingen op de rotonde, het bijhouden van een toegevoegd register met informatiesleutels voor selectieve toegang tot zulke verzamelingen en het in datzelfde extra register opgeven van het onderlinge verband tussen zulke sleutels enz. per register via een zgn stelselsleutel per relevant geacht ‘onderwerp.’ Volgens aldus aangebrachte verbindingen kunnen uit verschillende registers samenhangender rapportages samengesteld worden. Information Dynamics ziet graag dat interne medewerkers van de organisatie zèlf in staat zijn om de informatierotonde vèrder voor samenhangender informatievoorziening in te richten en biedt daarom hierbij ook graag aan om desbetreffend een eerste opleiding van enkele medewerkers te verzorgen. Het voorstel luidt om opleiding zoveel mogelijk praktijkgericht te doen. Een medewerker van de organisatie heeft dan als ‘project’ bijvoorbeeld aansluiting van een vòlgend register op de informatierotonde om daarmee het bereik van bepaalde overzichtsrapportages dienovereenkomstig uit te breiden. Z/hij kan dat werk uitvoeren onder begeleiding van dr M. Houtman van Information Dynamics. De deelnemende medewerkers kunnen elkaar op de hoogte stellen, en daardoor vooral ook onderling suggesties e.d. uitwisselen, over hun resp. leerprojecten annex werkstukken. Het verdient aanbeveling om het aantal medewerkers aan zo’n individuele ‘praktijkcursus’ allereerst beperkt te houden om de kwaliteit van begeleiding te verzekeren.

Als aandachtspunt geldt, dat bij inrichting van de informatierotonde allerlei aspecten

noodzakelijkerwijs samenkomen waarvoor volgens een traditionele opzet gescheiden functies c.q. functionarissen opgesteld staan. Dergelijk onderscheid moet voor samenhangende resultaten dus worden doorbroken. Dat betreft aanvankelijk een extra moeilijkheidsgraad, maar pakt per saldo uiteraard eenvoudiger uit.

Voor een eventueel vervolg moeten de resultaten zsm worden geanalyseerd.

79.86

Escrow moet geregeld zijn volgens artikel 47 van de Algemene Rijksvoorwaarden bij IT Overeenkomsten 2018. Een overheidsorganisatie gebruikt, zoals overeengekomen met Information Dynamics, decompileerbare programmatuur van KnitblTs IR. Daarmee is ook de zgn broncode programmatuur als het ware gedeponneerd in de diverse digitale verwerkingsomgevingen – test, acceptatie en operationeel gebruik – van de zo’n organisatie. Want decompilatie levert – wederom – een exemplaar van de broncode op. Die hoeft voor escrow dus niet nòg eens bij een zgn derde beschikbaar gehouden te zijn.

79.87

De informatieronde wordt door een organisatie gebruikt in een veranderende omgeving, veranderingen die in bepaalde gevallen nota bene pas mogelijk zijn nota bene dóór dat gebruik omdat de informatieronde samenhang helpt vestigen tussen voorheen gescheiden – administratieve – domeinen, sectoren e.d.

Dergelijke veranderingen ‘ontstaan’ doorgaans door wisselwerking tussen betrokken deelnemers aan voor hen relevant – gemaakt – informatieverkeer. Dat valt onmogelijk làng van te voren te plannen, terwijl er juist zsm met passende oplossingen op kansen, problemen ingespeeld moet kunnen worden. Er is dus inderdaad flexibiliteit geboden.

Vaak lukt het met slechts een geringe aanpassing van de inrichting van de informatieronde om alweer verdere verbeteringen waaronder aanzienlijke financiële besparingen te verzekeren.

79.88

Jij klaagt nu wel over wachttijden in de zorg, maar wat denk je van hoe lang het voor mij duurde om antwoord van jou te krijgen? :-)

79.89

Terecht heb je gemengde gevoelens over zo’n medisch onderzoek. Want, inderdaad, zoals de titel van een bundel van Marcel van Roosmalen luidt: **Het is nooit leuk als je tegen een boom rijdt.** Sterkte!

79.90

Ik ben in een gedeelte van Duitsland waar jij met jouw achternaam prompt op een warm onthaal zou kunnen rekenen. Ik blijf het overigens moeilijk vinden om het dialect te verstaan. Maar ook hier zijn mensen graag zèlf aan het woord, dus door af en toe een – vermoedelijk vals – blijk van instemming te geven heb ik hier en daar enige populariteit verworven. Of beeld ik mij dat slechts in? Dàt lijkt mij overigens weinig tot niets anders dan hoe de meeste werknemers er domweg bijzitten.

Een samenwerkingsovereenkomst, zelfs met een andere overheidsinstelling, stuit in die organisatie – vooralsnog? – op onbegrip van allerlei medewerkers die zich er volgens zgn governance mee mogen bemoeien. Spreekwoordelijk staan er zóveel paarden allemaal afzonderlijk àchter de wagen gespannen, dat die wagen allang in

dienovereenkomstig afzonderlijke stukjes uit elkaar getrokken is. Met géén van die stukjes valt daardoor ooit te rijden, terwijl iedereen er een (on)machtpositie aan ontleent. Als variant op het gezegde dat je met zulke vrienden geen vijanden nodig hebt, geldt dat je met zulke medewerkers helemaal zònder tegenwerkers kunt. Nieuwigheid, althans voor hen, maakt hun weerstand ertegen kennelijk onvermijdelijk. Ja, dàt doen nogal wat werknemers inderdaad ook, dwz veranderingen belemmeren. Dus als zij de nieuwe bestuurscultuur moeten dragen, kan het nog een (wacht)tijd duren.

Of is het eigenlijk maar een belachelijk idee om samen te werken? Het relevante thema heet ook wel multiproblematiek en het zou toch niet zo ingewikkeld moeten zijn om veel-in-de-zin-van-verschillen te associëren met – de noodzaak van – coördinatie enzovoort?!

79.91

Indien jij één van jouw medewerkers ervoor in aanmerking vindt komen, heb jij dat oordeel niet voor niets. Over governance gesproken, bemoei je er vèrder zo weinig mogelijk mee, en als àndere mensen dat proberen, houdt ze ervan àf.

79.92

Tja, ik begrijp dat je er niets over terugschrijft, maar voor de opzet van een deugdelijk Digitaal Stelsel Omgevingswet is MIM helemaal niet geschikt.

[Zie ook **aantekening 79.69.**]

79.93

Het is stellig geen opzet, maar eenvoudig vind ik het niet om te voldoen aan de indieningstermijn voor offerte(s). De, zachtjes uitgedrukt, nogal krappe termijn voor dergelijke dienstverlening – iets minder dan vijf zgn werkdagen – nog daargelaten, biedt de aanbestedende dienst de mogelijkheid om binnen anderhalve werkdag te komen met “eventuele vragen, opmerkingen en/of verzoeken tot uitstel.” Zo heb ik vooral dankzij een tussenliggende niet-werkdag tijdig o.a. om zgn referentienummers annex kenmerken verzocht die de aanbestedende dienst bij en in de resp. offertes opgenomen wil hebben, maar zèlf niet in de resp. aanvragen vermeldde. Dat is kennelijk een moeilijke vraag, maar één dag vóórdát de termijn afloopt kreeg ik als dat de procedure vooruit loopt, toe maar, na zovele maanden ònbetaalde dienstverlening door Information Dynamics, op de administratieve verwerking; die nummers worden met de eventuele opdrachten verstrekt.

Vooruit, dat lijkt mij goed nieuws.

79.94

De Algemene Rijksvoorwaarden bij IT Overeenkomsten 2018 (ARBIT) telt als artikel 4 een bepaling van **Onderzoek- en informatieverplichting**. De volledige artikeltekst luidt:

- 4.1. Ter bepaling van het door Opdrachtgever met de Prestatie beoogde gebruik heeft Wederpartij zich in voldoende mate op de hoogte gesteld van:
 - a. de doelstellingen, in verband waarmee Opdrachtgever de Overeenkomst aangaat;
 - b. de organisatie van Opdrachtgever, voor zover van belang voor de Overeenkomst.
- 4.2. Bij de uitvoering van de onderzoek- en informatieverplichting van artikel 4.1 heeft Wederpartij zich tevens een oordeel gevormd over de haalbaarheid van de Prestatie binnen de door Opdrachtgever daarvoor aangegeven kaders.
- 4.3. Opdrachtgever heeft Wederpartij, met het oog op het bepaalde in artikel 4.1, van voldoende informatie voorzien. Opdrachtgever verstrekt Wederpartij op verzoek

aanvullende informatie voor zover die niet van vertrouwelijke aard is en in redelijkheid relevant moet worden geacht voor de uitvoering van de Overeenkomst. Bij eventuele onduidelijkheid doet Wederpartij tijdig navraag bij Opdrachtgever.

4.4. Partijen houden elkaar op de hoogte van ontwikkelingen en veranderingen die van belang (kunnen) zijn voor de uitvoering van de Overeenkomst.

ARBIT-artikel 5 betreft **Kwaliteitsborging** en geef ik hier eveneens volledig weer:

5.1. Kwaliteitsborging is onderdeel van de Overeenkomst.

5.2. Kwaliteitsborging houdt in dat bij de uitvoering van de Overeenkomst maatregelen worden genomen die erop zijn gericht dat Opdrachtgever het Overeengekomen gebruik van de Prestatie kan maken.

5.3. Wederpartij zal deze maatregelen uit eigen beweging treffen. Daarnaast is Opdrachtgever steeds bevoegd dergelijke maatregelen voor te stellen. Wederpartij is gehouden aan die maatregelen in redelijkheid zijn medewerking te verlenen en aan de uitkomsten daarvan in redelijkheid uitvoering te geven.

Met die bepalingen kan ik niet rijmen, dat het op straffe van, zoals de offerteaanvragen aangeven, “uitsluiting van uw verdere deelneming aan deze aanbesteding [...] tijdens deze procedure enkel toegestaan [is] om contact te onderhouden met de in de aanhef genoemde contactpersoon.” Daar komt bij dat het ook nog eens een “enkelvoudig onderhandse procedure” betreft. Zeg ook maar dat de aanvraag nav de uitkomst van een eerdere marktconsultatie slechts aan één bedrijf gericht is.

Is het overigens soms een idee om de huidige opzet van zgn governace maar te vergeten om in plaats daarvan ook en vooral de interne ict-afdeling als Wederpartij – en aldus juist niet (!) als Opdrachtgever – in de zin van ARBIT 2018 te beschouwen? Daar willen ze toch zo graag bedrijfje spelen? Maak het ipv spelen dan maar serieus ... En als dät gebeurt, vind ik ARBIT ook verder zo gek nog niet. Neem artikel 28 dat **Gebreken in de samenwerking met andere programmatuur of apparatuur** regelt. De tekst ervan:

28.1. Wederpartij neemt op verzoek van Opdrachtgever deel aan overleg met door Opdrachtgever aangewezen andere wederpartijen en/of leveranciers van Opdrachtgever indien op enig moment blijkt dat de Prestatie niet goed functioneert in samenhang met andere bij Opdrachtgever in gebruik zijnde of te nemen programmatuur en/of producten.

28.2. Het overleg, bedoeld in artikel 28.1 is gericht op het achterhalen van de oorzaak van het onvoldoende in samenhang functioneren en het zo mogelijk vinden van een oplossing daarvoor. Aan het overleg en uitwerken van een oplossing verbonden redelijke kosten komen voor rekening van Opdrachtgever, tenzij het onvoldoende in samenhang functioneren toerekenbaar blijkt aan Wederpartij.

Daarmee valt de ict-afdeling dan aan te spreken op het leveren van opbouwende bijdragen, opdat “de Prestatie [...] goed functioneert in samenhang.”

79.95

Ik heb de vier aangevraagde offertes via email zojuist ingediend bij [de contactpersoon]. Dank jullie wel voor volhouden! :-)

79.96

Ik heb één van de schrijvers van **Semiotics Unbounded: Interpretive Routes though the Open Network of Signs** een emailbericht gestuurd, zie [note 80.1](#) voor afschrift. Nee, ik kan mij niet voorstellen dat Susan Petrilli er op reageert, waarom zij in tegenstelling tot andere academici wèl, laat staan serieus. Maar wie weet. Hoe dan ook wist ik het aan mijzelf verplicht een m.i. redelijke poging te wagen, een

teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, nietwaar, om enige invloed uit te oefenen ter bevordering van verspreiding van bruikbare ideeën.

Mijn indruk is dat Petrilli en Augusto Ponzio vastzitten in academische omgangsvormen (die zij aldus als voor hèn bruikbaar bestendigen). Tja, kom daar maar eens tussen. Ook zij nemen diverse denkers en hun overgeleverde theorieën nodeloos serieus. Die theorieën vind ik echter reeds mank gaan aan averechtse categorisering. Dat zou dus al tot gebruik van het scheermes van Ockham moeten aanzetten. Daarentegen proberen Petrilli en Pozio respectievelijk bijbehorende begrippen óók nog eens met elkaar te rijmen, dat is voorspelbaar tevergeefs, èn hun eigen draai eraan te geven, dat pakt averchts uit. Zo verliezen zij relevantie, zeg ook maar – pleonastisch uitgedrukt – wèrkelijk, pràktisch nut, alsmaar verder uit het oog. Wat heeft iemand er buiten hun kring(etje) aan? Ik vind pagina na pagina ònbegrijpelijk, vooruit, met in ruim vijfhonderdvijftig pagina's af en toe een zin die mij zinnig voorkomt (maar waarmee ook weer niets nieuws is geschreven).

Wat ongerijmdheden betreft, neem de stelling van Charles Peirce dat het verband tussen de elementen van 'zijn' semiotische triade ònlosmakelijk is. Ofwel, zij helpen principieel (!) elkaars betekenis vormen. Dat valt dus niet te rijmen met wat óók Peirce als categorieën voorstelt onder de noemers van, ik herhaal hier zijn Engelse termen ervoor, Firstness, Secondness en Thirdness. Die ònlosmakelijkheid komt immers neer op Thirdness. En vanwege die ònlosmakelijkheid valt er voor speculaties over Firstness, Secondness of over wat dan ook ònmogelijk aan Thirdness te ontkomen. Probeer dat dan ook niet! Integendeel, duid juist àlles volgens de als principieel veronderstelde verschillen-in-samenhang. Oh ja, gebruik daarvoor dan ajb de enneade :-).

79.97

In het rapport **Stelselmatig op orde: data governance by design** (2019[, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor publieksversie]) verduidelijken wij dat besturing afgestemd moet zijn op het zgn object (lees ook: onderwerp, thema e.d.) van besturing. En voor een besturingsobject dat stelselmatig van aard is, moet pàssende besturing – dus – dienovereenkomstig stelselmatig zijn. Ook en vooral wat digitalisering betreft, retoriek onder de noemer van digitaal ecosysteem ten spijt, geldt voor besturing vrijwel alom echter nog impliciet de veronderstelling dat er het ene na het andere aparte informatiesysteem moet komen. Dat is allang een ernstige vergissing. In 2008 heb ik de Algemene Rekenkamer òngevraagd advies gegeven over de m.i. noodzakelijke aanpassing van de opzet van besturing; daar moet nota bene een veràndering van opvatting over het besturingsobject aan vooraf gaan. Destijds was mijn oproep tevergeefs, maar helaas acht ik mijn voorstel onverminderd actueel; zie thans als voorafgaand aan **Stelselmatig op orde** achtereenvolgens [Wondermiddel](#), [Aanspreekpunt voor infrastructuur voor informatieverkeer, open brief aan de president van de Algemene Rekenkamer, 28 juni 2008](#) en [Reële verhoudingen](#). Verder voor een verzameling relevante tekstpassages zie o.a. de rubriek [bestuur & opdrachtgevers](#) in [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#).

79.98

Filosofie in een tijd van big data (Ten Have, 2017) van Christian Madsbjerg beveel ik aan als oproep voor gebruik van [Metapatroon](#). De vertaalde titel helpt overigens niet. De oorspronkelijke tekst van Christian Madsbjerg is Engelstalig en daarvan luidt

de titel **Sensemaking: The Power of the Humanities in the Age of the Algorithm**. Ook Madsbjerg vraagt aandacht voor de principiële betrekkelijkheid van betekenisgeving, de term die de vertalers kozen voor “sensemaking.” Uiteraard heeft hij volstrekt gelijk met de opvatting dat,

[a]ls we het gedrag van mensen willen begrijpen, [...] we hun context [moeten] begrijpen. Dat pleit voor een holistische benadering.[p. 74]

Maar hij associeert een algoritme m.i. ten onrechte principieel met veronachtzaming van betrekkelijkheid, zeg ook maar met verabsolutering. Dat het daar tot dusver in de praktijk op neerkomt, is iets anders. Daarom beweer ik dat niet zo ... absoluut over algoritmen. Want dankzij Metapatroon valt betrekkelijkheid wel degelijk praktisch te formaliseren (omdat de grondslag ervan is berekend op betrekkelijkheid). Ook verder veronderstelt Madsbjerg nadere indelingen die ik overbodig acht tot zelfs averechts vind uitpakken. Zo schiet de “benadering” van Madsbjerg tekort, omdat hij het verband tussen “betekenisvolle verschillen” [p. 214], zeg ook maar verschillende contextualisering, niet aangeeft en gaat zijn boek(je) wat mij betreft ook niet verder dan een – eerste – oproep om betekenissen betrekkelijk ipv absoluut te duiden. Sterker nog, ik beschouw elke betekenis(duiding) als betrekkelijk; onder de noemer van absolute geldigheid van – een – betekenis is valse schijn aan de orde.

Voor nadruk op contextualisernig beroept Madsbjerg zich vooral op werk van Martin Heidegger. Wellicht is dat werk toch minder onbegrijpelijk voor mij, over betrekkelijkheid gesproken, indien ik uitga van subjectief situationisme als verklaringskader ervoor.

Maart – mei 2021, www-editie 2021 © Pieter Wisse